

Seksueel misbruik: goede raad is goud waard

Onderzoek naar het signaleren en bespreekbaar maken van seksueel misbruik bij haar cliënten door de Raad voor de Kinderbescherming MWD Afstudeeronderzoek 2013-2014

Raad voor de Kinderbescherming
Ministerie van Veiligheid en Justitie

Studenten:	Teanne Breure, M4B Anja Wittekoek, M4B
Datum:	mei 2014
Opleiding:	Maatschappelijk Werk & Dienstverlening
Opleidingsinstituut:	Christelijke Hogeschool Ede
Opdrachtgever:	Raad voor de Kinderbescherming, Zwolle
Begeleider:	Herman Klein
Afstudeerbegeleider:	Kees Verduijn
Eerste beoordelaar:	Jaap de Jong

Seksueel misbruik: goede raad is goud waard

Onderzoek naar het signaleren en bespreekbaar maken van seksueel misbruik bij haar cliënten door de Raad voor de Kinderbescherming

Colofon

Opdracht: Afstudeeronderzoek
Opdrachtgever: Raad voor de Kinderbescherming
Studenten: Teanne Breure & Anja Wittekoek

Opleidingsinstituut: Christelijke Hogeschool Ede (CHE)
Opleiding: Maatschappelijk Werk en Dienstverlening
Afstudeerbegeleider: Kees Verduijn
Jaar: 2013-2014

Illustratie omslag: Raad voor de Kinderbescherming

© 2013-2014 Christelijke Hogeschool Ede

Niets uit deze uitgave mag worden verveelvoudigd en/of openbaar gemaakt door middel van druk, fotokopie, microfilm of op welke manier dan ook, zonder voorafgaande schriftelijke toestemming van de auteurs.

All rights reserved. No portion of this thesis may be reproduced, stored in a retrieval system, or transmitted in any form or by any means – electronic, mechanical, photocopy, recording or any other – except for brief quotations in printed reviews, without the prior written permission of the author.

Inhoudsopgave

Inhoudsopgave.....	3
Voorwoord	6
Samenvatting	7
Deel A. Methodologie	9
Hoofdstuk 1 Aanleiding en achtergrond.....	9
1.1 Context en achtergrond	9
1.2 Probleembeschrijving	10
1.3 Status quaestiones	10
1.4 Relatie met verdiepingsminor en individuele competenties	13
Hoofdstuk 2 Vraagstelling en richtinggevende onderzoeksvragen	15
2.1 Vraagstelling	15
2.2 Richtinggevende deelvragen	15
Hoofdstuk 3 Verantwoording van de werkwijze en beschrijving van de onderzoeksmethode	16
3.1 Type onderzoek	16
3.2 Onderzoeksmethoden	16
3.3 Verdeling hoofdverantwoordelijkheid	19
Hoofdstuk 4 Doelstellingen, doelgroep en resultaat	20
4.1 Doelstellingen	20
4.2 Doelgroep	20
4.3 Resultaat.....	20
Hoofdstuk 5 Begrippenlijst	21
Deel B. Betoog.....	22
Inleiding	22
Deelvraag 1. Wat is er bekend vanuit de literatuur over hoe raadsonderzoekers om kunnen gaan met het signaleren en bespreken van seksueel misbruik bij cliënten?	23
1.1 Noodzaak van het signaleren en bespreken van seksueel misbruik	23
1.2 Knelpunten bij het signaleren en bespreken van seksueel misbruik	24
1.3 Bewustwording is de eerste stap	26
1.4 Het signaleren van seksueel misbruik bij cliënten.....	26
1.5 Het bespreken van seksueel misbruik met cliënten	32
1.6 Conclusie	35
Deelvraag 2. Wat is het huidige beleid en de voorgeschreven werkwijze van de Raad voor de Kinderbescherming omtrent het signaleren en bespreekbaar maken door raadsonderzoekers van seksueel misbruik bij cliënten?.....	37
2.1 Reactie N. Snijders naar alle raadsmedewerkers op het rapport van commissie Samson	37
2.2 Kwaliteitskader	37
2.3 De Koers	39

2.4 Grondslagen	39
2.5 Methode raadsonderzoek bescherming	40
2.6 Protocol beschermingszaken.....	42
2.7 Werkproces onderzoek beschermingsmaatregel	43
2.8 Landelijk Instrumentarium Jeugdstrafrechtketen (LIJ).....	43
2.9 Conclusie	44
Deelvraag 3. Hoe gaan raadsonderzoekers in de praktijk om met de huidige werkwijze van de Raad voor de Kinderbescherming omtrent het signaleren en bespreekbaar maken van seksueel misbruik bij cliënten?	
3.1 Signaleren van seksueel misbruik.....	46
3.1.2 Hoe raadsonderzoeker signaleert.....	47
3.2 Bespreken van seksueel misbruik.....	48
3.2.1 Hoe raadsonderzoeker seksueel misbruik bespreekt.....	48
3.3 Huidige werkwijze van de Raad volgens raadsonderzoekers	50
3.3.1 Werkwijze signaleren	50
3.3.2 Werkwijze bespreken.....	51
3.3.3 Signs of Safety	52
3.3.4 MDO en gedragsdeskundige	53
3.4 Andere werkwijzen	55
3.5 Visie raadsonderzoeker	55
3.5.1 Over de huidige werkwijze.....	56
3.5.2 Over signaleren en bespreken van seksueel misbruik in het algemeen	59
3.6 Conclusie	59
Deelvraag 4. Hoe kunnen raadsonderzoekers signalen en vermoedens van seksueel misbruik bij cliënten signaleren en bespreken volgens deskundigen en tot welke aanbevelingen leidt dit?	
4.1 Huidige werkwijze signaleren.....	61
4.2 Huidige werkwijze bespreken.....	65
4.3 Aanbevelingen omtrent signaleren	68
4.4 Aanbevelingen omtrent bespreken.....	73
4.5 Conclusie	76
Deel C. Conclusie.....	80
Hoofdstuk 1. Conclusie	80
Hoofdstuk 2. Aanbevelingen.....	84
Hoofdstuk 3. Discussie.....	86
Hoofdstuk 4. Evaluatie	88
Productevaluatie	88
Procesevaluatie	89
Deel D. Bijlagen en bronnenboek.....	90

Inhoudsopgave	90
Bijlage 1. Literatuurlijst.....	91
Bijlage 2. Uitgewerkte interviews	95
Bijlage 3. Gelabelde en gefragmenteerde interviews.....	96
Bijlage 4. Topiclijst interviews raadsonderzoekers	97
Bijlage 5 Topiclijst interviews deskundigen	100
Bijlage 6. Labels interviews raadsonderzoekers	102
Bijlage 7. Labels interviews deskundigen	103

Voorwoord

De laatste opdracht voor het behalen van ons MWD diploma is het uitvoeren van een afstudeeronderzoek. Anja en ik hebben besloten om hiervoor onze krachten te bundelen voor een organisatie waar we ons allebei tot aangetrokken voelen: de Raad voor de Kinderbescherming.

De missie van de Raad is: kinderen beschermen, dat doen we samen. De Raad komt op voor de rechten van het kind van wie de ontwikkeling en opvoeding worden bedreigd. Eén van die bedreigende factoren waar de laatste tijd veel aandacht voor is, is seksueel misbruik. Een heftige problematiek, waardoor de veiligheid van het kind fundamenteel beschadigd wordt. Reden voor de Raad om zich te verdiepen in het signaleren en bespreken van seksueel misbruik. We kregen de volgende vraag mee voor ons onderzoek: hoe gebeurt dit nu en welke verbeteringen vloeien hieruit voort?

Het is onze wens dat dit onderzoek bijdraagt aan de uitvoering van het werk van de Raad en daardoor ook aan de veiligheid van de kinderen. In eerste instantie hebben we ons onderzoek uitgevoerd voor de Raad en we hopen veel raadsmedewerkers hiermee van dienst te zijn. In ons hart zijn we echter altijd gericht geweest op de kinderen over wie ons onderzoek gaat. Voor ons is seksueel misbruik een term geworden, voor te veel kinderen is het realiteit. We hopen dat ons onderzoek voor deze kinderen van betekenis zal zijn.

Onze dank gaat uit naar iedereen die eraan heeft bijgedragen dat we ons afstudeeronderzoek op hebben kunnen zetten, uit hebben kunnen voeren en af hebben kunnen ronden: te veel mensen om op te noemen. Enkele mensen willen we in het bijzonder bedanken.

Onze begeleider Kees Verduijn: je enthousiasme voor ons en voor ons onderzoek heeft ons ontzettend goed gedaan. Je stond altijd voor ons klaar met inhoudelijke feedback en bemoedigende opmerkingen, waarvoor grote dank!

Onze opdrachtgever, Herman Klein: je hebt onze verwachtingen ruimschoots overtroffen met je kritische houding, goede raad en positieve beoordeling. De samenwerking met jou heeft de kwaliteit van ons hbo-onderzoek naar een hoger niveau gebracht.

Meta Kuipers en José Hermans: bedankt voor jullie grenzeloze tijd, feedback, vertrouwen en enthousiasme. Jullie zijn vaak onze ‘redders in nood’ geweest.

De teamleider van team Gelderland 4, Trudy van Raaij: voor haar betrokkenheid en tijd om ons op weg te helpen met het zoeken van raadsmedewerkers die we konden interviewen.

Alle raadsmedewerkers die tijd wilden investeren in een interview met ons: zonder jullie bijdrage hadden wij ons onderzoek niet uit kunnen voeren. We vonden het geweldig om te delen in jullie kennis, ervaring en passie voor de Raad.

Onze familie en vrienden: jullie hebben je roeping als begeleider gemist. Dit onderzoek rust op jullie geduld, liefde en wijsheid.

Nu we terugkijken, overheerst één gevoel: dankbaarheid. Dankbaarheid voor Gods trouw, voor de vele mensen om ons heen, voor de geweldige samenwerking met elkaar en voor het afstudeeronderzoek wat we u kunnen presenteren.

Teanne Breure en Anja Wittekoek, mei 2014

Samenvatting

Teanne Breure en Anja Wittekoek hebben in opdracht van de Raad voor de Kinderbescherming onderzoek gedaan om antwoord te geven op de vraag: 'Hoe gaat de Raad voor de Kinderbescherming om met het signaleren en bespreekbaar maken van seksueel misbruik bij cliënten in raadsonderzoeken en welke eventuele verbeteringen vloeien hieruit voort?'. Om antwoord te krijgen op deze vraag, is een literatuurstudie uitgevoerd, een documentenanalyse gedaan en zijn tien raadsonderzoekers en vijf deskundigen binnen de Raad geïnterviewd.

Uit het literatuuronderzoek (deel B, hoofdstuk 1) blijkt het belang van het signaleren en bespreken van seksueel misbruik om het aantal slachtoffers en daders te beperken en om schade aan de rechten en de ontwikkeling van het kind te beperken. De ernstige schade die seksueel misbruik toebrengt aan de rechten en ontwikkeling van het kind is voor de Raad een belangrijke legitimatiebron om zich met deze problematiek te bemoeien. De Raad heeft hierin een unieke positie om onderzoek te doen in bedreigende gezinssituaties. Professionals, waaronder raadsonderzoekers, ervaren verschillende belemmeringen bij het signaleren en bespreken van seksueel misbruik. Bewustwording van de eigen houding als hulpverlener en van het voorkomen van seksueel misbruik blijkt noodzakelijk voor het signaleren en bespreken van seksueel misbruik. Er bestaan verschillende hulpmiddelen voor het signaleren van seksueel misbruik: criteria van gezond seksueel gedrag, signalenlijsten, enz. Om aan het werk te gaan met een vermoeden van seksueel misbruik, is het belangrijk om dit met het kind en/of de ouders te bespreken. Zowel voor het bespreken van seksueel misbruik met ouders als met kinderen worden verschillende handvaten aangereikt. Centraal hierbij staan altijd de zorgen om en de veiligheid van het kind. Specifieke instrumenten voor het bespreken van seksueel misbruik zijn o.a. de Meldcode, Signs of Safety en het boekje 'Blijf met je pootjes van me af'.

Uit de documentenanalyse (deel B, hoofdstuk 2) blijkt wat er in het beleid en de voorgeschreven werkwijze van de Raad te vinden is omtrent het signaleren en bespreken van seksueel misbruik. Uit dit onderzoek blijkt dat de Raad werkt volgens een aantal algemene uitgangspunten, die betrekking kunnen hebben op het signaleren en bespreekbaar maken van seksueel misbruik. Specifieke uitgangspunten worden echter niet genoemd. De methode en werkwijze van de Raad is gebundeld in de Nieuwe Raadsmethode (NRM), die momenteel in doorontwikkeling is (DNRM). Deze NRM is gebaseerd op de pedagogische grondslag en de rechtsgrondslag. In de DNRM worden een aantal (nieuwe) hulpmiddelen genoemd, waarvan er bij één specifiek genoemd wordt dat deze inzetbaar is bij bespreken van seksueel misbruik bij cliënten. In het LIJ (Landelijk Instrumentarium voor de Jeugdstrafrechtketen) besteedt de Raad standaard aandacht aan de seksuele ontwikkeling en ervaringen van een kind, in tegenstelling tot hoe het in de civiele raadsonderzoeken gaat.

Uit interviews met raadsonderzoekers (deel B, hoofdstuk 3) blijkt hoe raadsonderzoekers in de praktijk omgaan met de huidige werkwijze van de Raad omtrent het signaleren en bespreekbaar maken van seksueel misbruik bij cliënten. De tien geïnterviewde raadsonderzoekers vinden het lastig om seksueel misbruik te signaleren, omdat signalen van seksueel misbruik ook kunnen duiden op andere problematiek. Raadsonderzoeker kennen geen specifieke werkwijze voor het signaleren van seksueel misbruik. Alle raadsonderzoekers vinden dat signalen van seksueel misbruik besproken moeten worden met cliënten, zowel wanneer de Raad de eerste is die signaleert als wanneer de melder al signalen heeft. Raadsonderzoekers ervaren veel steun van de gedragsdeskundigen in zaken waarin (een vermoeden van) seksueel misbruik speelt. Raadsonderzoekers zijn over het algemeen tevreden over de kaders waarbinnen ze moeten werken. Wel missen ze soms een visie van de Raad als het gaat om het signaleren en bespreken van seksueel misbruik en hoe ver daarin de taak gaat van de Raad.

Uit interviews met deskundigen binnen de Raad (deel B, hoofdstuk 4) blijkt hoe raadsonderzoekers signalen en vermoedens van seksueel misbruik kunnen bespreken volgens deskundigen en tot welke aanbevelingen dit leidt. Deskundigen noemen een aantal hulpmiddelen die raadsonderzoekers kunnen gebruiken om seksueel misbruik te signaleren, die aanwezig zijn binnen de Raad, bijvoorbeeld de module huiselijk geweld, het MDO en

de gedragsdeskundige en de NRM. Deskundigen noemen een aantal verbeterpunten, zoals het spanningsveld tussen efficiëntie en kwaliteit van een onderzoek, een gebrek aan alertheid en tijdsdruk. De alertheid binnen de Raad op (signalen van) seksueel misbruik moet worden vergroot volgens deskundigen. Ook zou er een cultuurverandering moeten komen binnen de Raad, namelijk van minder gerichtheid op de doorlooptijden naar meer gerichtheid op de inhoud van een raadsonderzoek. Deskundigen vinden dat raadsonderzoekers (vermoedens van) seksueel misbruik altijd moeten bespreken. Ze noemen hier onder andere de volgende hulpmiddelen vanuit de Raad bij: oplossingsgericht werken, NRM en (georganiseerde) reflectie. Deskundigen noemen als aanbeveling het belang van een adequate samenwerking met ketenpartners wanneer er sprake is van (vermoedens van) seksueel misbruik.

Concluderend blijkt uit dit onderzoek dat de Raad een signaleringsfunctie heeft als het gaat om het signaleren van seksueel misbruik en dat het raadsonderzoek een belangrijke plek is om (vermoedens van) seksueel misbruik te bespreken. Voor allebei deze punten geldt dat het in de praktijk moeilijk is om hier vorm aan te geven en ook in beleid wordt niet duidelijk hoe de Raad zich tot dit punt verhoudt. Er zijn verschillende positieve aspecten en hulpmiddelen (in ontwikkeling), maar deze zijn vaak niet verankerd in algemene richtlijnen. De verbeteringen voor de Raad die uit ons onderzoek voortvloeien, worden genoemd onder aanbevelingen (hoofdstuk 2, deel C).

Deel A. Methodologie

De cursieve woorden in deel A zijn terug te vinden in de begrippenlijst aan het eind van dit deel.

Hoofdstuk 1 Aanleiding en achtergrond

1.1 Context en achtergrond

De Raad voor de Kinderbescherming (verder genoemd: de Raad) omschrijft zichzelf op de website als volgt: *“De Raad voor de Kinderbescherming wordt ingeschakeld als de omstandigheden van een kind en zijn gezin zorgelijk zijn, de geboden vrijwillige hulpverlening niet (meer) voldoende is of het gezin geen hulp accepteert.”* (Raad voor de Kinderbescherming, 2013e). Sinds 1905 zijn er kinderpwetten ingevoerd, omdat de overheid zich, naast ouders, mede verantwoordelijk voelde voor de ontwikkeling van kinderen. Sindsdien is de ondersteuning van ouders door de overheid erg gegroeid. In 1905 werden er ook voogdijraden ingesteld. Daar konden gevallen van verwaarlozing worden gemeld. In 1956 werd de voogdijraad de Raad voor de Kinderbescherming.

(Raad voor de Kinderbescherming, 2013b).

Vandaag de dag heeft de Raad een aantal specifieke taken. Voor ons onderzoek richten we ons op één van de die taken, namelijk: ‘Betrokken zijn bij gezinnen waar opvoeden een probleem is geworden en indien nodig de (kinder)rechter verzoeken een *kinderbeschermingsmaatregel* op te leggen’ (Raad voor de Kinderbescherming, 2013e).

Wanneer er een kinderpwermingsmaatregel is opgelegd, komt het voor dat een *minderjarige* uit huis geplaatst wordt. Dat is voor kinderen een zeer ingrijpende gebeurtenis. De plaats waar ze (tijdelijk) worden opgevangen is een pleeggezin of in de residentiële jeugdzorg. Deze plek dient voor het kind beschermend en veilig te zijn. De laatste jaren zijn er echter, onder andere door de media en hulpverleningsinstellingen, veel verhalen bekend geworden van jongeren die, in de periode dat ze in een pleeggezin of instelling woonden, seksueel misbruikt zijn. De definitie van seksueel misbruik die we gebruiken in ons afstudeeronderzoek is als volgt:

“Seksueel misbruik van kinderen is seksueel contact van (jong) volwassenen met kinderen jonger dan 18 jaar. Deze lichamelijke contacten zijn tegen de zin van het kind of zonder dat het kind deze contacten kan weigeren. Daders zetten het kind emotioneel onder druk, dwingen het kind of weten door hun overwicht te bereiken dat het kind geen nee durft te zeggen tegen seksuele toenaderingen.”

(<http://www.onderzoek-seksueel-kindermisbruik.nl/documenten/definitie/>)

In 2010 besloten het ministerie van Jeugd en Gezin en het ministerie van Justitie om een onderzoek te starten naar mogelijke signalen van seksueel misbruik bij kinderen die op gezag van de overheid in instellingen of pleeggezinnen geplaatst waren (2012). De commissie die dit onderzoek heeft uitgevoerd, wordt ook wel commissie Samson genoemd. Commissie Samson heeft opdracht gekregen om onderzoek te doen naar de signalen en de reactie op seksueel misbruik van kinderen die uit huis geplaatst zijn over de periode van 1945 tot en met 2010 en naar huidige mechanismen voor signalering. Seksueel misbruik blijkt een probleem binnen de pleegzorg en residentiële jeugdzorg dat moeilijk aan te pakken is. Er is geen simpele oplossing voor te bedenken. Commissie Samson (2012) heeft naar aanleiding van het onderzoek aanbevelingen geschreven voor de sector jeugdzorg waar seksueel misbruik plaats zou kunnen vinden. De commissie is van mening dat maatregelen gericht op de directe omgeving van een minderjarig het meest van invloed zijn op het voorkomen en signaleren van seksueel misbruik. De meer gedetailleerde aanbevelingen van de commissie zijn erop gericht om misbruik binnen de (residentiële) jeugdzorg tegen te gaan.

In het onderzoek benadrukt Commissie Samson dat een *uithuisplaatsing* van een minderjarige het volgende doel heeft: de bescherming van een kind en aan een kind. Kinderen hebben een (tijdelijk) onderkomen nodig dat veilig en beschermend voor hen is, in tegenstelling tot hoe het thuis voor hen was. Dat er verhalen aan het licht gekomen zijn waarbij deze veiligheid en bescherming in het geding gekomen is, is verschrikkelijk. Een van de conclusies van commissie Samson aangaande de jeugdzorgsector luidt als volgt:

“De sector is onvoldoende in staat om seksuele problematiek te onderkennen, bespreekbaar te maken en adequaat in te grijpen.” (Commissie Samson, 2012, pagina 105).

1.2 Probleembeschrijving

Dit brengt ons bij de vraag die de Raad voor de Kinderbescherming ons naar aanleiding van dit rapport aangereikt heeft. Binnen raadsonderzoeken kunnen raadsonderzoekers te maken krijgen met kinderen die seksueel misbruikt zijn en/of worden. Niet alleen binnen de pleegzorg of residentiële jeugdzorg, maar ook binnen gezinnen die met de Raad in aanraking komen. In sommige gevallen weet de Raad voorafgaand aan het onderzoek dat er seksueel misbruik speelt of gespeeld heeft, door de melding die bij de Raad gedaan is of doordat dit tijdens het onderzoek aan het licht komt. Er zijn echter ook situaties waar de Raad bij betrokken is, waar het onbekend is of er sprake is van seksueel misbruik binnen een gezin. Het komt voor dat er wel vermoedens zijn vanuit een andere hulpverleningsinstantie of vanuit de omgeving, maar dat dit nog niet besproken is met de cliënt(en). Wanneer er wel vermoedens van seksueel misbruik zijn, is het een dilemma voor de raadsonderzoeker of dit besproken wordt met ouders en kinderen, aangezien de Raad slechts voor korte tijd in een gezin aanwezig is. De meeste raadsonderzoeken duren vier weken, waarbij er slechts één of twee gesprekken zijn met ouders en kinderen. De Raad geeft aan dat, wanneer er sprake is van seksueel misbruik en als dit ontdekt is voor of tijdens een raadsonderzoek, dit serieus genomen wordt. Vanwege de korte duur van een raadsonderzoek en de beperkte tijd die raadsonderzoekers hiervoor hebben, kan het voor raadsonderzoekers moeilijk zijn om seksueel misbruik te signaleren. Dit probleem speelt in principe voor de Raad landelijk, maar omdat dit in het kader van ons afstuderen een te groot onderzoek zou worden, beperken we ons tot de regio's Overijssel en Gelderland. Gelderland omdat Anja daar al bekend is met de raadsonderzoekers en omdat deze regio voor ons het dichtst bij is en Overijssel omdat onze begeleider vanuit de Raad daar werkt en omdat ze in deze regio al veel bezig zijn geweest met het onderwerp seksueel misbruik. Ook willen we het landelijk bureau betrekken bij ons onderzoek, omdat daar deskundigen bezig zijn en zijn geweest met beleidsvorming, ook rondom (het signaleren en bespreken van) seksueel misbruik bij cliënten. De kennis die zij hebben kan voor ons van belang zijn in het onderzoek.

1.3 Status quaestiones

We hebben aan de hand van literatuuronderzoek, zowel in boeken, documenten als op internet, in beeld gebracht wat er al onderzocht is over seksueel misbruik. We hebben hierbij gekeken naar onderzoeken over (het signaleren van) seksueel misbruik en naar onderzoeken over hoe de Raad omgaat met seksueel misbruik bij haar cliënten. We hebben ons hierbij beperkt tot onderzoeken over/in Nederland, vanwege de relevantie voor ons onderzoek. Aan de hand van dit literatuuronderzoek willen we benoemen wat de meerwaarde van ons afstudeeronderzoek is ten opzichte van eerder onderzoek.

1.3.1 Seksueel misbruik in Nederland

Wat is er onderzocht over seksueel misbruik in Nederland in het algemeen? Als eerste is er veel onderzoek gedaan naar de prevalentie van seksueel misbruik.

In veel publicaties wordt verwezen naar het onderzoek van Draijer (1988). Zij heeft als een van de eersten onderzoek gedaan naar de omvang van seksueel misbruik bij kinderen. Uit haar onderzoek kwam dat een op de drie onderzochte vrouwen voor haar zestiende levensjaar met seksueel misbruik te maken heeft gehad.

Het ministerie van Justitie wijst erop dat er weinig landelijke cijfers bestaan over de omvang van seksueel misbruik van kinderen in Nederland en heeft daarom in 2003 een onderzoek hiernaar uit laten voeren. Uit dit onderzoek blijkt dat bijna 40% van de onderzochte vrouwen voor hun zestiende levensjaar een of meer negatieve ervaringen heeft met seksueel misbruik. In 15% van de gevallen betreft dit een negatieve seksuele ervaring met een familielid. In Nederland is nog geen landelijk onderzoek gedaan naar deze cijfers bij jongens. Buitenlandse studies noemen dat drie tot negen procent van de jongens misbruikervaringen heeft (Frenken, 2003).

In 2011 is de Tweede Nationale Prevalentiestudie Mishandeling van Kinderen en Jeugdigen gepubliceerd. Alink et al. constateren hierin dat het AMK in 635 gevallen een melding van seksueel misbruik heeft bevestigd. Uit informanten ondervraging blijkt dat er bij 0,8% van de kinderen en jeugdigen sprake is van seksueel misbruik. Hier wordt bij vermeld dat het feitelijke aantal slachtoffer gelijk lijkt te zijn gebleven vergeleken met 2005. In een vervolgstudie noemen Alink, Euser, Tharner, Van IJzendoorn en Bakersmans-Kranenburg (2012) dat deze percentages significant hoger liggen bij kinderen in pleeggezinnen en de (residentiële) jeugdzorg.

De Commissie Samson noemt in haar rapport (2012) verschillende redenen waarom er in onderzoek naar seksueel misbruik sprake is van onderrapportage. Hierdoor is het moeilijk om de omvang van seksueel misbruik precies vast te stellen.

Ten tweede hebben we gekeken naar onderzoeken over het signaleren en de signalen van seksueel misbruik.

Dekker (2012) geeft in zijn onderzoek een historische schets van de ontwikkelingen binnen de jeugdsector. Hierin wijst hij op het feit dat pas vanaf 1980 gesproken wordt over signalen van seksueel misbruik. Hierna kwam er snel meer belangstelling voor het leren omgaan met zulke signalen. Deze nadruk op het herkennen van seksueel misbruik is dus relatief jong.

Het signaleren van seksueel misbruik is noodzakelijk, omdat het (jonge) kinderen vaak zelf aan mogelijkheden ontbreekt om aandacht te vragen voor hun situatie. Ze zijn afhankelijk van signalering door anderen. Vroegtijdige signalering kan de schade van seksueel misbruik voor het kind en voor andere gezinsleden beperken (Baeten, Ten Berge, Geurts & Kooijman, 2001).

Naar aanleiding van de toegenomen aandacht voor en kennis van seksueel misbruik zijn er verschillende instrumenten ontwikkeld voor het signaleren hiervan. Dit begon met het in kaart brengen van de risicofactoren voor seksueel misbruik. De volgende risicofactoren voor seksueel misbruik zijn opgesteld: verstoorde gezinsverhoudingen, communicatieproblemen, sociale isolatie, tekort aan emotionele betrokkenheid en flexibiliteit, geweld tussen partners, één-oudergezinnen of samengestelde gezinnen en gezinnen waarin de moeder (emotioneel) afwezig is. Jonge kinderen en kinderen met een handicap, chronische ziekte of ontwikkelingsachterstand zijn extra kwetsbaar voor seksueel misbruik. Meisjes lopen meer risico om seksueel misbruikt te worden dan jongens (Nederlands Jeugdinstituut, z.d. 4).

Hiernaast heeft het Nederlands Jeugdinstituut verschillende signalenlijsten opgesteld voor kindermishandeling in het algemeen en specifiek voor seksueel misbruik, met als doel deze eerder te herkennen en vermoedens hiervoor te kunnen onderbouwen. Er bestaan verschillende signalenlijsten, afgestemd op kinderen van 0-4 jaar, 4-12 jaar en 12-18 jaar. De signalen voor kindermishandeling kunnen ook wijzen op seksueel misbruik en zijn in het algemeen voor alle drie de leeftijdscategorieën gelijk (Wolzak, 2009).

In opdracht van de MOgroep Jeugdzorg heeft het Nederlands Jeugdinstituut onderzoek gedaan naar risicotaxatie instrumenten. Als erkend risicotaxatie instrument voor seksueel misbruik wordt de Child Abuse Risk Evaluation – Nederland (CARE-NL) genoemd, een gestructureerde vragenlijst voor de inschatting van het risico op kindermishandeling voor werkers in de jeugd(gezondheids)zorg. Daarnaast zijn er drie andere erkende instrumenten voor risicotaxatie van kindermishandeling, te weten de California Family Risk Assessment (CFRA), Delta Veiligheidslijst en Licht Instrument Risicotaxatie Kindermishandeling (LIRIK) (Ten Berge, 2008).

Sinds 1 juli 2013 is bovendien de Meldcode Huiselijk Geweld en Kindermishandeling van kracht, waar ook het melden van seksueel misbruik onder valt. De Meldcode heeft als doel om beter om te gaan met signalen van seksueel misbruik waardoor er eerder ingegrepen kan worden als dat nodig is. Hiervoor zijn vijf stappen opgesteld waarin beschreven wordt wat professionals moeten doen bij vermoedens van geweld (Rijksoverheid, 2013). Het werken met een meldcode is bewezen effectief voor het beter omgaan met signalen van geweld of misbruik: professionals die werken met een meldcode grijpen drie keer zo vaak in als collega's die zonder meldcode werken (Doeven, 2008).

Ondanks de vele instrumenten die er zijn en waarvan we een compact overzicht hierboven gegeven hebben, komt de Commissie Samson (2012) tot de conclusie dat professionals seksueel misbruik niet zien of niet willen zien. Slechts twee procent van de meldingen door kinderen over seksueel misbruik is door professionals waargenomen. 98 procent wordt dus niet gezien of geregistreerd door professionals.

In eerder onderzoek noemen professionals verschillende belemmeringen voor het signaleren van seksueel misbruik: gebrek aan kennis en vaardigheden, gebrek aan tijd, onduidelijke signalen, gebrek aan instrumenten, persoonlijke betrokkenheid en organisatorische belemmeringen. Dit zorgt er onder andere voor dat veel gevallen van seksueel misbruik laat of helemaal niet worden opgemerkt (Baeten et al., 2001).

Zowel Baeten et al. (2001) als de Commissie Samson (2012) komen tot de conclusie dat verdere professionalisering van hulpverleners nodig is om signalering beter te laten verlopen. Hulpverleners hebben behoefte aan instrumenten voor het signaleren van kindermishandeling (waaronder seksueel misbruik) en scholing en training over kindermishandeling en vaardigheden om daarmee om te gaan.

Twee specifieke onderzoeken over seksueel misbruik hebben de laatste jaren veel aandacht gekregen in Nederland.

In 2011 heeft de Commissie Deetman haar onafhankelijke onderzoek gepubliceerd over de feiten en omstandigheden van seksueel misbruik van minderjarigen binnen instellingen en parochies van de Rooms-Katholieke Kerk in Nederland, in de periode van 1945 tot 2010. De belangrijkste conclusies van het onderzoek zijn de volgende. Enige tienduizenden minderjarigen hebben geleden onder lichte, ernstige of zeer ernstige vormen van grensoverschrijdend seksueel gedrag. Meisjes waren hier niet vaker slachtoffer van dan jongens. Vertegenwoordigers van de Rooms-Katholieke Kerk waren bekend met deze problematiek, maar hebben onvoldoende adequaat opgetreden en te weinig aandacht besteed aan slachtoffers.

In 2012 heeft de Commissie Samson haar rapport gepubliceerd 'Omring door zorg, toch niet veilig', over seksueel misbruik van door de overheid uit huis geplaatste kinderen van 1945 tot heden. Conclusies van dit onderzoek zijn dat het risico op seksueel misbruik in de residentiële jeugdzorg beduidend hoger ligt dan bij de gemiddelde Nederlandse jeugd, met name bij meisjes en (licht) verstandelijk beperkte kinderen. Meer dan de helft van de ouders is een leeftijdsgenoot, vaak een groepsgenoot. De sector is niet voldoende in staat om seksuele problematiek te onderkennen, bespreken en adequaat in te grijpen. Vooral problemen rond samenwerking, communicatie en regie, de complexiteit van seksueel misbruik en de impact daarvan op alle betrokkenen spelen hierin een rol.

Allebei de onderzoeken concluderen dat professionals vaker op een adequate manier met seksueel misbruik om moeten gaan. De gebreken liggen zowel op het gebied van signaleren als van bespreken en ingrijpen (Deetman et al., 2011; Samson et al., 2012).

1.3.2 Raad voor de Kinderbescherming

Over de Raad voor de Kinderbescherming zijn veel minder publicaties te vinden dan over seksueel misbruik. Onderstaande publicatie hebben we kunnen vinden over de taak en het functioneren van de Raad wat betreft seksueel misbruik bij haar cliënten.

Baeten et al. (2001) benoemen in hun studie naar de aanpak van kindermishandeling bij 0-4 jarigen expliciet de functie van de Raad. De Raad doet onderzoek naar mogelijke bedreigingen in de ontwikkeling van een kind na een melding van Bureau Jeugdzorg of het Advies en Meldpunt Kindermishandeling. Veel van de kinderen naar wie de Raad onderzoek doet, zijn slachtoffer (geweest) van verwaarlozing, mishandeling of seksueel misbruik. De onderzoekers gaan ervan uit dat de Raad, omdat ze ingeschakeld wordt als er al een problematische opvoedingssituaties gesignaleerd is, geen relevante functie heeft voor de signalering van misbruik en mishandeling. De Raad wordt daarom zelfs buiten beschouwing gelaten wat betreft het signaleren van kindermishandeling in dit onderzoek.

1.3.3 Meerwaarde afstudeeronderzoek

Uit dit literatuuronderzoek blijkt dat seksueel misbruik vaak onderwerp van onderzoek is (geweest). Veel feitelijke informatie over seksueel misbruik is uitgebreid onderzocht en beschreven, zoals de omvang, signalen en risicofactoren. Er zijn in Nederland verschillende instrumenten beschikbaar voor het signaleren en bespreken van seksueel misbruik. Toch wordt in verschillende onderzoeken geconstateerd dat seksueel misbruik te weinig gesignaleerd wordt door professionals, onder andere door belemmeringen die professionals ervaren wat betreft het signaleren. Deze belemmeringen gaan vooral over het ontbreken van kennis en vaardigheden.

Over het functioneren van de Raad en haar omgang met cliënten waarbij seksueel misbruik een rol speelt, is weinig informatie te vinden. Het lijkt alsof hier weinig onderzoek naar gedaan is.

Wij zien de meerwaarde van ons afstudeeronderzoek ten aanzien van eerder onderzoek hierin, dat wij ons richten op de toepassing van de kennis over seksueel misbruik binnen de specifieke context van een raadsonderzoek. Dit is relevant om de volgende reden. Seksueel misbruik is een onderwerp dat in deze tijd volop in de belangstelling staat, zoals uit de hiervoor genoemde onderzoeken blijkt. De Raad wil zich dan ook graag bezinnen op hun omgang met dit thema. Wij geloven dan ook dat het voor de Raad en haar medewerkers waardevol is om te onderzoeken hoe raadsonderzoekers met seksueel misbruik bij haar cliënten om (kunnen) gaan. Omdat algemene kennis niet toereikend is voor de specifieke context van een raadsonderzoek, willen wij ons in ons afstudeeronderzoek specifiek richten op deze organisatie en haar (werk)omgeving. Omdat signalering en het bespreekbaar maken belangrijke stappen zijn als er seksueel misbruik speelt bij cliënten, zullen we onderzoeken hoe raadsonderzoekers dit nu vorm geven en of zij hierin iets nodig hebben.

1.4 Relatie met verdiepingsminor en individuele competenties

Het afgelopen half jaar hebben we ons ingezet voor de Raad voor de Kinderbescherming. De Raad is een organisatie die ons beide boeit. Teanne heeft tijdens haar stage gemerkt hoe bijzonder de dynamiek is tussen kinderen, jongeren en ouders en ze vind het heerlijk om daarmee te werken. Deze interesse heeft haar er ook toe gebracht om te kiezen voor de verdiepingsminor 'Relationele en Gezinsgerichte Hulpverlening'. Anja heeft in haar derde jaar stage gelopen bij de Raad. Ze heeft kennis genomen van de werkwijze van de Raad en ervaren hoe het is om een raadsonderzoek te doen. De bescherming van het kind, één van de hoofdtaken van de Raad, is essentieel in deze gebroken wereld waarin kinderen verstrikt kunnen raken in vreselijke situaties. Ons doel met dit onderzoek is om iets heel kleins bij te dragen aan de bescherming van kinderen. In ons afstudeeronderzoek richten we ons op kinderen en wat er met hen in relaties, vaak gezinsrelaties, gebeurt. We kijken ook naar de invloed die raadsonderzoekers kunnen hebben op het functioneren van relaties en gezinnen en hoe deze invloed positieve effecten kan hebben voor de betrokkenen. Naast onze beide interesse voor kinderen en gezinnen, worden we beide enthousiast van de combinatie tussen denken en doen: informatie verzamelen, analyseren en rapporten schrijven, maar ook het voeren van gesprekken en het afleggen van huisbezoeken. Teanne is in staat om wat ze ziet en leest te analyseren, heeft goede gespreksvaardigheden en is benieuwd naar het verhaal van anderen. Al deze aspecten van haarzelf hoopt ze een plekje te kunnen geven in het uitvoeren van dit afstudeeronderzoek: haar analytische vaardigheden bij het lezen van documenten en het analyseren van interviews en haar gespreksvaardigheden en belangstelling in anderen bij het houden van interviews. Ook Anja is in staat om literatuuronderzoek te doen en te analyseren wat ze leest. Het zal voor haar ook een uitdaging worden, omdat uit het verleden blijkt dat ze vooral de praktijk interessant vindt en voor de theoretische kant iets minder competenties lijkt te hebben. Wel vindt ze het een boeiende uitdaging om zich te richten op literatuur, ook vanwege het interessante onderwerp. Ze beheerst goede gespreksvaardigheden om in contact met anderen te luisteren en vragen te stellen. Dit zal haar helpen bij het afnemen van de interviews. Met het analyseren van de interviews heeft ze al wat goede ervaring en dit zal ten goede komen bij dit afstudeeronderzoek. Onrecht en kwetsbaarheid raken ons beide en we zetten ons graag in om op te komen voor mensen die dat nodig hebben. Onze passie voor kinderen en kwetsbaren is onze drive om dit

afstudeeronderzoek te doen: niet alleen voor de Raad, maar vooral voor de kinderen die niet gehoord en gezien worden. We hopen dat ons afstudeeronderzoek eraan bijdraagt dat deze kinderen gezien, gehoord en beter beschermd kunnen worden.

Tijdens onze verbredingsminor 'Relatie en Gezin', welke we beiden gevolgd hebben, stonden we regelmatig stil bij het kind in zijn/haar omgeving: het gezin. We hebben het gehad over rouw en verliesverwerking bij kinderen. Bij kinderen die slachtoffer zijn geweest van seksueel misbruik, is er vaak sprake van het verlies van vertrouwen in mensen in zijn/haar omgeving. Ook hebben we stil gestaan bij hoe huiselijk geweld plaats kan vinden binnen een gezin. Seksueel misbruik is een vorm van huiselijk geweld, waardoor ons afstudeeronderzoek naadloos aansluit op onze verdiepingsminor.

Hoofdstuk 2 Vraagstelling en richtinggevende onderzoeksvragen

2.1 Vraagstelling

Hoe gaat de Raad voor de Kinderbescherming om met het signaleren en bespreekbaar maken van seksueel misbruik bij cliënten in raadsonderzoeken en welke eventuele verbeteringen vloeien hieruit voort?

Toelichting: onder cliënten verstaan we de kinderen en jongeren die met de Raad in aanraking komen.

2.2 Richtinggevende deelvragen

1. Wat is er bekend vanuit de literatuur over hoe raadsonderzoekers om kunnen gaan met het signaleren en bespreken van seksueel misbruik bij cliënten?
2. Wat is het huidige beleid en de voorgeschreven werkwijze van de Raad voor de Kinderbescherming omtrent het signaleren en bespreekbaar maken door raadsonderzoekers van seksueel misbruik bij cliënten?
3. Hoe gaan raadsonderzoekers in de praktijk om met de huidige werkwijze van de Raad voor de Kinderbescherming omtrent het signaleren en bespreekbaar maken van seksueel misbruik bij cliënten?
4. Hoe kunnen raadsonderzoekers signalen en vermoedens van seksueel misbruik bij cliënten signaleren en bespreken volgens deskundigen en tot welke aanbevelingen leidt dit?

Zowel onze vraagstelling als onze richtinggevende deelvragen zijn tweeledig. Ze bevatten namelijk (1) het signaleren en (2) het bespreken van seksueel misbruik. We hebben hiervoor gekozen omdat dit de vraag is die we vanuit de opdrachtgever aangereikt hebben gekregen. Daarnaast is ons onderzoek niet volledig wanneer we alleen onderzoek doen naar hoe de Raad omgaat met het signaleren van seksueel misbruik of alleen onderzoek doen naar hoe de Raad omgaat met het bespreken van seksueel misbruik. Wij vinden dat deze twee onderwerpen bij elkaar horen. In de literatuur en in de interviews blijken deze onderwerpen ook niet altijd te scheiden. Vanwege deze tweeledigheid hebben wij dus gekozen voor een dubbele vraag als onderzoeksvraag. Deze tweeledigheid zorgt er ook voor dat we niet genoeg hebben aan 70 pagina's. We overschrijden dit aantal vanwege het feit dat we in elk hoofdstuk zowel stil staan bij het signaleren als bij het bespreekbaar maken van seksueel misbruik. We hebben geprobeerd ons onderzoek zoveel mogelijk in te korten, maar we hebben dit aantal pagina's nodig om volledig te zijn en kwaliteit te leveren.

Hoofdstuk 3 Verantwoording van de werkwijze en beschrijving van de onderzoeksmethode

3.1 Type onderzoek

Voor de uitvoering van ons onderzoek werken wij volgens een kwalitatieve, beschrijvende onderzoeksopzet.

Ons onderzoek is kwalitatief, omdat we informatie hebben verzameld over hoe de Raad omgaat met het signaleren en bespreken van seksueel misbruik. Dit is lastig te vatten in vastgestelde antwoordcategorieën en vraagt om een open benadering (Right marktonderzoek, z.d.). Daarom hebben we aan de hand van documentenanalyse en interviews een indicatie gegeven over de huidige stand van zaken en mogelijke verbeteringen binnen de Raad.

Ons onderzoek is beschrijvend, omdat we een beeld hebben geschetst van de stand van zaken over dit onderwerp. Door het afnemen van interviews hebben we deze situatie beschreven. Hierdoor heeft ons onderzoek een hoge ecologische validiteit (Baarda, 2013, p. 35).

3.2 Onderzoeksmethoden

We hebben hierbij gebruik gemaakt van een kwalitatief survey-onderzoek in de vorm van interviews, omdat we een beeld wilden schetsen van de verschillende meningen binnen de Raad (van raadsonderzoekers, beleidsadviseurs en gedragsdeskundigen) over het signaleren en bespreken van seksueel misbruik. Dit hebben we gedaan aan de hand van een beperkt aantal half-gestandaardiseerde interviews met open vragen waarvan we de gegevens hebben geanalyseerd (Baarda, 2013, p. 55).

Doordat we gebruik gemaakt hebben van twee verschillende onderzoeksmethoden, namelijk het afnemen van interviews en raadplegen van databronnen, is er sprake van methode-triangulariteit (Baarda, 2013, p. 53). Dit verhoogt de betrouwbaarheid van ons onderzoek.

3.2.1 Literatuuronderzoek

Voor het beantwoorden van onze eerste en vierde deelvraag hebben we gebruik gemaakt van literatuuronderzoek. We hebben op internet en in literatuur naar relevante informatie gezocht. Het voordeel hiervan is dat we veel informatie tot onze beschikking hebben vanuit allerlei invalshoeken. De meeste informatie was voor ons toegankelijk, omdat we allebei lid zijn van de Koninklijke Bibliotheek. Het nadeel van literatuuronderzoek is dat we zoveel informatie tot onze beschikking hebben dat we snel irrelevantie informatie gebruiken. Om dit te voorkomen hebben we een goede afbakening gewaarborgd. Tijdens het zoeken naar informatie hebben we ons doel voor ogen gehouden: het beantwoorden van de betreffende deelvraag. We hebben zoektermen samengesteld, namelijk 'seksueel misbruik', 'child abuse', 'Raad voor de Kinderbescherming' en 'Child Protection Board'. Deze zoektermen hebben we gecombineerd met (AND) 'signaleren' en 'bespreken'. Om de kwaliteit van ons onderzoek te waarborgen, willen we dat de informatie die we gebruiken betrouwbaar en kloppend is. Hiervoor hebben we bij alle bronnen die we gebruiken de betrouwbaarheid van de informatie gecheckt op twee manieren: we hebben informatie gezocht over de auteur van de bron, om vast te stellen of de auteur redelijkerwijs iets zinnigs zou kunnen zeggen over het betreffende onderwerp. Daarnaast hebben we gekeken of de bron verwijzingen bevat, zodat we konden kijken of de informatie gebaseerd is op andere bronnen. Op deze manier hopen we de kwaliteit van ons literatuuronderzoek zo hoog mogelijk te houden. Door ons bewustzijn van deze risico's en er op bovenstaande manieren mee om te gaan, hopen we dat we de betrouwbaarheid en validiteit van ons onderzoek hebben vergroot.

3.2.2 Documentenanalyse

Voor het beantwoorden van onze tweede deelvraag hebben we gebruik gemaakt van bestaande documenten, die we hebben bestudeerd volgens documentenanalyse. Dit ging gepaard met een iteratief proces van waarnemen, verzamelen en reflecteren (Baarda, 2013, p. 209). We hebben als databank het intranet van de Raad gebruikt. De informatie die daar staat is namelijk specifiek gericht op de Raad, waardoor het bruikbaar

was voor ons onderzoek. We verwachtten hierop veel informatie te vinden over onderzoek wat de Raad zelf al gedaan heeft en waar ze nog mee bezig is. We hebben echter weinig informatie gevonden over eerder onderzoek van de Raad. Het risico van deze databron is dat de beschikbare informatie vertrouwelijke gegevens kan bevatten die we niet zomaar buiten de Raad mogen publiceren. Daarnaast kan de informatie in bepaalde mate subjectief zijn, omdat de meeste informatie intern is geschreven en gepubliceerd. We hebben geprobeerd deze risico's zoveel mogelijk te verkleinen, door onze objectiviteit zorgvuldig te waarborgen. Dit hebben we gedaan door zelf kritisch naar deze informatie te kijken en deze informatie te vergelijken met informatie uit andere databronnen. Daarnaast hebben we ons verslag voorgelegd aan onze opdrachtgever, zodat hij aan kon geven of we de beschreven informatie naar buiten mogen brengen. De termen waar we op gezocht hebben op intranet zijn: 'seksueel misbruik', 'signaleren', 'werkwijze Raad' en 'beleid Raad'. Verder hebben we gekeken bij de ABC pagina waar veel termen staan. We hebben daar het protocol van de Raad gevonden. De Nieuwe Raadsmethodiek als onderdeel van de voorgeschreven werkwijze van de Raad hebben we ontvangen van Meta Kuipers, beleidsmedewerker Landelijk Bureau, omdat deze methode in doorontwikkeling is. Alle andere documenten die we gevonden hebben noemen we bij de beantwoording van deelvraag 2.

Onze verwachting was dat we onze eerste deelvraag zouden kunnen beantwoorden aan de hand van informatie die we verzamelen uit algemene bronnen. Onze tweede deelvraag verwachtten we te kunnen beantwoorden aan de hand van informatie die we verkrijgen op het intranet van de Raad. Deze verwachtingen zijn allebei uitgekomen tijdens het uitvoeren van ons literatuuronderzoek en onze documentenanalyse.

3.2.3 Interviews

Voor het beantwoorden van onze derde en vierde deelvraag hebben we gebruik gemaakt van interviews.

Voor zowel de beantwoording van deelvraag 3 als de beantwoording van deelvraag 4 hebben we gekozen voor een half-gestructureerd interview, zodat we enigszins vrijgelaten worden in hoe we het interview vormgeven. We hebben vooraf wel een aantal onderwerpen en vragen opgesteld, zodat we onderwerpen bespreken die relevant zijn voor het beantwoorden van onze onderzoeksvraag (zie de topiclijsten, bijlage 4 en 5). Deze topiclijst hebben we opgesteld aan de hand van de uitkomsten van ons literatuuronderzoek en onze documentenanalyse en in overleg met onze afstudeerbegeleider. We vinden het belangrijk dat zowel wij als de geïnterviewde ruimte ervaren om gesprek te voeren (Baarda, 2013).

We kiezen ervoor om tien raadsonderzoekers te interviewen uit diverse teams voor het beantwoorden van deelvraag 3. Deze afbakening zorgt er enerzijds voor dat we een divers beeld krijgen, door verschillende raadsonderzoekers uit verschillende teams te interviewen. Hierdoor kan een groter deel van de raadsonderzoekers zich in de uitkomsten van ons onderzoek herkennen. Hiermee vergroten we de geldigheid van ons onderzoek. Anderzijds is deze afbakening noodzakelijk in verband met de tijd die wij hebben. Het aantal tien hebben we gekozen omdat we geen tijd beschikbaar hebben om meer raadsonderzoekers te interviewen. Binnen deze beperkte eenheid hebben we daarom gekozen voor een zo groot mogelijke diversiteit die ons onderzoek zo representatief mogelijk maakt. We verspreiden ons hierbij over de regio's Gelderland en Overijssel, omdat onze onderzoeksresultaten dan meer gegeneraliseerd kunnen worden en omdat we in beide regio's contacten hebben. We willen de volgende raadsonderzoekers interviewen:

- Twee raadsonderzoekers uit het spoeddienstenteam, beiden werkzaam in Gelderland. Overijssel heeft geen spoeddienstenteam.
- Acht raadsonderzoekers uit een regulier team, waarvan er vier werkzaam zijn bij de Raad Overijssel en vier bij de Raad Gelderland.

Aan de hand van de uitkomsten van deze interviews hebben we een antwoord geformuleerd op onze derde deelvraag. Zowel bij de interviews van deelvraag 3 als van deelvraag 4 moeten we opmerken dat de uitkomsten slechts illustratief zijn en niet representatief. We hebben te weinig mensen geïnterviewd om een onderzoek af

te kunnen leveren dat representatief is voor heel de Raad. Door het interviewen van raadsonderzoekers hebben we dus illustratief in beeld gekregen in hoeverre seksueel misbruik op dit moment in raadsonderzoeken gesignaleerd en/of besproken wordt, wat er goed gaat, waar nog zorgen zijn en hoe raadsonderzoekers dit het liefst zouden zien.

Door het interviewen van deskundigen binnen de Raad hebben we een beeld gekregen welke ideeën en kennis zij hebben over mogelijke verbeteringen voor het signaleren en bespreken van seksueel misbruik binnen de Raad. We hebben vijf deskundigen geïnterviewd, zowel uit de regio Overijssel en Gelderland als van het landelijk bureau, omdat er op deze locaties beleidsadviseurs werkzaam zijn die zich verdiept hebben/verdiepen in ons onderzoeksthema. In overleg met onze werkveldbegeleider Herman Klein hebben we vijf deskundigen geselecteerd met specifieke kennis over het signaleren en bespreekbaar maken van seksueel misbruik voor het afnemen van de interviews.

Bij het afnemen van de interviews hebben de volgende risico's een rol gespeeld. Bij ons als onderzoekers speelden vooroordelen en voorveronderstellingen mee, door het beeld dat we ons bewust of onbewust van de Raad en haar medewerkers hebben gevormd. We hebben deze samen van te voren besproken. Op deze manier werden we hiervan bewust en konden we elkaar helpen om objectief te luisteren. Ook kan het zijn dat we de informatie die de geïnterviewde gaf, verkeerd geïnterpreteerd hebben. We hebben dit zo veel mogelijk geprobeerd te voorkomen door de interview samen af te nemen. We wilden de interviews ook zo veel mogelijk samen analyseren, maar wegens tijdsdruk is dit niet volledig gelukt. Wel hebben we elkaar feedback gegeven om zo veel mogelijk verkeerde interpretaties te verwijderen en om goede informatie weer te geven. Bij de verwerking van de interviews was het lastig om specifiek te noemen hoeveel mensen hetzelfde gezegd hebben. Dit heeft te maken met interpretatie, maar ook met zinnen die indirect op elkaar lijken. Hierdoor konden we niet overal specifiek noemen hoeveel mensen iets gezegd hadden, maar geven we wel een indicatie. Door de geluidsopnames waar we gebruik van gemaakt hebben en doordat we vragen stelden over de organisatie waarin de geïnterviewden werken, kan het zijn dat de geïnterviewden zich niet volledig vrij voelden om open te vertellen. Hierdoor bestaat het risico dat de geïnterviewden sociaal wenselijke antwoorden hebben gegeven. We hebben dit geprobeerd te voorkomen door te vertellen dat we de gegevens anoniem verwerken. Onze ervaring is dat raadsonderzoekers zich weinig tot niet belemmerd voelden om eerlijk te zijn over hun organisatie. Door een fout met de opnameapparatuur is de geluidsopname van één interview mislukt. Na overleg met onze begeleiders van de Christelijke Hogeschool en van de Raad hebben we hiervan een gespreksverslag gemaakt en deze laten controleren door de betreffende geïnterviewde raadsonderzoeker.

Het uitwerken van de interviews hebben we niet gedaan met het systeem van BOLA, omdat we allebei vinden dat we daar nog te weinig ervaring mee hebben. We hebben de interviews gelabeld aan de hand van onze labels in een Word document. In overleg met Jaap de Jong, onderzoeksdocent aan de Christelijke Hogeschool Ede, hebben we de interviews letterlijk uitgeschreven en vervolgens letterlijke fragmenten geknipt en geplakt onder de vooraf vastgestelde labels (zie bijlage 6, labels voor de interviews met de raadsonderzoekers, en 7, labels voor de interviews met de deskundigen). Voor elk fragment staat de code van het interview waaruit de informatie afkomstig is (bijv. RO4). We hebben alle interviews gecodeerd om de anonimiteit van de geïnterviewden te waarborgen terwijl wel duidelijk is uit welk interview de informatie afkomstig is. We hebben daarna deelvraag 3 en 4 per label beantwoord. In de beantwoording van deze deelvragen staan citaten, waarbij we als bron hebben gezet uit welk interview op welke datum het fragment afkomstig is. Tijdens het uitwerken van de interviews kwamen we erachter dat we op sommige punten niet bij alle raadsonderzoekers voldoende hebben doorgevraagd, zoals welke onderdelen van Signs of Safety raadsonderzoekers specifiek gebruiken of wat deskundigen precies bedoelen met dat ze tevreden zijn over bepaalde onderdelen van de huidige werkwijze. Vanwege de veelheid aan informatie kunnen we niet alle punten noemen die gezegd zijn, daarom hebben we de hoofdlijnen eruit gehaald. Bij zowel deelvraag 3 als deelvraag 4 hebben we geprobeerd signaleren en bespreken te scheiden, maar dit is niet altijd gelukt.

De beantwoording van de deelvragen is tot stand gekomen volgens de hierboven beschreven onderzoeksmethode. Elke deelvraag eindigen we met een conclusie van de beantwoording. Hierna hebben we de eindconclusie geschreven (deel C). In deze conclusies noemen we geen nieuwe informatie en dus ook geen bronverwijzingen. Van alle genoemde informatie is op minstens één plek in het onderzoek te vinden waar de informatie vandaan komt. In deel D van dit onderzoek vindt u ons bronnenboek. De uitgewerkte en gelabelde interviews leveren we digitaal aan, uit respect voor het milieu.

3.3 Verdeling hoofdverantwoordelijkheid

De verantwoordelijkheid voor de kwaliteit van de verschillende delen van ons afstudeeronderzoek hebben we onderling als volgt verdeeld:

Taak	Eindverantwoordelijke
Hoofdstukken	
Deel A – onderzoeksmethode	Teanne
Hoofdstuk 2 – deelvraag 1	Teanne
Hoofdstuk 3 – deelvraag 2	Anja
Hoofdstuk 4 – deelvraag 3	Anja
Hoofdstuk 5 – deelvraag 4	Teanne
Deel C – conclusie	Teanne
Procesbewaking	Anja
Onderzoeksinstrumenten	
Interviews voorbereiden, afnemen, uittypen, labelen, analyseren	Allebei
Documentenanalyse	Anja
Onderzoeksactiviteiten	
Procesbewaking	Anja
Voorbereiding	Anja
Verzameling data	Verdeeld per deelvraag, zie hierboven
Analyse	Verdeeld per deelvraag, zie hierboven
Beschrijving	Verdeeld per deelvraag, zie hierboven
Presentatie eindverslag	Teanne

Hoofdstuk 4 Doelstellingen, doelgroep en resultaat

4.1 Doelstellingen

Ons onderzoek had de volgende doelstellingen:

- *We onderzoeken en beschrijven voor juni 2014 wat het huidige beleid is van de Raad voor de Kinderbescherming omtrent het signaleren en bespreken van seksueel misbruik bij cliënten.*
- *We onderzoeken en beschrijven voor juni 2014 hoe raadsonderzoekers vormgeven aan het signaleren en bespreken van seksueel misbruik bij cliënten en hoe de raadsonderzoekers dit ervaren.*
- *We onderzoeken en beschrijven voor juni 2014 of er verbetering nodig is in het signaleren en bespreekbaar maken van seksueel misbruik bij cliënten door raadsonderzoekers en of zij hier iets voor nodig hebben.*
- *De uitkomsten van ons onderzoek presenteren we voor juli 2014 aan raadsonderzoekers en/of beleidsadviseurs.*

We hebben deze doelstellingen behaald en daarom draagt ons onderzoek bij aan het in kaart brengen van de huidige stand van zaken bij de Raad wat betreft het handelen van raadsonderzoekers als er sprake is van seksueel misbruik bij cliënten. Ons onderzoek draagt ook bij aan het beter bespreekbaar maken van seksueel misbruik door raadsonderzoekers in geval van vermoedens en het beter signaleren van seksueel misbruik door raadsonderzoekers als er geen vermoedens zijn.

Hiermee hopen we dat we:

- De Raad geholpen hebben bij hun bezinning op het signaleren en bespreekbaar maken van seksueel misbruik bij cliënten.
- Eraan bijdragen dat seksueel misbruik eerder gesignaleerd en op een passende manier besproken wordt, zodat hulpverlening aan slachtoffers en daders eerder op gang kan komen en uiteindelijk het aantal gevallen van seksueel misbruik teruggedrongen kan worden.

4.2 Doelgroep

We voeren dit onderzoek uit voor verschillende groepen medewerkers van de Raad, namelijk:

- Raadsonderzoekers;
- Gedragsdeskundigen;
- Beleidsadviseurs;
- Beleidsmedewerkers van het landelijk bureau.

Omdat de Raad voor de Kinderbescherming Landelijk te groot is voor dit onderzoek richten we ons op de regio's Overijssel en Gelderland.

4.3 Resultaat

Het resultaat van ons onderzoek bestaat uit een onderzoeksverslag. Tevens zullen we een presentatie geven voor de betrokken partijen (Raad voor de Kinderbescherming en Christelijke Hogeschool Ede).

Hoofdstuk 5 Begrippenlijst

Beleidsadviseur/beleidsmedewerker: De beleidsadviseur hoort bij de staf van de Raad. Men houdt zich bezig met beleidsvorming en aanpassing over onderwerpen die spelen binnen de Raad.

Kinderbeschermingsmaatregel: Om de ontwikkeling van een kind veilig te stellen kan de rechter een maatregel van kinderbescherming opleggen. De meest voorkomende en lichtste maatregel is de ondertoezichtstelling. Ontheffing en ontzetting uit het ouderlijk gezag zijn zwaardere maatregelen. Om hier een zo compleet mogelijk beeld van te geven hebben we de kinderbeschermingsmaatregelen uitgeschreven:

- **Ondertoezichtstelling:** Als de rechter een ondertoezichtstelling uitspreekt, krijgt het kind een gezinsvoogd toegewezen van Bureau Jeugdzorg (BJZ). Deze persoon begeleidt het kind en zijn ouders bij het oplossen van de opvoedingsproblemen. De ouders behouden beperkt het gezag over hun kind en blijven zelf verantwoordelijk voor de opvoeding. Zowel ouders als kind zijn verplicht de aanwijzingen op te volgen die de gezinsvoogd geeft. In principe blijft het kind thuis wonen. De rechter kan echter in het belang van het kind besluiten om hem (tijdelijk) in een pleeggezin of tehuis te plaatsen. Als een kind acuut gevaar loopt en snel uit huis geplaatst moet worden, kan de Raad de rechter om een voorlopige ondertoezichtstelling met een uithuisplaatsing verzoeken. Tijdens deze voorlopige ondertoezichtstelling zet de Raad het onderzoek voort.
- **Ontheffing:** Als ouders niet in staat zijn om hun kind op te voeden en te verzorgen, bepaalt de rechter dat een ander voor onbepaalde tijd het gezag over het kind krijgt. Meestal is dat BJZ. Deze organisatie oefent in dat geval de voogdij over het kind uit. Het kind wordt opgevoed in een pleeggezin of tehuis. De ouders hebben dan officieel niets meer over het kind te vertellen, maar blijven wel zo veel mogelijk bij hem betrokken. De rechter kan de ontheffing niet uitspreken als de ouders zich hiertegen verzetten, maar de wet kent enkele uitzonderingen op dit principe. Dan is sprake van een 'gedwongen ontheffing'.
- **Ontzetting:** Als ouders zich verwijtbaar misdragen tegenover hun kind, kunnen zij door de rechter uit het ouderlijk gezag ontzet worden. Het gezag over het kind wordt meestal overgedragen aan BJZ, dat dan de voogdij over het kind uitoefent. Het kind gaat naar een pleeggezin of tehuis (Raad voor de Kinderbescherming, 2013c).

Minderjarige: Minderjarigen zijn zij, die de ouderdom van achttien jaren niet hebben bereikt en niet gehuwd of geregistreerd dan wel gehuwd of geregistreerd zijn geweest of met toepassing van artikel 253ha meerderjarig zijn verklaard (Artikel 233 boek 1 Burgerlijk Wetboek).

Raadsmedewerker: Medewerker van de Raad met één van de volgende functies: raadsonderzoeker, beleidsadviseur of staf (uitvoering, staf en management).

Raadsonderzoek: Een onderzoek door de Raad die de situatie van het kind en zijn gezin duidelijk in kaart brengt. Hierbij gaat het om de centrale vraag wat het beste is voor het kind. Hiervan wordt een rapportage gemaakt, die vervolgens een overzicht geeft van de conclusies die uit het onderzoek zijn voortgekomen. Tevens geeft de Raad advies aan de rechtbank en/of andere hulpverleningsinstanties.

Raadsonderzoeker: Medewerker van de Raad die de raadsonderzoeken uitvoert. De raadsonderzoeker analyseert gezins-, opvoedings- en gezagssituaties van minderjarigen in ernstig bedreigende situaties. De raadsonderzoeker spreekt met de betrokken partijen, verzamelt en analyseert beschikbare informatie en adviseert de kinderrechter of de officier van justitie op basis van de bevindingen (Raad voor de Kinderbescherming, 2013a).

Deel B. Betoog

Inleiding

In het deel hiervoor hebben we onze onderzoeksopzet verantwoord. In dit deel vindt u de resultaten van ons onderzoek en de beantwoording van onze deelvragen.

Het eerste hoofdstuk bestaat uit de beantwoording van de eerste deelvraag: ‘wat is er bekend over hoe raadsonderzoekers om kunnen gaan met het signaleren en bespreken van seksueel misbruik?’. In dit hoofdstuk beschrijft Teanne welke informatie uit de literatuur relevant is voor raadsonderzoekers wat betreft het omgaan met seksueel misbruik bij cliënten.

Het tweede hoofdstuk bestaat uit de beantwoording van de tweede deelvraag: ‘wat is het huidige beleid en de voorgeschreven werkwijze van de Raad voor de Kinderbescherming omtrent het signaleren en bespreken van seksueel misbruik?’. In dit hoofdstuk beschrijft Anja aan de hand van informatie die te vinden is op het intranet van de Raad, hoe het huidige beleid van de Raad eruit ziet wat betreft het omgaan met seksueel misbruik bij cliënten.

Het derde hoofdstuk bestaat uit de beantwoording van de derde deelvraag: ‘hoe gaan raadsonderzoekers in de praktijk om met de huidige werkwijze van de Raad voor de Kinderbescherming omtrent het signaleren en bespreken van seksueel misbruik?’. In dit hoofdstuk beschrijft Anja, aan de hand van de uitkomsten van de interviews met raadsonderzoekers, hoe en in hoeverre seksueel misbruik bij cliënten op dit moment in raadsonderzoeken gesignaleerd en/of besproken wordt. Bij het antwoord op deze vraag hoort ook wat er goed gaat volgens raadsonderzoekers, waar ze nog zorgen over hebben en hoe ze dit het liefst zouden zien.

Het vierde hoofdstuk bestaat uit de beantwoording van de vierde deelvraag: ‘hoe kunnen raadsonderzoekers signalen en vermoedens van seksueel misbruik signaleren en bespreken volgens deskundigen?’. In dit hoofdstuk beschrijft Teanne, aan de hand van de uitkomsten van de interviews met enkele deskundigen, welke ideeën deze deskundigen hebben over de werkwijze van raadsonderzoekers wat betreft het omgaan met seksueel misbruik bij cliënten.

In het deel hierna vindt u onze conclusie, waarin we gezamenlijk een antwoord formuleren op onze hoofdvraag: ‘hoe gaat de Raad voor de Kinderbescherming om met het signaleren en bespreekbaar maken van seksueel misbruik binnen raadsonderzoeken?’. Aansluitend bij deze conclusie formuleren we aanbevelingen voor de Raad en raadsonderzoekers, die voortkomen uit de deelvragen die we eerder beantwoord hebben. Hierna kijken we in de discussie kritisch naar ons eigen onderzoek en benoemen we de punten die anders of beter uitgevoerd hadden kunnen worden voor een beter onderzoeksresultaat. We noemen hierbij ook vragen en ideeën die voor eventueel vervolgonderzoek van belang zijn.

Deelvraag 1. Wat is er bekend vanuit de literatuur over hoe raadsonderzoekers om kunnen gaan met het signaleren en bespreken van seksueel misbruik bij cliënten?

Voor het beantwoorden van deze eerste deelvraag hebben we literatuur onderzocht in allerlei publicaties: op internet, in artikelen en in boeken. Uit dit literatuuronderzoek hebben we een antwoord geformuleerd op deze deelvraag. In de literatuur is echter geen specifieke informatie te vinden over of voor raadsonderzoekers. We hebben daarom algemene informatie gezocht die ook voor raadsonderzoekers kan gelden. Eerst gaan we in op de noodzaak van het signaleren en bespreken van seksueel misbruik bij cliënten om zo het belang van deze deelvraag te legitimeren. Eventuele knelpunten en belemmeringen hierbij komen daarna aan de orde. Vervolgens gaan we in op een belangrijk thema wat betreft dit onderwerp volgens de literatuur: bewustwording. Daarna staan we aan de hand van de literatuur stil bij het signaleren van seksueel misbruik bij cliënten en bij het bespreken ervan. We eindigen met een conclusie, waarin we een samenvattend antwoord formuleren op deze deelvraag.

1.1 Noodzaak van het signaleren en bespreken van seksueel misbruik

Voor we bespreken wat er bekend is vanuit de literatuur over het signaleren en bespreken van seksueel misbruik bij cliënten, willen we uiteenzetten waarom het zo belangrijk is dat deze informatie aan bod komt. Omdat dit hoofdstuk de basis is voor ons afstudeeronderzoek, vinden we het belangrijk om deze basis goed te funderen.

1.1.2 In het algemeen

Waarom is het noodzakelijk dat seksueel misbruik bij cliënten gesignaleerd en besproken wordt?

In een recent rapport over de aanpak van seksueel geweld in Nederland, noemen Stichting Ambulante Fiom, Rutgers Nisso Groep en TransAct drie hoofdredenen waarom het belangrijk is om seksueel misbruik te signaleren en te bespreken. Ten eerste moet seksueel misbruik zo vroeg mogelijk gestopt worden om het aantal plegers en slachtoffers terug te dringen en zo de materiële en immateriële schade te beperken. Ten tweede is de kans groot dat slachtoffers van seksueel misbruik, als er niet ingegrepen wordt in hun situatie, opnieuw slachtoffer of zelf pleger worden. Ten derde is een snelle en goede signalering van belang om de gevolgen van seksueel misbruik voor slachtoffers en hun omgeving zoveel mogelijk te beperken (2006, p. 3). Uit dit rapport blijkt ook hoe belangrijk het is dat beroepskrachten zich bewust worden van grensoverschrijdend gedrag en in staat zijn dat te signaleren (2006, p. 22).

De schade die seksueel misbruik aanricht, valt onder schending van de mensenrechten, stelt Lemmers (2002, p. 38). De rechten van het kind worden hierbij in het bijzonder geschonden. Seksueel misbruik is daarom per definitie normschendend, niet acceptabel en strafbaar. Het beschadigt de fysieke, psychische, psychosociale en morele ontwikkeling van kinderen (Gemeente Amsterdam, 2013, p. 22; Lemmers, 2002, p. 39).

Uit onderzoek blijkt dat het van essentieel belang is dat seksueel misbruik op tijd ontdekt wordt en dat er direct actie volgt (Lemmers, 2002, p. 31; Mutsaers, 2008, p. 6; Slotboom, Rodermond, Wijkman, & Hendriks, 2012, p. 70). Professionals moeten signalen herkennen. Hoe beter zij seksueel misbruik kunnen signaleren, des te eerder kan het misbruik worden aangepakt (Baeten, Ten Berge, Geurts, & Kooijman, 2001, p. 9; Steunpunt Huiselijk Geweld West-Brabant, z.d.).

Kinderen hebben er het grootste belang bij dat seksueel misbruik zo snel mogelijk stopt. Ze hebben zelf echter vaak weinig mogelijkheden om aandacht te vragen voor hun situatie. Zij zijn afhankelijk van vroegtijdige signalering door anderen, waardoor de schade kan worden beperkt (Baeten et al., 2001, p. 9).

Het Nationaal Actieplan 'Aanpak seksueel misbruik van kinderen' (NAPS) heeft als uitgangspunt dat zo snel en adequaat mogelijk geïntervenieerd moet worden in situaties van veronderstelde of bewezen seksueel misbruik. Expertise en kennis over dit onderwerp is hiervoor van belang (Ministerie van Justitie, 2005, p. 5).

Verschillende experts dringen zelfs aan op gestandaardiseerde procedures voor het handelen rondom signaleren en bespreken van seksueel misbruik. Hierdoor wordt de professionaliteit van hulpverlening vergroot, uitwisseling van kennis tussen betrokken instanties bevorderd en bescherming van kinderen verbeterd (Pollman, 2010, p. 187).

Om seksueel misbruik terug te dringen, is specifieke aandacht voor het signaleren en bespreken van seksueel misbruik van belang. Seksueel misbruik is een unieke problematiek. Seksueel misbruik speelt zich vaak af in een taboesfeer en kent daarom andere aangrijpingspunten dan andere problematieken (Stichting Ambulante Fiom et al., 2006, p. 7). Het is een blijvend probleem en heeft daarom blijvende aandacht nodig, om bewustwording en signalering bij beroepskrachten te stimuleren (Stichting Ambulante Fiom et al., 2006, p. 22, 23).

1.1.2 Door raadsonderzoekers

Bovenstaande literatuur maakt duidelijk dat het noodzakelijk is dat seksueel misbruik op een adequate wijze gesignaleerd en besproken wordt. Waarom is het dan noodzakelijk dat seksueel misbruik bij cliënten gesignaleerd en besproken wordt door raadsonderzoekers?

Baat, Linden, Kooijman & Vink staan stil bij de taak van de Raad. Als de veiligheid van een kind in het geding is, kan de Raad een beschermingsmaatregel aanvragen (2011, p. 13; Mutsaers, 2008, p. 7). Kinderen kunnen daardoor uit een onveilige en ontwikkelingsbedreigende opvoedingssituatie gehaald worden (Lemmers, 2002, p. 33). Uit dit zelfde onderzoek blijkt dat raadsonderzoekers bij het uitvoeren van deze taken met 'alle mogelijke vormen' van huiselijk geweld in aanraking komen, waaronder ook seksueel misbruik (Lemmers, 2002, p. 16). Veel van de kinderen waar de Raad mee te maken krijgt, zijn slachtoffer van fysiek geweld, seksueel misbruik, geestelijk geweld of verwaarlozing (Baeten et al., 2001, p. 25; Lemmers, 2002, p. 17).

Zoals hiervoor beschreven is, schendt seksueel misbruik de rechten van het kind en brengt het ernstige schade aan de ontwikkeling van het kind toe. Dit is voor de Raad een belangrijke legitimatie om zich met deze problematiek te bemoeien en dit zo vroeg mogelijk te signaleren (Lemmers, 2002, p. 39). Een opvoeding zonder (seksueel) geweld doet het meest recht aan de bescherming en veiligheid die kinderen nodig hebben. Het uitdragen en mogelijk maken van deze norm is een taak voor de Raad (Lemmers, 2002, p. 40).

De Raad heeft hiervoor de bijzondere positie dat het de enige instantie is die onderzoek kan doen naar bedreigende gezinssituaties, ook als ouders of kinderen niet mee willen weren. 'Daarmee heeft de Raad een uniek wapen in handen om de cirkel van stilzwijgen die het gezin vaak heeft opgebouwd te doorbreken' (Cardol, & Theunissen, 2007, p. 33).

Een tegenwerping tegen de taak van de Raad om seksueel misbruik bij cliënten te signaleren en bespreken, is dat de Raad over het algemeen ingeschakeld wordt als signalering van problematische opvoedsituaties al plaatsgevonden heeft (Baeten et al., 2001, p. 28). Toch blijkt dat veel gevallen van kindermishandeling en seksueel misbruik, ook die gevallen die in contact staan met de Raad, niet gesignaleerd worden (Lemmers, 2002, p. 31; Rapport commissie-Samson, 2012, p. 47, 57). Bovendien hebben alle professionals die werken met kinderen en gezinnen een nadrukkelijke verantwoordelijkheid in het signaleren en daarmee tegengaan van seksueel misbruik (Doeven, 2008, p. 4).

1.2 Knelpunten bij het signaleren en bespreken van seksueel misbruik

Ondanks het algemeen erkende belang dat aan de signalering en bespreking van seksueel misbruik gehecht wordt, worden er in de literatuur veel belemmeringen genoemd voor het signaleren en bespreken van seksueel misbruik. 72% van de beroepsbeoefenaren, waaronder raadsonderzoekers, geeft in onderzoek aan dat ze belemmeringen ervaren in het signaleren van kindermishandeling en seksueel misbruik (Baeten et al., 2001, p. 28). Deze belemmeringen zorgen ervoor dat kindermishandeling vaker plaatsvindt dan dat het gesignaleerd wordt (Lemmers, 2002, p. 31; Rapport commissie-Samson, 2012, p. 47, 57). Hieronder een overzicht van de gevonden belemmeringen in de literatuur, onderscheiden in knelpunten bij het signaleren en bij het bespreken van seksueel misbruik.

1.2.1 Knelpunten bij signaleren

- Tijdsdruk. Professionals geven aan dat een tekort aan tijd en tijdsdruk ervaren worden als belemmeringen om seksueel misbruik te signaleren (Baeten et al., 2001, p. 18; MOVISIE, z.d. 2). In het bijzonder bij de Raad is het de bedoeling dat de doorlooptijd van de procedure zo kort mogelijk is, wat veel tijdsdruk oplevert (Steketee, Goderie, & Braam, 2007, p. 6).
- Complexe signalen. Signalen van seksueel misbruik kunnen zeer uiteenlopend zijn, verschillen per leeftijd, zijn vaak niet specifiek en kunnen ook wijzen op andere problemen (Nederlands Jeugdinstituut, z.d. 3). Signalen van seksueel misbruik zijn vaak onduidelijk en meerduidelig (Baeten et al., 2001, p. 28; Rapport commissie-Samson, 2012, p. 90). Dit maakt het signaleren van seksueel misbruik moeilijk (Boets, 2007, p. 18; Lemmers, 2002, p. 32).
- Seksueel misbruik niet willen zien. Professionals kunnen door hun sociaal-culturele situatie of door hun overtuiging dat seksueel misbruik niet plaatsvindt (bij deze cliënt, dit gezin of binnen hun caseload), gehinderd worden om signalen van seksueel misbruik te zien (Lamers-Winkelmann, 1995, p. xiii; Lemmers, 2002, p. 32). 'Zolang seksueel misbruik niet 'bestaat' zullen signalen niet gezien worden' (Lamers-Winkelmann, 1995, p. xiii).
- Gebrek aan kennis en vaardigheden. Professionals ervaren een gebrek aan kennis en vaardigheden rondom het signaleren van seksueel misbruik en hebben behoefte aan training en scholing hierin (Baeten et al., 2001, p. 28; Doeven, 2008, p. 3; Veldkamp, 2012, p. 2). Gebrek aan kennis en vaardigheden over dit thema wordt gezien als de 'achilleshiel' in de aanpak van seksueel misbruik (Baeten et al., 2001, p. 71).
- Gebrek aan signaleringsinstrumenten. Professionals geven aan dat ze instrumenten missen om seksueel misbruik bij cliënten te signaleren (Baeten et al., 2001, p. 28).
- Persoonlijke betrokkenheid bij cliënten of eigen ervaringen van de hulpverlener met seksueel geweld worden ervaren als belemmeringen om seksueel misbruik te signaleren (Baeten et al., 2001, p. 28; MOVISIE, z.d. 2).
- Complexe problematiek. Raadsonderzoekers geven in onderzoek aan dat seksueel misbruik een complexe problematiek is, vanwege de 'combinatie van gezinsproblemen, opvoedingsproblemen, ontwikkelingsproblemen' en het feit dat het om een delict gaat. Dit zorgt voor veel interventies, plichten en verantwoordelijkheden van verschillende instanties (Lemmers, 2002, p. 37).
- Gevoelige problematiek. Seksueel misbruik confronteert de hulpverlener met het eigen mens-zijn, eigen normen en waarden, eigen seksualiteitsbeleving en eigen grenzen (Boets, 2007, p. 18).
- Organisatorische belemmeringen. Bepaalde organisatorische aspecten kunnen ook een belemmering zijn voor het signaleren van seksueel misbruik, bijvoorbeeld weinig aandacht voor het onderwerp en een gebrekkige registratie (Baeten et al., 2001, p. 28, 38).

1.2.2 Knelpunten bij bespreken

- Werken met een vermoeden. Professionals geven aan het lastig te vinden om zorgen of vermoedens te benoemen naar cliënten. Harde feiten missen en de observatie en interpretatie van de hulpverlener zijn leidend (Baeten et al., 2001, p. 30, 31; Rapport commissie-Samson, 2012, p. 90). Dit werken met een vermoeden geeft onzekerheid over hoe te handelen als er (mogelijk) sprake is van seksueel misbruik (Boets, 2007, p. 18; MOVISIE, z.d. 2).
- Handelingsverlegenheid. Een deel van de professionals geeft aan niet te weten hoe ze moeten handelen bij signalen. Dit zorgt ervoor dat men geen actie onderneemt als er signalen zijn van seksueel misbruik (Baeten et al., 2001, p. 72; Lemmers, 2002, p. 32; Rapport commissie-Samson, 2012, p. 94).
- Hulpverleners voelen zich vaak klem zitten tussen de zorg voor de veiligheid van het kind en het in stand houden van contact met ouders. (Baeten et al., 2001, p. 30, 31; MOVISIE, z.d. 2).
- Moeite van het slachtoffer. Seksueel misbruik is vaak moeilijk bespreekbaar voor slachtoffers. Schaamte- en schuldgevoelens en angst voor de gevolgen als het misbruik openbaar wordt, maken het voor slachtoffers van seksueel misbruik moeilijk om misbruik bespreekbaar te maken (Gemeente

Amsterdam, 2013, p. 20; Rapport commissie-Samson, 2012, p. 46; Steunpunt Huiselijk Geweld West-Brabant, z.d.).

- Taboeonderwerp. Ondanks tegengestelde geluiden, rust er nog steeds een taboe op de onderwerpen seksualiteit en seksueel misbruik in onze cultuur (Boets, 2007, p. 18).

1.3 Bewustwording is de eerste stap

In de literatuur wordt veel aandacht gegeven aan het belang van bewustwording bij professionals als het gaat om het signaleren en bespreken van seksueel misbruik. Bewustwording wordt omschreven als voorwaarde voor het signaleren en bespreken van seksueel misbruik. Er valt een tweedeling op te merken tussen bewustwording van zichzelf en bewustwording van het onderwerp seksueel misbruik.

1.3.1 Bewustwording van zichzelf (eigen normen en waarden en kwetsbaarheden)

Veel professionals vinden het moeilijk om over seksueel misbruik te praten. Om seksueel misbruik te bespreken, is het belangrijk om bij deze moeite stil te staan. In plaats van deze problematiek te vermijden, is het beter om te erkennen dat dit voor velen een gevoelig thema is (Boets, 2007, p. 22). Sta stil bij de gedachten en gevoelens die het bespreken van seksueel misbruik oproepen (Simpe, Diggelen, & Schoonhoven, 2009, p. 7). Wat brengt seksueel misbruik teweeg bij je, welke interne remmingen ervaar je (Boets, 2007, p. 21)? Bewustwording van eigen normen, waarden en kwetsbaarheden maakt het minder moeilijk om seksueel misbruik bespreekbaar te maken (Simpe et al., 2009, p. 7).

1.3.2 Bewustwording over dit onderwerp

Bewustwording van de problematiek van seksueel misbruik is noodzakelijk om signalering ervan mogelijk te maken (Stichting Ambulante Fiom et al., 2006, p. 22). Als professionals de mogelijkheid van seksueel misbruik niet overwegen, worden signalen niet opgemerkt. Professionals moeten zich bewust zijn van de mogelijkheid van seksueel misbruik (Gemeente Amsterdam, 2013, p. 21; Nederlands Jeugdinstituut, z.d. 3; Rapport commissie-Samson, 2012, p. 107). Professionals moeten de mogelijkheid van seksueel misbruik bij hun cliënten durven overwegen (Pollman, 2010, p. 208).

Hiervoor is het nodig dat er op een andere manier gedacht wordt over seksueel misbruik. De houding van professionals ten opzichte van seksueel misbruik moet veranderen (Simpe et al., 2009, p. 3). In een goede beroepshouding is de professional zich ervan bewust dat seksueel misbruik voorkomt en erkent hij dat hij een eigen verantwoordelijkheid heeft in de aanpak ervan (MOVISIE, z.d. 1; Rapport commissie-Samson, 2012, p. 107).

Deze bewustwording is een voorstadium van het signaleren. Bewustwording zorgt ervoor dat professionals gevoelig zijn voor mogelijke signalen, een open houding hebben, goed kunnen observeren en stil durven staan bij een 'niet-pluisgevoel'. Deze factoren faciliteren het signaleren van seksueel misbruik (Nederlands Jeugdinstituut, z.d. 3; Steunpunt Huiselijk Geweld West-Brabant, z.d.).

Zoals hiervoor al genoemd werd, komen raadsonderzoekers vaak in aanraking met kinderen, die slachtoffer zijn van fysiek geweld, seksueel misbruik, geestelijk geweld of verwaarlozing. Bij veel gevallen waarbij de Raad ingeschakeld wordt, is er van minstens één vorm van huiselijk geweld sprake (Lemmers, 2002, p. 16, 17). Ook voor raadsonderzoekers is het dus van belang om zich van de mogelijkheid van seksueel misbruik bij hun cliënten bewust te zijn.

1.4 Het signaleren van seksueel misbruik bij cliënten

Er is veel geschreven over het signaleren van seksueel misbruik. Hierna wordt eerst nader uitgelegd wat we verstaan onder signalen en signalering. Daarna staan we stil bij wat er bekend is over gezond seksueel gedrag, de signalen en risicofactoren van seksueel misbruik. Als laatste noemen we enkele specifieke instrumenten die gebruikt kunnen worden voor het signaleren van seksueel misbruik.

1.4.1 Signalen en signalering

Signaleren wordt omschreven als ‘het opvangen en verwerken van aanwijzingen dat er in een gezin sprake is van concrete vormen van mishandeling, verwaarlozing of seksueel misbruik’ (Baeten et al., 2001, p. 35). Deze aanwijzingen worden signalen genoemd. Signalen zijn bepaalde gedragingen met een symboolfunctie, waarmee misbruikte kinderen, vaak onbewust, aangeven dat er met hen iets aan de hand is (Lamers-Winkelmann, 1995, p. 25). Signalen en aanwijzingen kunnen leiden tot het ontstaan en formuleren van een vermoeden van seksueel misbruik (Lamers-Winkelmann, 1995, p. 26).

Een beperking bij signalen en signalenlijsten, is dat er geen signalen zijn die eenduidig wijzen op seksueel misbruik. Elk kind reageert verschillend op seksueel misbruik (Lamers-Winkelmann, 1995, p. 25). Er zijn weinig rechtstreekse of directe signalen die verwijzen naar seksueel misbruik. Vaak geven kinderen onduidelijke signalen (Boets, 2007, p. 7). Signaleren is daarom geen kwestie van het afvinken van een signalenlijstje (Boets, 2007, p. 15; Lamers-Winkelmann, 1995, p. 48; MOVISIE, z.d. 2). Elk signaal vraagt om zorgvuldige beoordeling en gesprekken waarin de signalen besproken worden (Nederlands Jeugdinstituut, z.d. 2).

Voor seksueel misbruik bestaat een multi-factoriele benadering, wat inhoudt dat een complex aan factoren een rol speelt bij het ontstaan van deze problematiek. Vaak is er sprake van meerdere signalen en risicofactoren (Lemmers, 2002, p. 19, 23).

Signalering hangt samen met kennis van zaken en een open houding (Gemeente Amsterdam, 2013, p. 3; MOVISIE, z.d. 2). Voor het signaleren van seksueel misbruik is kennis van de normale (seksuele) ontwikkeling van het kind en kennis van seksueel misbruik van belang (Lamers-Winkelmann, 1995, p. 26). Dit vraagt om signalerend vermogen van professionals (Gemeente Amsterdam, 2013, p. 15).

1.4.2 Gezond seksueel gedrag

Om signalen van kinderen goed te kunnen interpreteren, is kennis van de gezonde seksuele ontwikkeling van kinderen noodzakelijk. Het gezonde gedrag maakt duidelijk wat deviant gedrag is (Lamers-Winkelmann, 1995, p. 111; Nederlands Jeugdinstituut, z.d. 3). Onder gezond seksueel gedrag wordt het volgende verstaan. Bij kinderen van 0-6 jaar: ontdekken van het eigen lichaam en geslachtsorganen, ontdekken van de verschillen tussen mannen en vrouwen, spel waarbij lustgevoelens een rol spelen (zoals ‘dokterje spelen’) en vragen stellen over seksualiteit, voortplanting en alles eromheen. Gezond seksueel gedrag bij kinderen van 6-12 jaar is: eerste verliefdheden en flirten, interesse in de ‘technische aspecten’ van seks, nieuwsgierigheid naar het lichaam van de ander, beginnende preutsheid, seksueel spel met kinderen van hetzelfde geslacht, seksueel getinte spelletjes met andere kinderen en seksuele fantasieën. Gezond seksueel gedrag bij kinderen van 12-13 jaar is: de lichaamsveranderingen staan centraal, lichamelijke fascinatie, onzekerheid over eigen lichaam en nieuwsgierigheid naar het lichaam van anderen. Gezond seksueel gedrag bij kinderen van 14-15 jaar is: de eerste individuele toenaderingspogingen en eerste oppervlakkige vrijpogingen. Gezond seksueel gedrag bij kinderen van 16-18 jaar is: vrijen verder exploreren, kortdurende los-vaste verkeringen en meer aandacht voor de technische kanten van het vrijen (Expertisecentrum voor jeugd, samenleving en ontwikkeling, z.d.).

1.4.3 Signalen seksueel misbruik

In de literatuur zijn allerlei overzichten en lijsten met signalen van seksueel misbruik te vinden. Het valt op dat veel signalen van toepassing zijn op meisjes, er zijn geen specifieke signalen te vinden voor jongens. Samengevat worden in de literatuur de volgende signalen genoemd voor seksueel misbruik bij kinderen van 0 tot 18 jaar (Boets, 2007, p. 9, 11, 12, 14, 15; Nederlands Jeugdinstituut, 2011a; Nederlands Jeugdinstituut, 2011b; Nederlands Jeugdinstituut, 2011c; Steunpunt Huiselijk Geweld West-Brabant, z.d.).

- Lichamelijk welzijn van het kind:
 - o verwondingen aan geslachtsorganen;
 - o vaginale infecties en afscheiding;
 - o jeuk bij vagina of anus;

- pijn in bovenbenen;
 - pijn bij lopen of zitten;
 - problemen bij plassen;
 - urineweginfecties;
 - seksueel overdraagbare aandoeningen;
 - onverklaarbare bloedingen;
 - sterk gezwollen schaamlippen;
 - blauwe plekken bij de vagina of aan de binnenzijde van de bovenbenen;
 - vergrote vaginale opening;
 - beschadiging van en/of littekenvorming van het hymen;
 - niet zindelijk zijn;
 - vage klachten (hoofdpijn, buikpijn, braken) zonder organische basis, psychosomatisch;
 - slaapproblemen of – stoornissen.
- Gedrag van het kind:
○ drukt benen tegen elkaar bij lopen (of oppakken); ○ afkeer van lichamelijk contact; ○ maakt afwezige indruk bij lichamelijk onderzoek; ○ vertoont extreem seksueel gekleurd gedrag en taalgebruik; ○ angst voor aanraken; ○ angst voor mannen; ○ zicht niet durven uitkleden bij bijvoorbeeld het sporten; ○ een negatief lichaamsbeeld; ○ over-waakzaamheid; ○ overdreven schrikreacties;	○ concentratieproblemen; ○ spijbelen; ○ weinig of slechte relaties met leeftijdsgenoten of een onvermogen vrienden te maken; ○ niet deelnemen aan schoolse en sociale activiteiten; ○ zeer meegaand gedrag; ○ agressief gedrag; ○ gebrek aan vertrouwen; ○ negatief zelfbeeld; ○ depressieve gevoelens; ○ zelfverwonding; ○ crimineel gedrag.

Verschillende instanties hebben signalenlijsten opgesteld voor seksueel misbruik per leeftijdscategorie. Lamers-Winkelmann steunt de onderverdeling in leeftijdsspecifieke signalen (1995, p. 31). Deze signalenlijsten komen voor een groot deel overeen met de signalen die hierboven genoemd staan. De toevoegingen per leeftijdscategorie worden hieronder weergegeven.

Voor kinderen van 0 tot 6 jaar voegt Boets de volgende signalen toe wat betreft het lichamelijk welzijn van het kind: slaap- en eetstoornissen en houterige lichaamsbeweging (2007, p. 9).

Voor kinderen van 0 tot 6 jaar voegt Boets de volgende signalen toe wat betreft het gedrag van het kind: dwangmatig en extreem masturberen, frequent tonen van de geslachtsorganen, niet leeftijdsadequaat seksueel spel, te grote kennis inzake seksualiteit, regressief gedrag, excessief zoeken van lichamelijk contact en vertellen over misbruik door middel van tekeningen of spel (2007, p. 9).

Voor kinderen van 4 tot 12 jaar voegt het Nederlands Jeugdinstituut het volgende signaal toe wat betreft het gedrag van het kind: zoekt seksuele toenadering tot volwassenen (2011b).

Voor kinderen van 6 tot 12 jaar voegt Boets het volgende signaal toe wat betreft het lichamelijk welzijn van het kind: hyperventilatie (2007, p. 11).

Voor kinderen van 6 tot 12 jaar voegt Boets de volgende signalen toe wat betreft het gedrag van het kind: provocerend seksueel gedrag, gedetailleerde kennis van seksueel gedrag, wantrouwen en angst voor mannen of vrouwen in het algemeen of voor een man of vrouw in het bijzonder, pseudo-volwassen gedrag, moeite met

uitkleden voor bewegingsactiviteiten of niet meedoen met bewegingsactiviteiten en negatief lichaamsbeeld (2007, p. 12).

Voor kinderen van 12 tot 18 jaar voegt het Nederlands Jeugdinstituut het volgende signaal toe wat betreft het lichamelijk welzijn van het kind: (angst voor) zwangerschap (2011c).

Voor kinderen van 12 tot 18 jaar voegt Boets de volgende signalen toe wat betreft het lichamelijk welzijn van het kind: eetstoornissen en houderige motoriek (2007, p. 14, 15).

Voor kinderen van 12 tot 18 jaar voegt het Nederlands Jeugdinstituut de volgende signalen toe wat betreft het gedrag van het kind: zoekt seksuele toenadering tot volwassenen, veel wisselende seksuele contacten met leeftijdsgenoten en prostitutie (Nederlands Jeugdinstituut, 2011c).

Voor kinderen van 12 tot 18 jaar voegt Boets de volgende signalen toe wat betreft het gedrag van het kind: provocerend seksueel gedrag, gedetailleerde kennis van seksueel gedrag, excessief en/of dwangmatig masturberen, seksueel agressief en dwingend gedrag ten opzichte van anderen, wantrouwen en angst voor mannen of vrouwen in het algemeen of voor een man of vrouw in het bijzonder, vroegrijp, seksualisering van alle relaties, extreem teruggetrokken en geremd seksueel gedrag, negatief lichaamsbeeld (2007, p. 14, 15).

De onderverdeling van signalen in lichamelijk welzijn, lichamelijke signalen en gedrag van het kind, gedragssignalen, is terug te vinden in meerdere bronnen. Zo onderscheiden Simpe et al. fysieke signalen en gedragssignalen. Gedragssignalen bestaan uit herkenbaar slachtoffer gedrag en seksueel overschrijdend gedrag (2009, p. 29). Onder herkenbaar slachtoffer gedrag vallen bijvoorbeeld de volgende signalen uit de signalenlijsten van het NJi en Steunpunt Huiselijk Geweld: drukt benen tegen elkaar bij lopen, angst voor mannen en afkeer van lichamelijk contact. Onder seksueel overschrijdend gedrag vallen bijvoorbeeld de volgende signalen uit de signalenlijsten van het NJi en Steunpunt Huiselijk Geweld: extreem seksueel gekleurd gedrag en taalgebruik en zoekt seksuele toenadering tot volwassenen.

Lamers-Winkelmann maakt een andere onderverdeling in signalen (Lamers-Winkelmann, 1995, p. 68, 69):

- objectieveerbare lichamelijke signalen in het anogenitale gebied;
- overige objectieveerbare lichamelijke signalen;
- psychosomatische signalen (niet objectieveerbare lichamelijke signalen);
- afwijkend seksueel gedrag;
- angsten;
- eet- en drinkproblemen;
- slaapproblemen;
- agressief gedrag;
- problemen in de motoriek;
- problemen in de relatie met anderen;
- stemmingsproblemen;
- problemen ten aanzien van zelfbeeld, lichaamsbeeld;
- regressie;
- concentratie problemen;
- problemen in verband met de thuissituatie;
- spontane onthulling;
- overige gedrags-emotionele signalen;
- overige lichamelijke signalen.

Zoals gezegd zijn signalen van seksueel misbruik vaak onduidelijk en meerduidig. Onderzoek naar de discriminatieve waarde van signalen laat zien dat seksueel, niet leeftijdsadequaat gedrag, het belangrijkste discriminatieve signaal is voor seksueel misbruik (Lamers-Winkelmann, 1995, p. 41, 54).

Er zijn ook kinderen die slachtoffer zijn van seksueel misbruik maar geen signalen uitzenden. Niet alle kinderen die seksueel misbruikt zijn of worden, vertonen signalen (Lamers-Winkelmann, 1995, p. 97, 106).

Voor alle bovengenoemde signalen geldt dat het geen directe signalen zijn van seksueel misbruik. Volgens Lamers-Winkelmann kan er wel gesproken worden over signalen die wijzen op een stressvolle periode in een kinderleven, waarbij 'niet-leeftijdsadequate seksuele ervaringen' een mogelijke hypothese is (1995, p. 109). Vooral de lichamelijke signalen (onderzocht door een bekwame arts) en afwijkend seksueel gedrag legitimeren onderzoek naar deze hypothese (Lamers-Winkelmann, 1995, p. 111).

1.4.4 Risicofactoren seksueel misbruik

Risicofactoren voor seksueel misbruik zijn factoren die de kans op seksueel misbruik vergroten. Hierbij is geen sprake van een causaal verband, maar van een samenhang tussen de risicofactor en het misbruik. Voor het signaleren en stoppen van misbruik is het belangrijk om inzicht te hebben in deze factoren (Rooijen, Bartelink, & Berg, 2013, p. 1; Slotboom et al., 2012, p. 65). Dit is dan ook de reden dat we stilstaan bij de risicofactoren voor seksueel misbruik, omdat ze bij kunnen dragen aan het signaleren van seksueel misbruik. In de literatuur worden de volgende risicofactoren genoemd:

- Kenmerken van ouder als dader:
 - o Eigen voorgeschiedenis van seksueel misbruik (Boets, 2007, p. 16; Rooijen et al., 2013, p. 8; Slotboom et al., 2012, p. 7, 45, 46). Het slachtoffer zijn van seksueel misbruik wordt de belangrijkste factor genoemd voor het plegen van seksueel misbruik (Slotboom et al., 2012, p. 38).
 - o Persoonlijke problematiek: gehechtheidsproblemen (Slotboom et al., 2012, p. 7, 45), depressie, verslavingsproblematiek (Boets, 2007, p. 17; Slotboom et al., 2012, p. 45, 46), psychiatrische problematiek (Boets, 2007, p. 17; Slotboom et al., 2012, p. 71).
 - o Seksuele opvattingen en cognities (Slotboom et al., 2012, p. 7, 45, 46), bijvoorbeeld ondersteunende, tolererende opvattingen over seksuele misdrijven (Rooijen et al., 2013, p. 9).
 - o Weinig begrip voor en inlevingsvermogen in het kind (Boets, 2007, p. 16; Rooijen et al., 2013, p. 9).
- Kenmerken van kind als slachtoffer:
 - o Lichamelijke/verstandelijke beperking (Boets, 2007, p. 16; Slotboom et al., 2012, p. 7, 43, 45, 46, 71). Deze risicofactor hangt het meest duidelijk samen met seksueel misbruik (Slotboom et al., 2012, p. 45). Rooijen et al. (2013, p. 8) noemen hierbij ook kinderen met een chronische ziekte of ontwikkelingsachterstand.
 - o Kwetsbaarheid: onzekerheid, vervreemd zijn van ouders, riskant gedrag vertonend (Slotboom et al., 2012, p. 8).
 - o Eerder slachtoffer geweest van kindermishandeling (Slotboom et al., 2012, p. 43, 45, 46).
 - o Geslacht: meisjes lopen een 2,5 tot 3 keer zo grote kans om slachtoffer te worden van seksueel misbruik dan jongens (Rooijen et al., 2013, p. 8; Slotboom et al., 2012, p. 42, 45, 46).
 - o Leeftijd: het risico op slachtofferschap van seksueel misbruik neemt toe met de leeftijd van kind. Een kind ouder dan 13 loopt een verhoogd risico op seksueel misbruik (Slotboom et al., 2012, p. 42, 45, 46).
- Kenmerken van het gezin:
 - o Gezinsstructuur: aanwezigheid van stiefvader (Rooijen et al., 2013, p. 8; Slotboom et al., 2012, p. 39, 43, 45, 46) of opgroeien in één-ouder gezin (Boets, 2007, p. 17; Rooijen et al., 2013, p. 8; Slotboom et al., 2012, p. 43, 45, 46).
 - o Gezinsproblematiek: gebrekkige gezinscohesie (Rooijen et al., 2013, p. 7; Slotboom et al., 2012, p. 45, 46), onveilige hechting tussen ouders en kinderen (Slotboom et al., 2012, p. 44).

slechte ouder-kind relatie (Slotboom et al., 2012, p. 46), verstoorde, destructieve gezinsverhoudingen (Boets, 2007, p. 16; Rooijen et al., 2013, p. 7).

- Ouderconflicten (Boets, 2007, p. 17; Rooijen et al., 2013, p. 7; Slotboom et al., 2012, p. 44, 45).
- Religieuze achtergrond: in één onderzoek wordt genoemd dat het aanhangen van een fundamentele protestantse religie de kans op seksueel misbruik door een familielid verhoogt (Slotboom et al., 2012, p. 44).
- Sociaal economische omstandigheden; een lager inkomen en een lagere sociaal economische status verhogen de kans op seksueel misbruik binnen het gezin (Boets, 2007, p. 17; Slotboom et al., 2012, p. 45, 46).
- Sociaal isolement (Boets, 2007, p. 17; Rooijen et al., 2013, p. 7).
- Letterlijk of emotioneel afwezige moeder (Rooijen et al., 2013, p. 8).

1.4.5 Instrumenten voor signalering

Het belang van instrumenten voor signalering wordt steeds meer erkend. Instrumenten voor signalering geven professionals handvatten en kennis over hoe te handelen als er sprake is van een vermoeden of signalen van seksueel misbruik (Baeten et al., 2001, p. 37). Het gebruik van signaleringsinstrumenten verhoogt de professionaliteit en kwaliteit van de hulpverlening. De juistheid van inschattingen van hulpverleners over het plaatsvinden van kindermishandeling neemt toe door het gebruiken van gestandaardiseerde instrumenten (Pollman, 2010, p. 187, 189). De behoefte aan deze instrumenten onder professionals neemt toe (Baat, Linden, Kooijman, & Vink, 2011, p. 24; Baeten et al., 2001, p. 33, 37). Toch zijn er in literatuur weinig specifieke instrumenten te vinden voor het signaleren van seksueel misbruik. Drie instrumenten die in de literatuur genoemd worden, worden hieronder besproken.

Een beperking bij alle instrumenten is dat geen enkel instrument 100% zekerheid geeft over het plaatsvinden van seksueel misbruik. Het gebruiken van en afgaan op een instrument alleen is dus nooit voldoende als er sprake is van een vermoeden of signalen van seksueel misbruik (Baeten et al., 2001, p. 39; Ten Berge, 2008, p. 5). Een instrument dient om professionals te ondersteunen bij de beoordeling van hun vermoeden van seksueel misbruik (Nederlands Jeugdinstituut, z.d. 2).

CARE-NL

De Child Abuse Risk Evaluation Nederland (CARE-NL) is een gestructureerde risicotaxatie instrument voor de inschatting hoe waarschijnlijk het is dat een kind in de toekomst (opnieuw) mishandeld, verwaarloosd of misbruikt zal worden (Nederlands Jeugdinstituut, z.d. 2; Pollman, 2010, p. 189).

De CARE-NL is een gestructureerde vragenlijst en kan gebruikt worden door alle uitvoerende instanties binnen de Wet op de Jeugdzorg, waaronder de Raad voor de Kinderbescherming (Ruiter, Hildebrand, & Hoorn, 2012, p. 12).

De vragenlijst bestaat uit achttien items, verdeeld in vier categorieën:

1. Ouderlijke factoren: individuele kenmerken van de ouder c.q. verzorger die samenhangen met het risico van mishandeling.
2. Ouder-kind factoren: opvoedingsaspecten.
3. Kindfactoren: individuele eigenschappen van het kind die het kind kwetsbaar maken.
4. Gezinsfactoren: kenmerken die gerelateerd zijn aan de omgeving waarin het gezin zich bevindt.

Het laatste item is alleen toepassing in gevallen van (een vermoeden van) seksueel misbruik (Nederlands Jeugdinstituut, z.d. 1; Ruiter et al., 2012, p. 11).

Voor het invullen van de vragenlijst moeten alle items worden gescoord met 'ja' (deze risicofactor is duidelijk aanwezig), '?' (deze risicofactor is mogelijk of gedeeltelijk aanwezig) of 'nee' (deze risicofactor is niet

aanwezig). Per item kan ook aangegeven worden of het een kritieke factor betreft. Deze kritieke factoren wegen bij het eindoordeel zwaarder mee dan andere items. Vervolgens worden zes aspecten van een risicoscenario beschreven: aard, kans, snelheid, frequentie/duur, lichamelijke ernst en emotionele ernst (Nederlands Jeugdinstituut, z.d. 1; Ruiter et al., 2012, p. 12).

Het algemene oordeel over het risico op mishandeling of misbruik wordt gebaseerd op de aanwezigheid van relevante risicofactoren en alle aspecten van het risico. Het oordeel kan zijn hoog, matig of laag (Nederlands Jeugdinstituut, z.d. 1).

K4 model

Het K4 model is een schema wat zich richt op het vormen van een integraal beeld in situaties van kindermishandeling, waaronder seksueel misbruik. Het schema wordt gebruikt in diagnostisch onderzoek naar kindermishandeling (Pollman, 2010, p. 129, 130). In dit schema, in te vullen door de professional, komen de volgende items aan de orde (Pollman, 2010, p. 131, 133-136):

1. De persoonlijkheden van de ouders en hun onderlinge relatie.
2. De kwaliteiten van de ouder-kind relatie.
3. Het gezinssysteem op zichzelf, intergenerationeel en sociaal gezien.
4. Het kind in zijn biologische, psychologische en sociale status en ontwikkeling.
5. De aard van de kindermishandeling.
6. De recidiefkansen.
7. De risicohantering.

In dit schema zijn de risico-items uit de CARE-NL geïntegreerd. Het doel van dit model is om bewust stil te staan bij de betekenis van het aanwezig zijn van een risicofactor (Pollman, 2010, p. 131, 132). Het model draagt bij aan de signalering en opsporing van onder andere seksueel misbruik, door de diagnose te vormen uit de bovengenoemde aspecten. Zo wordt er een integraal beeld van kindermishandeling gevormd (Pollman, 2010, p. 208).

Delta Veiligheidslijst

De Delta Veiligheidslijst is een wetenschappelijk onderbouwde checklist, oorspronkelijk bedoeld voor gezinsvoogden, voor het beoordelen van het risico op kindermishandeling en het beoordelen van de veiligheid van het kind. De Delta Veiligheidslijst is gebaseerd op risicofactoren uit de CARE-NL en veiligheidsindicatoren uit het Handboek indicatiestelling bureaus jeugdzorg. De lijst wordt gebruikt om gesystematiseerd informatie te verzamelen en te beoordelen in gesprek met ouders. Samen met de ouders wordt ook gesproken over risicomanagement: hoe waarborgt men de veiligheid van het kind? De veiligheidslijst bestaat uit twee delen. In het eerste deel worden de risicofactoren uit de CARE-NL gescoord op 'ja', 'mogelijk', 'neen' of 'onbekend'. In het tweede deel worden dertien veiligheidsindicatoren gescoord op 'slecht', 'matig', 'goed,' of 'onbekend'. Veiligheidsindicatoren zijn bijvoorbeeld de dagelijkse verzorging, emotionele en affectieve aandacht en kwaliteit van huisvesting. Het belang van de factoren wordt onderling afgewogen en aan de hand daarvan wordt, in overleg met de betrokkenen, vastgesteld of er sprake is van onveiligheid (Ten Berge, 2008, p. 12-14).

1.5 Het bespreken van seksueel misbruik met cliënten

Om aan het werk te gaan met een vermoeden van seksueel misbruik, is het belangrijk om dit met het kind en/of de ouders te bespreken (Boets, 2007, p. 19; Rijksoverheid, 2013).

Hieronder staan we eerst stil bij het bespreken van seksueel misbruik met ouders en met kinderen, de randvoorwaarden voor deze gesprekken en een instrument dat gebruikt kan worden voor het voeren van deze gesprekken.

1.5.1 In gesprek met ouders

Boets geeft verschillende handvatten voor het bespreken van vermoedens van seksueel misbruik in een gesprek met ouders (2007, p. 78-82):

- Ga in op vragen en reacties van de ouders. Houd contact met ouders, ga in op waar zij mee zitten en geef ruimte voor de emoties van ouders. Dit legt een basis voor een goede samenwerkingsrelatie.
- Laat je niet leiden door twijfels of beschuldigingen, maar voer een gesprek vanuit je ongerustheid. Ga na of ouders de zorgen herkennen. Benoem hierbij concrete, zichtbare en gedragsmatige signalen die je bij het kind waargenomen hebt. Vertel niet het verhaal van het kind, maar vertel je eigen verhaal. Bevrage ouders op hun visie op de genoemde zorgen en signalen. Is er sprake van een gezamenlijke zorg?
- Stel jezelf voorafgaand aan het gesprek de vraag: wat kunnen de mogelijke effecten zijn van het voeren van een dergelijk gesprek met ouders op het kind? Zorg dat ouders en kind na het gesprek niet uit beeld verdwijnen.
- Zie ouders in hun pedagogische onmacht en benoem hun positieve inzet. Als het gesprek vanuit een negatieve houding gevoerd wordt, is de kans groot dat het een destructief gesprek wordt.

In een gesprek met ouders waarin (signalen van) seksueel misbruik besproken worden, is het belangrijk om de focus te houden op de zorgen rondom het kind. Maak duidelijk aan ouders wat een signaal bij je teweegbrengt, waar het je aan doet denken en vanuit welke invalshoek je het interpreteert (Boets, 2007, p. 19).

In de literatuur worden verschillende randvoorwaarden genoemd voor het bespreken van seksueel misbruik met ouders:

- Spreek in eerste instantie nooit met de ouders zonder dat het kind ervan op de hoogte is (Boets, 2007, p. 78). Hoe ouder het kind wordt, hoe minder deze randvoorwaarde van belang is.
- Nodig in eerste instantie beide ouders gelijktijdig uit (Boets, 2007, p. 78). Als er sprake is van een samengesteld of een gebroken gezin, dient hier voorzichtig mee om te worden gegaan.
- Heb een empathische houding: geef ouders aandacht, neem de tijd om te luisteren, toon begrip en geef duidelijkheid over de eigen mogelijkheden (Baeten et al., 2001, p. 38).
- Een open cultuur binnen de organisatie voor het werken met vermoedens en onzekerheden waarin seksualiteit altijd op elk moment bespreekbaar is (Rapport commissie-Samson, 2012, p. 107, 109).

1.5.2 In gesprek met het kind

(Signalen van) seksueel misbruik kunnen ook besproken worden met het kind. Kinderen kunnen waardevolle informatie geven over zichzelf en hun omstandigheden (Lamers-Winkelmann, 1995, p. 115). Een kind heeft evenveel recht om zijn of haar verhaal te vertellen als een volwassene en om hierin serieus genomen te worden door volwassenen (Lamers-Winkelmann, 1995, p. 299). Een kind heeft echter wel een andere taalvaardigheid en interactiecompetentie dan een volwassene (Lamers-Winkelmann, 1995, p. 115). Het doel van een gesprek met het kind over (signalen van) seksueel misbruik moet zijn om informatie te verzamelen over seksuele handelingen die met of in aanwezigheid van het kind zouden kunnen zijn uitgevoerd en om vast te stellen of het kind zich in direct gevaar bevindt (Lamers-Winkelmann, 1995, p. 117, 118). Het gesprek met een kind draagt bij aan de beeldvorming van het kind in zijn leefsituatie, één van de onderzoeksgebieden van de Raad (Lamers-Winkelmann, 1995, p. 122). Boets benadrukt dat zo'n gesprek ook in het belang is van het kind: het kind krijgt een 'boodschap van zorg', er is iemand die zich zorgen maakt over hem of haar (2007, p. 34).

Boets noemt in haar 'Werkboek Kindermishandeling en Seksueel Misbruik' veel handvatten voor het voeren van een gesprek met een kind over (signalen van) seksueel misbruik, onder andere: wees concreet, hanteer afstandelijke betrokkenheid, breng een boodschap van ongerustheid over, geef zelf zoveel mogelijk informatie aan het kind, geef aan dat het kind niet moet spreken maar ook mag zwijgen, wees neutraal en stel geen suggestieve vragen. Vanwege de grote omvang hiervan noemen we deze handvatten niet op deze plek maar

verwijzen we naar het werkboek van Boets (Boets, 2007, p. 39, 40, 41: tips voor gesprek met het kind, p. 41-43: concrete tips voor het aanspreken van het kind, p. 70-75: handvaten voor het spreken met kinderen in situaties van kindermishandeling, p. 75-77: doelgroepgerichte handvaten).

In de literatuur worden verschillende randvoorwaarden genoemd voor het bespreken van seksueel misbruik met kinderen:

- Dring jezelf niet op aan het kind (Simpe et al., 2009, p. 34).
- Stel geen waarom vragen, maar stel zoveel mogelijk open, specifieke vragen (Lamers-Winkelmann, 1995, p. 209; Simpe et al., 2009, p. 35).
- Voer een gesprek met een kind in een voor het kind vertrouwde omgeving en sluit aan bij het niveau en de beleving van het kind (Simpe et al., 2009, p. 35).

1.5.3 Instrumenten

In de literatuur zijn enkele hulpmiddelen te vinden wat betreft het bespreekbaar maken van seksueel misbruik. Onder hulpmiddelen verstaan we instrumenten, methoden en middelen. De gevonden hulpmiddelen verschillen in grootte, maar kunnen allemaal gebruikt worden bij het bespreekbaar maken van seksueel misbruik. Hulpmiddelen hiervoor die in de literatuur genoemd worden, zijn de Meldcode, Signs of Safety, het Vlaggensysteem en het boekje 'Blijf met je pootjes van me af'.

Meldcode

In Nederland geldt de Meldcode Huiselijk geweld en kindermishandeling in de sectoren gezondheidszorg, onderwijs, kinderopvang, maatschappelijke ondersteuning, jeugdzorg en justitie (Rijksoverheid, 2013). De meldcode richt zich op situaties waarin vermoedens bestaan van kindermishandeling, waaronder ook seksueel misbruik (Baat et al., 2011, p. 21). De meldcode beschrijft in vijf stappen wat professionals moeten doen bij vermoedens van onder andere seksueel misbruik (Rijksoverheid, 2013):

1. In kaart brengen van signalen.
2. Overleggen met een collega, eventueel raadplegen van Advies- en Meldpunt Kindermishandeling of Steunpunt Huiselijk Geweld.
3. Gesprek met de betrokkene(n).
4. Wegen van het huiselijk geweld of de kindermishandeling.
5. Beslissen over zelf hulp organiseren of melden.

Uit onderzoek blijkt dat de meldcode een betrouwbaar instrument is met positieve effecten op het handelen van professionals als er sprake is van een vermoeden van kindermishandeling (Baat et al., 2011, p. 24). Professionals die werken met deze meldcode voelen zich meer toegerust om goed om te gaan met vermoedens van onder andere seksueel misbruik (Veldkamp, 2012, p. 2). De meldcode ondersteunt en stimuleert het ondernemen van adequate acties bij deze vermoedens (Doeven, 2008, p. 3; Rijksoverheid, 2013). Professionals die werken met een meldcode grijpen drie keer zo vaak in bij een vermoeden als collega's die zonder meldcode werken (Rijksoverheid, 2013).

Signs of Safety

Signs of Safety is een oplossingsgerichte aanpak die zich richt op het opbouwen van een relatie met ouders en kinderen als er signalen spelen van onveiligheid en op het daadkrachtig handelen in deze situaties (Baat et al., 2011, p. 28). Deze methode kan toegepast worden als er vermoedens van seksueel misbruik spelen. Uitgangspunt is dat in elk gezin sterke punten, hulpbronnen, een eigen manier van probleem oplossen en eigen doelen aanwezig zijn. Dit zijn de zogenaamde Signs of Safety, signalen van veiligheid (Turnell, & Edwards, 2009, p. 61). De aanpak is geschikt voor gebruik van de beginfase van het verzamelen van informatie tot en met het sluiten van het dossier (Turnell, & Edwards, 2009, p. 52). Deze aanpak is dus bruikbaar voor zowel het

signaleren als bespreken van seksueel misbruik. Signs of Safety kent 12 praktische uitgangspunten voor het opbouwen van een samenwerkingsrelatie (zie Turnell, & Edwards, 2009, p. 55, 56).

Naast deze uitgangspunten worden er in de aanpak Signs of Safety zes praktischelementen beschreven voor het werken volgens deze methode (zie Turnell, & Edwards, 2009, p. 76). De uitgangspunten en praktischelementen hebben als doel om de balans tussen gevaar en veiligheid in te kunnen schatten en in balans te kunnen brengen (Turnell, & Edwards, 2009, p. 130). Hierbij wordt gebruik gemaakt van een beoordelings- en planningsformulier (te vinden in Turnell, & Edwards, 2009, p. 131).

Vlaggensysteem

Het doel van het Vlaggensysteem is om (herhaling van) seksueel grensoverschrijdend gedrag onder en ten aanzien van kinderen van nul tot achttien jaar te voorkomen. De methode biedt hiervoor handvatten aan mensen die met kinderen werken om het gesprek over seksualiteit met kinderen aan te gaan op de volgende gebieden:

- Het inschatten van seksueel gedrag van kinderen en jongeren.
- Het bespreekbaar maken van seksualiteit en seksueel gedrag bij en met kinderen en het geven van een pedagogische reactie hierop.
- Het bevorderen van visievorming en professionalisering bij professionals met betrekking tot de beoordeling van en het omgaan met seksueel (grensoverschrijdend) gedrag van kinderen.

Hiervoor wordt gebruik gemaakt van zes criteria en een normatieve lijst. Deze lijst bevat een tabel waarin voorbeelden van seksuele activiteiten en gedragingen per leeftijdscategorie staan beschreven. De zes criteria zijn: wederzijdse toestemming, vrijwilligheid, gelijkwaardigheid, leeftijds- en ontwikkelingsadequaat, contextadequaat/passend bij situatie en zelfrespect. Aan de hand van de lijst en deze criteria wordt bepaald of gedrag van of onder kinderen of jongeren acceptabel is (groene vlag), licht overschrijvend (gele vlag), ernstig grensoverschrijdend (rode vlag) of zeer ernstig grensoverschrijdend (zwarte vlag) (Repetur, & Doornink, 2011, p. 6).

Blijf met je pootjes van me af

Geertje van Rossum heeft voor haar werk als kindertherapeut een boekje ontwikkeld om misbruik bij kinderen aan het licht te brengen: 'Blijf met je pootjes van me af'. Dit boekje vertelt het verhaal van poes Loesje, die gepest wordt door haar broer Mau.

'Als het donker werd, ging Loesje naar haar plekje op zolder. Mau ging haar dikwijls achterna. Dan zei ze: Blijf beneden. Ik ben moe. Maar Mau luisterde niet. En als Loesje ging liggen, dan ging Mau vlak tegen haar aan liggen. Loesje vond dat niet leuk, maar Mau wilde dat zo. Soms bleef Mau heel lang bij haar. Dan begon hij Loesjes vacht zachtjes te likken. Dat voelde best wel lekker zacht. Hij begon bij haar kopje. Maar hij likte ook haar kontje. Dat vond Loesje niet fijn. Soms zei Loesje: Ik wil dit niet. Maar toch ging Mau gewoon door. Soms begon Loesje heel hard te miauwen. Dan werd Mau boos: Hou je bek! Als je miauwt, zeg ik tegen iedereen dat jij zo'n vies katje bent'.

Het boekje is bedoeld om samen met een kind te lezen. Voor kinderen die zich herkennen in de metafoor over poes Loesje, kan het boekje helpen om misbruik te herkennen en erover te vertellen aan iemand die ze vertrouwen. Voor kinderen die zich niet herkennen in het verhaal is het 'gewoon' een verhaal (Rossum, 2011).

1.6 Conclusie

Onze eerste deelvraag luidt: 'Wat is er bekend vanuit de literatuur over hoe raadsonderzoekers om kunnen gaan met het signaleren en bespreken van seksueel misbruik bij cliënten?'. Onze literatuurstudie heeft het volgende antwoord opgeleverd.

Als eerste is het belang van signaleren en bespreken van seksueel misbruik bij cliënten benadrukt. Het signaleren en bespreken van seksueel misbruik is noodzakelijk om het aantal slachtoffers en daders te beperken en om schade van de rechten en de ontwikkeling van het kind te beperken. Hoe eerder en beter seksueel misbruik gesignaleerd wordt, des te eerder kan er actie ondernomen worden. Hiervoor is specifieke aandacht voor het signaleren en bespreken van seksueel misbruik van belang, aangezien seksueel misbruik een unieke problematiek is. Raadsonderzoekers komen in hun werk alle mogelijke vormen van huiselijk geweld tegen, waaronder seksueel misbruik. De ernstige schade die seksueel misbruik toebrengt aan de rechten en ontwikkeling van het kind is voor de Raad een belangrijke legitimatie om zich met deze problematiek te bemoeien. De Raad heeft hierin een unieke positie om onderzoek te doen in bedreigende gezinssituaties.

72% van de professionals, waaronder raadsonderzoekers, ervaren de volgende belemmeringen bij het signaleren van seksueel misbruik (in willekeurige volgorde): tijdsdruk, complexiteit van de problematiek, gevoeligheid van de problematiek, seksueel misbruik niet willen zien, complexiteit van signalen, gebrek aan kennis en vaardigheden, gebrek aan signaleringsinstrumenten, persoon van de hulpverlener en organisatorische belemmeringen.

Professionals ervaren de volgende belemmeringen bij het bespreken van seksueel misbruik: werken met een vermoeden, contact met ouder en kind, moeite van het slachtoffer, taboeonderwerp en handelingsverlegenheid.

Bewustwording van de eigen houding als hulpverlener en van het voorkomen van seksueel misbruik blijkt noodzakelijk voor het signaleren en bespreken van seksueel misbruik.

Signaleren wordt omschreven als 'het opvangen en verwerken van aanwijzingen dat er in een gezin sprake is van concrete vormen van mishandeling, verwaarlozing of seksueel misbruik' (Baeten et al., 2001, p. 35). Deze aanwijzingen worden signalen genoemd. Signalen zijn bepaalde gedragingen met een symboolfunctie, waarmee misbruikte kinderen, vaak onbewust, aangeven dat er met hen iets aan de hand is. Signalen en aanwijzingen kunnen leiden tot het ontstaan en formuleren van een vermoeden van seksueel misbruik. Deze signalen zijn nooit eenduidig. Er bestaan verschillende hulpmiddelen voor het signaleren van seksueel misbruik: criteria van gezond seksueel gedrag, signalenlijsten (waarbij het belangrijke discriminatieve signaal voor seksueel misbruik seksueel, niet leeftijdsadequaat gedrag is), risicofactoren en specifieke instrumenten als de CARE-NL, het K4 model en de Delta Veiligheidslijst.

Om aan het werk te gaan met een vermoeden van seksueel misbruik, is het belangrijk om dit met het kind en/of de ouders te bespreken. Zowel voor het bespreken van seksueel misbruik met ouders als met kinderen worden verschillende handvaten aangereikt. Centraal hierbij staan altijd de zorgen om en de veiligheid van het kind. Specifieke instrumenten voor het bespreken van seksueel misbruik zijn de Meldcode, Signs of Safety, het Vlaggensysteem en het boekje 'Blijf met je pootjes van me af'.

Deelvraag 2. Wat is het huidige beleid en de voorgeschreven werkwijze van de Raad voor de Kinderbescherming omtrent het signaleren en bespreekbaar maken door raadsonderzoekers van seksueel misbruik bij cliënten?

Om deze deelvraag te beantwoorden hebben we het intranet van de Raad voor de Kinderbescherming geraadpleegd. We hebben hier gezocht naar informatie over de beleidsvorming en de werkwijze van de Raad wat betreft het signaleren en bespreekbaar maken van seksueel misbruik door raadsonderzoekers. We hebben een aantal bruikbare bronnen gevonden die we in dit hoofdstuk bespreken. Allereerst kijken we naar een artikel van mevrouw N. Snijders, plaatsvervangend hoofd afdeling beleid binnen de Raad. Zij reageert in dit artikel op het rapport van commissie Samson. De Raad heeft een kader waarbinnen gewerkt wordt, namelijk het 'kwaliteitskader'. We kijken daarom ten eerste wat dit kwaliteitskader is. Vervolgens kijken we welke koers de Raad op gaat binnen dat kwaliteitskader. Dit is vast gelegd in 'De Koers'. Na het bekijken van De Koers gaan we dieper in op de specifieke werkwijze voor beschermingszaken. Hierbij komen de grondslagen, de Nieuwe Raadsmethode (NRM) en de doorontwikkeling hiervan, de protocollen en tot slot het werkproces onderzoek beschermingsmaatregel aan de orde. Als laatste noemen we kort wat aspecten uit het Landelijk Instrumentarium voor de Jeugdstrafrechtketen (LIJ). Aan de hand van de informatie die we uit deze bronnen verkregen hebben, formuleren we een antwoord op de bovenstaande deelvraag die we in dit hoofdstuk behandelen.

2.1 Reactie N. Snijders naar alle raadsmedewerkers op het rapport van commissie Samson

Nadat het rapport van commissie Samson gepubliceerd is, heeft mevrouw N. Snijders hierop gereageerd. Zij heeft in oktober 2012 een congres bijgewoond over het rapport van deze commissie en tijdens dit congres kwam het volgende aan de orde:

- geloof het ongelofelijke;
- ga in gesprek met elkaar over lastige thema's als vermoedens en het voorkomen van seksueel misbruik.

Snijders neemt de stelling in dat het onderzoek van commissie Samson ook een oproep is aan de Raad om zichzelf aan te scherpen en stil te staan bij hoe de Raad eigenlijk omgaat met het signaleren en bespreken van seksueel misbruik. Hoe dit concreet vorm gaat krijgen, was ten tijde van het schrijven van het artikel onbekend (Snijders, 2012). In het artikel verwijst Snijders naar De Koers van de Raad. Ze noemt dat er binnen De Koers de komende jaren meer aandacht gaat komen voor het hoofdthema Veiligheid, waarin seksueel misbruik een 'speciaal onderwerp' wordt genoemd. Dit is voor ons aanleiding om De Koers te betrekken bij het beantwoorden van deze deelvraag in hoofdstuk 2.3.

2.2 Kwaliteitskader

Wat het kwaliteitskader betreft geven we eerst een korte uitleg van wat het kwaliteitskader precies is, om vervolgens stil te staan bij de verschillende uitgangspunten die gelden voor het werken bij de Raad en hoe deze toegepast kunnen worden door raadsonderzoekers op het signaleren en bespreekbaar maken van seksueel misbruik.

Het kwaliteitskader wordt door de Raad als volgt omschreven: *"Het kwaliteitskader is een algemene aanwijzing van de minister van Veiligheid en Justitie. Het bevat het algemene kader dat van toepassing is op de werkwijze van de Raad voor de Kinderbescherming en is leidend bij de behandeling van zaken door medewerkers van de Raad."* (Ministerie van Veiligheid en Justitie, 2013, p. 5). Het doel dat de Raad met dit kwaliteitskader wil bereiken is als volgt:

- Beschrijving van het kwaliteitsniveau van het raadswerk.
- Gelijke zaken gelijk behandelen (rechtsgelijkheid).
- Cliënten informeren over de werkwijze van de Raad.

Omdat de werkwijze van de Raad afhankelijk is van wetgeving en andere ontwikkelingen en inzichten, worden het kwaliteitskader en de protocollen regelmatig aangepast. Het verschil tussen het kwaliteitskader en de protocollen is dat het kwaliteitskader zodanig opgesteld is dat deze voor een aantal jaar geldt. De protocollen geven een meer gedetailleerde richting aan.

Bij het uitvoeren van een raadsonderzoek zijn er een aantal uitgangspunten beschreven in het kwaliteitskader waar een raadsonderzoeker zich aan moet houden, om de volgende reden: *“De Raad kan zijn wettelijke taken en daaruit voortvloeiende bevoegdheden ter bescherming van de rechten en belangen van het kind/de jongere, desnoods ongevraagd en tegen de wil van de ouders uitoefenen.”* (Ministerie van Veiligheid en Justitie, 2013, p. 11). Deze uitgangspunten vormen de basis van het werk binnen de Raad, ook als het gaat om het signaleren en bespreken van seksueel misbruik bij cliënten door raadsonderzoekers. We hebben ervoor gekozen om al deze uitgangspunten te noemen, omdat ze in hun algemeenheid direct of indirect toegepast kunnen worden op hoe raadsonderzoekers om moeten gaan met het signaleren en bespreken van seksueel misbruik. Bij een aantal uitgangspunten maken we concreet hoe het uitgangspunt betrekking heeft op het signaleren en bespreken van seksueel misbruik bij cliënten (dit is de tekst die tussen haakjes is toegevoegd).

De uitgangspunten uit het kwaliteitskader die we willen noemen zijn als volgt:

- *De Raad werkt professioneel, zorgvuldig en nauwkeurig.*
- *De werkwijze en procedures van de Raad zijn inzichtelijk, duidelijk en transparant.*
- *De Raad vermijdt iedere vorm van partijdigheid of vooringenomenheid.*
- *De Raad spreekt de ouders en spreekt of ziet het kind/de jongere tijdens het onderzoek dat wordt ingesteld.*
- *De Raad weegt gedurende zijn bemoeienis de in het geding zijnde belangen op redelijke wijze tegen elkaar af. Het belang van het kind, waaronder zijn (fysieke) veiligheid is daarbij doorslaggevend (seksueel misbruik is een forse bedreiging voor de (fysieke) veiligheid van een kind).*
- *De Raad informeert de ouders/verzorgers en het kind/de jongere actief over de werkwijze van de Raad en stelt hen in de gelegenheid hun visie kenbaar te maken. Deze visie wordt meegewogen bij de besluitvorming.*
- *Als tijdens contacten in het kader van een ander onderzoek of een andere taak van de Raad blijkt dat de situatie van het kind/de jongere bedreigend is voor zijn ontwikkeling kan de Raad ambtshalve een beschermingsonderzoek starten (dit geldt ook wanneer er seksueel misbruik is gesignaleerd. Dat is namelijk een bedreiging voor de ontwikkeling van een kind/jongere).*
- *Als de Raad onderzoek doet gericht op een kind/jongere en er zijn meer kinderen in het gezin aanwezig, maakt de Raad een inschatting van de veiligheidssituatie van deze kinderen. Als daar aanleiding voor is, wordt in een multidisciplinair overleg besloten of er ook onderzoek wordt verricht naar deze andere kinderen.*
- *Iedere beslissing die door de Raad wordt genomen tijdens het onderzoek, is deugdelijk gemotiveerd (ook wanneer er sprake is van seksueel misbruik of als daar vermoedens voor zijn, dienen beslissingen die eventueel genomen worden goed gemotiveerd te worden).*
- *De Raad maakt deel uit van een keten van instanties die direct en indirect bij het kind/de jongere zijn betrokken. De Raad maakt hierbij gebruik van de bij die instanties relevante informatie over het kind/de jongere en zijn gezinsomgeving. Indien dit in het kader van hulpverlening noodzakelijk is, informeert de Raad deze instanties over de situatie van het kind/de jongere. Zo nodig wordt er ook een afspraak gemaakt over een eventuele hernieuwde melding (wanneer er vermoedens zijn van seksueel misbruik, kan de Raad dus gebruik maken van de informatie van ketenpartners).*
- *De Raad stelt zich naar cliënten en ketenpartners voortvarend op.*
- *De Raad maakt in zijn methodiek gebruik van relevante wetenschappelijke inzichten.*
- *De Raad zorgt voor een adequate kwaliteitsborging van zijn werkzaamheden.*

(Ministerie van Veiligheid en Justitie, 2013, p. 11)

De Raad dient zijn wettelijke taken op de volgende manier uit te voeren: *kindgericht, doeltreffend, doelmatig, controleerbaar en voor zover van toepassing conform de algemene beginselen van behoorlijk bestuur* (Ministerie van Veiligheid en Justitie, 2013, p. 13). De gerichtheid op het kind is ook van toepassing wanneer het gaat om seksueel misbruik, omdat de veiligheid van het kind dan in het bijzonder in het geding is.

De hierboven genoemde punten zijn (indirect) handvatten die in het kwaliteitskader te vinden zijn voor het signaleren en bespreekbaar maken seksueel misbruik. Specifieke uitgangspunten die betrekking hebben op het signaleren en/of bespreekbaar maken van seksueel misbruik bij cliënten door raadsonderzoekers worden in het kwaliteitskader niet genoemd.

(Ministerie van Veiligheid en Justitie, 2013)

2.3 De Koers

We leggen kort uit wat De Koers is om vervolgens de hoofddoelen en de daarbij horende speerpunten te noemen. Alle hieronder genoemde informatie hebben we gehaald uit De Koers (Raad voor de Kinderbescherming, 2012).

De Koers is een werkdocument binnen de Raad, dat door de Raad gebruikt kan worden als kompas en hulpmiddel in het werk dat gedaan wordt. De Koers is vastgelegd voor de periode 2012 tot en met 2015. Kort gezegd gaat De Koers over doelen, dilemma's, wensen, vraagtekens en oplossingen (p. 3).

In De Koers staan twee hoofddoelen gesteld voor het werk binnen de Raad:

1. Werk effectief, lever kwaliteit en zorg dat kinderen tijdig op bescherming kunnen rekenen.
2. Draag bij aan het succes van vernieuwingen in de jeugdzorg.

Kinderen moeten tijdig op bescherming kunnen rekenen. Als er seksueel misbruik speelt, is het van belang dat kinderen bescherming krijgen. Fysieke veiligheid staat voorop, zo wordt in De Koers beschreven. Seksueel misbruik staat fysieke veiligheid in de weg. De Raad heeft de twee hoofddoelen vertaald in vier speerpunten, waarvan het eerste speerpunt te betrekken is op het signaleren en bespreken van seksueel misbruik in raadsonderzoeken. Omdat de andere speerpunten hier niet op van toepassing zijn, laten we die achterwege. Één van de speerpunten is:

- Professionaliteit. Hierin wordt de nadruk gelegd op meer ruimte en verantwoordelijkheid voor de professional. Ook het bespreken van dilemma's en moreel beraad horen hierbij. Dit geeft ruimte aan de raadsonderzoeker om met collega's te overleggen wanneer er in een zaak seksueel misbruik speelt of daar vermoedens voor zijn.

Naast deze algemene informatie staan er geen specifieke doelen en/of richtlijnen in De Koers die betrekking hebben op het signaleren en bespreekbaar maken van seksueel misbruik.

2.4 Grondslagen

Vanwege verschillende ontwikkelingen, onder andere op het gebied van werkprocessen binnen de Raad, een veranderende maatschappelijke vraag, samenwerking in de keten, enzovoorts, heeft de Raad de raadmethode in 2009 vernieuwd en is nu met een doorontwikkeling bezig. Hieron wordt de benadering Signs of Safety, oplossingsgericht werken in een normstellend kader in de raadmethode geïntegreerd (Raad voor de Kinderbescherming, 2009b, p. 2). De raadmethode is onder andere gebaseerd op de grondslagen van de Raad. Die vormen het fundament onder raadsbemoeienis en de afwegingen die de Raad maakt. Omdat de grondslagen verder niet specifiek in gaat op het signaleren en/of bespreekbaar maken van seksueel misbruik in raadsonderzoeken, noemen we deze grondslagen kort:

- De rechtsgrondslag: "De Raad is onderdeel van het Ministerie van Justitie; de taken van de Raad zijn verankerd in de wet en de uitvoering daarvan valt onder de verantwoordelijkheid van het ministerie van Justitie en van het programmaministerie voor Jeugd en Gezin. De Raad werkt in een juridische context." (Raad voor de Kinderbescherming, 2009b, p. 4).
- De pedagogische grondslag: "Het is van belang dat het normatieve handelen van de Raad wordt ondersteund door de wetenschap en wordt vertaald naar het praktische handelen." (Raad voor de Kinderbescherming, 2009b, p. 5). "Onderzoek door de Raad leidt tot een weging van wat in de opvoedingsomgeving als 'niet meer goed genoeg' kan worden beschouwd. Dit vereist een subtiel afwegingsproces." (Raad voor de Kinderbescherming, 2009b, p. 6).

De pedagogische grondslag en de rechtsgrondslag hebben beide (indirect) betrekking op het signaleren en bespreken van seksueel misbruik in raadsonderzoeken, vanwege het afwegingsproces tijdens een raadsonderzoek of de opvoedingsomgeving al dan niet meer goed genoeg is voor een kind (pedagogische

grondslag) en de plicht van de overheid om onder andere het volgende grondrecht te waarborgen: het recht van kinderen op een gezonde en evenwichtige ontwikkeling (rechtsgrondslag) (Raad voor de Kinderbescherming, 2009b, p. 4).

2.5 Methode raadsonderzoek bescherming

De methode raadsonderzoek bescherming (Raad voor de Kinderbescherming, 2014) is op dit moment, zoals al eerder genoemd, in doorontwikkeling. In het kader van ons onderzoek hebben we de conceptversie van de doorontwikkelde methode raadsonderzoek bescherming ontvangen van de methodiekontwikkelaars van het Landelijk Bureau van de Raad. Wat we hieronder noemen is informatie uit de Doorontwikkelde Nieuwe Raadsmethode (DNRM), die op korte termijn zal worden geïmplementeerd binnen de Raad, maar op dit moment nog niet op alle locaties bekend is. De methode raadsonderzoek bescherming, ook wel NRM genoemd, is op dit moment de werkwijze. Deze hebben wij niet betrokken in ons onderzoek, omdat deze methode binnenkort vervangen zal worden door de DNRM. In de inleiding van de DNRM staat het volgende, wat kort weergeeft waar het om gaat in deze methode:

“Het vinden van een goede balans, van de meest effectieve opstelling in elke specifieke situatie, vraagt van raadsmedewerkers een professionele inzet op een hoog competentieniveau. De doorontwikkelde methode raadsonderzoek bescherming vormt daarbij zowel hun ‘routeplanner’ als een denkkader voor inhoud en kwaliteit.” (Raad voor de Kinderbescherming 2014, p. 2).

De grondslagen van de Raad vormen de basis van de visie die de Raad heeft op beschermingszaken en daarmee ook voor deze ontwikkelde methodiek. Er wordt in deze methodiek meerdere malen gewezen op het belang van het kind, dat altijd de eerste overweging is voor het handelen van de Raad. De veiligheid van het kind moet altijd centraal staan. Er zijn drie vragen die bepalend zijn voor de kwaliteit van de raadsbemoeyenis, die betrekking hebben op het waarborgen van de veiligheid van het kind:

1. *Draagt de raadsbemoeyenis bij aan de gewenste processen in het gezin en tussen het gezin, het sociale netwerk en de betrokken professionals? (Doet de Raad het goede voor het kind?)*
2. *Draagt het optreden van de Raad bij aan de onderlinge samenwerking tussen de organisaties en instanties die betrokken zijn bij kinderen en gezinnen (Doet de Raad het goede in de keten?)*
3. *Is de bemoeyenis van de Raad als overheidsinstantie met een gezin verantwoord en gelegitimeerd? Sluit het optreden van de Raad aan bij de maatschappelijke en politieke ontwikkelingen? (Geeft de Raad zijn overheidstaak op een goede manier vorm?)* (Raad voor de Kinderbescherming, 2014, p. 6).

Op deze vragen is de methodiek als het ware gebaseerd. Direct hebben de vragen geen betrekking op het signaleren en bespreekbaar maken door raadsonderzoekers van seksueel misbruik bij cliënten. Omdat dit de basis is van de methodiek voor beschermingsonderzoeken, hebben we er toch voor gekozen om ze hier te noemen. Ook bij het signaleren en bespreekbaar maken van seksueel misbruik is het belangrijk om steeds stil te staan bij wat het beste is voor het kind, wat de rol hierin is van de keten en of de manier van signaleren en bespreekbaar maken op een goede manier vorm gegeven wordt.

2.5.1 Hulpmiddelen

Er is een aantal nieuwe hulpmiddelen beschikbaar vanuit het beleid binnen de Raad, naast de hulpmiddelen die er al zijn, om de gesprekken met kinderen die met de Raad in aanraking komen te vergemakkelijken. Zo is er specifieke kennis beschikbaar en zijn er afspraken die gelden voor specifieke zaken die kunnen voorkomen, bijvoorbeeld eer gerelateerd geweld en loverboy-problematiek. Er wordt één (bestaand) hulpmiddel beschreven waarin genoemd wordt dat het ook te gebruiken is voor een gesprek met een kind waarbij eventueel seksueel misbruik plaatsvindt of heeft gevonden, namelijk “Woorden en plaatjes” (Raad voor de Kinderbescherming, 2014, p. 10, 54 en 55). Raadsonderzoekers kunnen dit hulpmiddel inzetten in een gesprek met de cliënt, het kind, om het kind op een begrijpelijke en feitelijke manier uit te kunnen leggen waarom er in het gezin ingrijpende gebeurtenissen plaatsvinden, bijvoorbeeld dat vader in detentie zit, het kind niet meer alleen met een ouder thuis kan zijn of een uithuisplaatsing. De raadsonderzoeker die dit hulpmiddel gebruikt

maakt - bij voorkeur samen met de ouders- in concept de tekst die hij/zij met het kind wil bespreken in taal, taal die voor het kind begrijpelijk is. Deze tekst wordt besproken met ouders. Het is belangrijk dat zij zich er allebei in kunnen vinden, zodat het voor het kind mogelijk is om het verhaal aan te nemen.

De andere hulpmiddelen die vanuit de Raad beschikbaar zijn, zoals de drie huizen methode, kunnen ook gebruikt worden door een raadsonderzoeker wanneer er seksueel misbruik gesignaleerd wordt en dit besproken moet worden met kinderen, maar in de beschrijving van de andere hulpmiddelen wordt niet genoemd op welke manier ze dit kunnen aanpakken.

In het gesprek met kinderen dienen altijd de zorgen, de dingen die goed gaan/fijn zijn en de wensen van kinderen naar voren. De raadsonderzoeker moet ruimte geven om de kinderen zo concreet mogelijk te laten vertellen over wat ze niet fijn vinden, wel fijn en wat ze graag zouden willen. Hierbij dienen de volgende vragen aan de orde te komen: Wie maakten zich zorgen? Waar maakten zij zich zorgen over? Wat gebeurde er toen? Wat doen we aan de zorgen? Wanneer er sprake is van (vermoedens van) seksueel misbruik bij het kind, worden er ook vragen gesteld over 'private parts' (intieme plekjes van je lijf). Hierbij kunnen soms tekeningen als hulpmiddel worden gebruikt. Een belangrijke vraag is aan wie het kind het zou vertellen wanneer iemand hem aanraakte en zij/hij dat naar vond.

Ook wordt als hulpmiddel genoemd om in raadsonderzoeken specifieke kennis over (on)veiligheid en opgroeien, zoals kennis over seksueel misbruik, te gebruiken. De gedragsdeskundigen hebben deskundigheid ten aanzien van (signalen, gevolgen, risico's met betrekking tot) seksueel misbruik. Aan het begin van elk onderzoek vindt een MDO (multidisciplinair overleg) plaats met onder andere een gedragsdeskundige. In het MDO wordt een onderzoeksplan gemaakt en worden de gesprekken met ouders, kinderen en informanten voorbereid. In het besluitvormend MDO worden samen met de gedragsdeskundige en de raadsonderzoeker de onderzoeksvragen beantwoord en onderbouwd. Wanneer er seksueel misbruik wordt gesignaleerd, heeft de gedragsdeskundige dus ook een rol in hoe de raadsonderzoeker daarmee om kan gaan. In de procesbeschrijving van de methodiek wordt specifiek genoemd dat de raadsonderzoeker en de gedragsdeskundige in een MDO alert moeten zijn op de veiligheid en signalen of concrete aanwijzingen voor onveiligheid, waaronder seksueel misbruik (Raad voor de Kinderbescherming, 2014).

2.5.2 Raamwerk

De Raad heeft een raamwerk gemaakt als inhoudelijk hart van de methode. Het heeft de functie van denkkader en is in een raadsonderzoek een belangrijk hulpmiddel (Raad voor de Kinderbescherming, 2014, p. 16). Het gaat niet specifiek in op het signaleren en bespreekbaar maken van seksueel misbruik, maar geeft wel een algemeen beeld van de belangrijkste punten die aan de orde dienen te komen in een raadsonderzoek. Het raamwerk bestaat uit een werkformulier dat wordt gebruikt om 'het standpunt van alle betrokkenen uit het leven van het kind (inclusief het kind zelf, de ouders, professionals, familieleden en belangrijke anderen) te onderzoeken en te documenteren. Het Raamwerk wordt bij ieder individueel of groepsge gesprek gebruikt en de standpunten worden uiteindelijk in één formulier vastgelegd'. In dit formulier komen de volgende onderwerpen aan de orde: schade in het verleden, acties ter bescherming, complicerende factoren en sterke punten. Op basis hiervan wordt op een veiligheidsschaal aangegeven hoe groot de veiligheid van het kind lijkt te zijn. Dit cijfer wordt aangevuld met een risico-uitspraak, veiligheidsdoelen en uitspraken over de bereidheid, het vertrouwen en het vermogen van ouders om voor de veiligheid van het kind in te staan. Als laatste wordt er genoemd welke stappen er genomen moeten worden in de richting van toekomstige veiligheid. Vooral bij de kopjes 'Schade in het verleden', 'acties ter bescherming' en 'complicerende factoren' is er ruimte voor het signaleren en bespreken van seksueel misbruik bij cliënten. Het raamwerk en de risico uitspraak dragen bij aan het open en concreet bespreekbaar maken van zorgen en 'het ergste dat er met een kind kan gebeuren als de situatie niet verandert'. Op die manier kan ook seksueel misbruik naar voren komen. De focus ligt op de veiligheid van het kind.

2.5.3 Risicotaxatie-instrumenten

In de methodiek wordt ook gewezen op de inzet van risicotaxatie-instrumenten als onderdeel van een raadsonderzoek. Deze instrumenten (hulpmiddelen) helpen om de ernst en de aard van de risico's voor een kind in te schatten. Er is een checklist en een onderlegger ontwikkeld in het kader van de methode raadsonderzoek (2009a; 2009c). (We zullen in hoofdstuk 2.5.3.1 en 2.5.3.2 deze hulpmiddelen nader toelichten). Hierbij worden ook de Delta veiligheidslijst en de Care-NL signaleringslijst (zie hoofdstuk 1) genoemd als risicotaxatie instrumenten. Ze geven de mogelijkheid seksueel misbruik te signaleren (Raad voor de Kinderbescherming, 2014, p. 25).

2.5.3.1 Checklist

De Raad heeft een checklist die gebruikt kan worden bij de beschermingsonderzoeken. Het helpt de raadsonderzoeker om alle verschillende aspecten van een gezin in beeld te krijgen. Er zijn drie hoofdpunten die verdeeld zijn in deelpunten:

- Ontwikkeling van het kind (een deelpunt hierbij is de seksuele ontwikkeling van een kind).
- Opvoedingsomgeving/context van dit kind.
- Hulpverlening.

De bouwstenen en aandachtsgebieden uit de checklist komen terug in het rapportageformat waar raadsonderzoekers beschrijven wat er over dat punt bekend is en van welke bron deze informatie afkomstig is (Raad voor de Kinderbescherming, 2009a, p. 1).

2.5.3.2 Onderlegger

De onderlegger is een toevoeging op de checklist. In de onderlegger zijn bij 'ontwikkeling kind' de aandachtsgebieden uitgewerkt bij elke leeftijdsfase en bij 'opvoedingsomgeving/context' en 'hulpverlening' zijn de aandachtsgebieden concreet gemaakt in thema's en gespreksonderwerpen. Bij het kopje 'Seksuele ontwikkeling' staan een aantal aandachtsgebieden beschreven die een raadsonderzoeker kunnen helpen om eventuele signalen van onveiligheid bij de seksuele ontwikkeling te signaleren en bespreken (Raad voor de Kinderbescherming, 2009c, p. 1).

2.6 Protocol beschermingszaken

Het protocol beschermingszaken gaat specifiek in op de werkwijze van de Raad bij beschermingszaken. Raadsonderzoekers dienen zich aan deze protocollen te houden.

Wanneer een minderjarige ernstig in zijn of haar ontwikkeling wordt bedreigd en andere pogingen om deze bedreiging weg te nemen zijn mislukt of naar verwachting zullen mislukken, kan de Raad de kinderrechter verzoeken om het kind onder toezicht van Bureau Jeugdzorg te stellen (OTS). Dit geldt ook wanneer er sprake is van seksueel misbruik, aangezien dit een grote bedreiging is voor de ontwikkeling van een kind, zoals ook al uit het antwoord op onze eerste deelvraag bleek in het hoofdstuk hiervoor: "seksueel misbruik beschadigt de fysieke, psychische, psychosociale en morele ontwikkeling van kinderen" (Gemeente Amsterdam, 2013, p. 22; Lemmers, 2002, p. 39). Het doel van een OTS is om de problemen die er zijn rondom de bedreiging van de ontwikkeling van een kind op te lossen. Bureau Jeugdzorg heeft hierin de taak een hulpverleningsplan op te stellen om de problemen het hoofd te bieden en om de relatie tussen ouder en kind te herstellen, ook wanneer er sprake is (geweest) van seksueel misbruik in een gezin.

In een beschermingsonderzoek zijn er een aantal dingen die aan de orde moeten komen:

- *De ernst van de bedreiging van de minderjarige(n) (niet alleen de directe aanleiding of symptomen maar ook de onderliggende problematiek).*
- *Zorgpunten en sterke punten in de ontwikkeling van de minderjarige(n) en aandacht voor de ontwikkelingsfase.*
- *Zorgpunten en sterke punten van het persoonlijk functioneren van de ouder(s) en/of verzorger(s) en van de minderjarige(n), opvoedingsomgeving, aandacht voor basale zorg en veiligheid, opvoedershandelen en -perspectieven: wat is nodig om te zorgen dat het kind veilig op kan groeien.*

- *Ten aanzien van de hulpverlening: de mogelijkheden van ouder(s)/verzorger(s)/ minderjarige(n) om de nodige hulp te accepteren en te benutten met daarbij aandacht voor de eventuele hulpverleningsgeschiedenis (inclusief de eventueel behaalde resultaten) en de toekomstverwachtingen.*
- *Opvragen van justitiële documentatie, als het kind in een netwerkgezin verblijft (tenzij het netwerkgezin al in bezit is van een ‘Verklaring van geen bezwaar’).*

In een raadsonderzoek dient de raadsonderzoeker deze punten aan de orde te laten komen. Seksueel misbruik is een ernstige bedreiging voor een kind, zoals eerder genoemd. Het is dus een zorgpunt in de ontwikkeling van het kind. Ook het persoonlijk functioneren van een kind wordt bedreigd wanneer er sprake is van seksueel misbruik.

Wanneer er in de melding signalen zijn van seksueel misbruik of tijdens het onderzoek signalen naar voren komen gaat de raadsonderzoeker gericht met kind/ ouders/ betrokken professionals of mensen uit het netwerk doorvragen over deze signalen en zorgen en concreet maken wat er moet gebeuren om er gerust op te zijn dat het kind veilig is en blijft, met ouders, netwerk en professionals (DNRM, 2014).

Aan raadsonderzoekers de taak dit mee te wegen in hun beslissing aangaande het advies voor de rechtbank. (Raad voor de Kinderbescherming, 2013d, p. 12)

2.7 Werkproces onderzoek beschermingsmaatregel

In het ‘*werkproces onderzoek kinderbeschermingsmaatregel*’ wordt beschreven welke (praktische) stappen een raadsonderzoeker moet zetten wanneer er een beschermingsonderzoek gedaan moet worden. Er staat niets specifiek in over het signaleren en/of bespreken van seksueel misbruik. (Raad voor de Kinderbescherming, 2011).

2.8 Landelijk Instrumentarium Jeugdstrafrechtketen (LIJ)

De hiervoor besproken methodes zijn vooral van toepassing op de beschermingszaken binnen de Raad. Naast deze civiele zaken doet de Raad ook strafzaken: jongeren die in aanraking gekomen zijn met de politie wegens het plegen van een strafbaar feit, gaan in gesprek met een raadsonderzoeker. De raadsonderzoeker doet een strafonderzoek naar de jongere volgens het LIJ. Het proces van het LIJ gaat niet specifiek in op het signaleren en bespreekbaar maken van seksueel misbruik in raadsonderzoeken, maar om deze methode goed te begrijpen, hebben we de overweging gemaakt om hier toch kort op in te gaan. In het boekje ‘Leidraad in de keten’ wordt het LIJ als volgt beschreven: ‘Het LIJ is ontwikkeld voor jongeren tussen de 12 en 18 jaar die met de politie in aanraking zijn gekomen. Het LIJ berekent het recidive risico en geeft een profiel van aanwezige beschermende en risicofactoren en eventuele zorgsignalen. Op basis daarvan kan worden bepaald welke strafrechtelijke aanpak en eventuele zorg de jongere nodig heeft. Het doel van het LIJ is om voor de jongere die aanpak te kiezen die recidive voorkomt. Het LIJ wordt gebruikt door de hele jeugdstrafrecht keten’ (Ministerie van Veiligheid en Justitie, 2012, p. 3). Hoe het LIJ precies gebruikt wordt binnen de hele jeugdstrafrecht keten, is niet relevant voor ons onderzoek. De rol die de Raad heeft in het LIJ vinden we wel belangrijk om te noemen.

De Raad voor de Kinderbescherming gebruikt als onderdeel van het LIJ het instrument 2A en/of 2B bij het onderzoek naar een jongere die een strafbaar feit heeft gepleegd. Dit instrument bestaat onder andere uit richtlijnen, checklists en vragenlijsten die raadsonderzoekers dienen te gebruiken bij de gesprekken met de jeugdige en ouders (Ministerie van Veiligheid en Justitie, 2012, p. 5). Een aantal onderdelen die hierin aan de orde komen zijn: lichamelijke mishandeling, ervaringen met geweld en seksueel misbruik. Rondom deze thema’s worden de jongere en zijn ouders bevraagd. Dit zijn standaard onderwerpen en vragen, waardoor het onderwerp ‘seksueel misbruik’ altijd aan de orde komt. De volgende vragen worden aan een jongere gesteld als het gaat om seksueel misbruik:

- Ben jij wel eens aangeraakt op een (seksuele) manier die je niet prettig vond, die je niet wilde (*of iets vergelijkbaars*)?

Zo ja:

- Was het iemand buiten of binnen jouw gezin?
- Heb jij hier met andere mensen over gesproken? Weten andere mensen hiervan?

- Is het gestopt? Hoe is het gestopt?
- Wie steunt/helpt jou?

Soortgelijke vragen worden ook aan ouders gesteld. De raadsonderzoeker kan deze vraag niet overslaan, omdat deze informatie nodig is bij het invullen van instrument 2A. Door deze vragen te stellen kan een raadsonderzoeker eventuele signalen van seksueel misbruik opvangen en bespreken met de jongere.

2.9 Conclusie

Onze tweede deelvraag luidt: 'Wat is het huidige beleid en de voorgeschreven werkwijze van de Raad voor de Kinderbescherming omtrent het signaleren en bespreekbaar maken door raadsonderzoekers van seksueel misbruik bij cliënten?'. Onze documentenanalyse heeft het volgende antwoord opgeleverd.

De Raad wil zichzelf aanscherpen en stil wil staan bij hoe er binnen de Raad omgegaan wordt met het signaleren en bespreken van seksueel misbruik bij cliënten. Hoe dit precies vorm gaat krijgen, is ons tot nu toe nog onbekend.

In De Koers kwam vooral aan de orde dat de fysieke veiligheid voorop staat bij de bescherming van kinderen. Vanuit de Raad wordt verwacht dat Raadsonderzoekers dilemma's bespreken met collega's (ook als het gaat om het signaleren en bespreken van seksueel misbruik). De verantwoordelijkheid hiervoor ligt bij de professionals.

Uit het kwaliteitskader van de Raad is naar voren gekomen dat er een aantal uitgangspunten zijn voor het werk van de Raad die betrekking hebben op het signaleren en bespreekbaar maken van seksueel misbruik. *'De Raad weegt gedurende zijn bemoeienis de in geding zijnde belangen op redelijke wijzen tegen elkaar af. Het belang van het kind, waaronder zijn (fysieke) veiligheid, is daarbij doorslaggevend.'* Seksueel misbruik is een forse bedreiging voor de (fysieke) veiligheid van het kind. Ook kan de Raad, wanneer er gegronde redenen zijn om aan te nemen dat de situatie waarin een kind/jongere zich bevindt, bedreigend is voor zijn ontwikkeling, ambtshalve een beschermingsonderzoek starten. Tevens is dit van toepassing wanneer er (gegronde) vermoedens zijn voor seksueel misbruik. De Raad dient zijn beslissingen deugdelijk te motiveren. Wanneer er vermoedens zijn van seksueel misbruik, kan de raad een beroep doen op de ketenpartners.

Specifieke uitgangspunten die betrekking hebben op het signaleren en/of bespreekbaar maken van seksueel misbruik bij cliënten door raadsonderzoekers worden in het kwaliteitskader niet genoemd.

De NRM is gebaseerd op bepaalde grondslagen, namelijk de pedagogische grondslag en de rechtsgrondslag. Aan de hand van deze grondslagen is de NRM ontwikkeld en nu in doorontwikkeling. Het meest belangrijke wat de DNRM weergeeft, is dat het belang en de veiligheid van het kind altijd centraal moet staan. Indirect kunnen we stellen dat de veiligheid van het kind in het geding is wanneer er seksueel misbruik speelt. Dit zegt nog niets over het handelen rondom een situatie waarin seksueel misbruik speelt, maar geeft wel weer dat het de eerste prioriteit is van de Raad om het kind veilig te stellen. In de DNRM worden een aantal (nieuwe) hulpmiddelen aangestipt, die helpend kunnen zijn in gesprekken met ouders en kinderen. Er wordt één hulpmiddel genoemd dat specifiek van toepassing is bij een kind waar eventueel seksueel misbruik speelt, namelijk 'Woorden en plaatjes'. Dit kan het gesprek met een kind over seksueel misbruik vergemakkelijken. Het raamwerk, dat ontwikkeld is met de NRM, is het inhoudelijke hart van het raadsonderzoek bescherming. Hierin worden geen specifieke dingen genoemd die betrekking hebben op het signaleren en bespreekbaar maken van seksueel misbruik. Wel geeft het een algemeen beeld van de belangrijkste punten die aan de orde dienen te komen in een raadsonderzoek. Er is bij een aantal kopjes (schade in het verleden, acties ter bescherming en complicerende factoren) wel ruimte voor het signaleren en/of bespreken van seksueel misbruik bij cliënten. De checklist is in combinatie met de onderlegger een bruikbaar hulpmiddel wat vanuit de Raad beschikbaar is voor

raadsonderzoekers om seksueel misbruik te kunnen signaleren. Ook het bespreken kan daardoor aan de orde komen, maar daar zijn geen concrete handreikingen voor, behalve de al genoemde hulpmiddelen. Tot slot wordt in de raadsmethodiek aandacht gegeven aan het MDO, waarin volgens de DNRM de gedragsdeskundige en raadsonderzoeker alert moeten zijn op de veiligheid en signalen of concrete aanwijzingen voor onveiligheid, waaronder ook seksueel misbruik.

In het protocol voor beschermingszaken ontdekten we een aantal specifieke punten die in een raadsonderzoek aan de orde dienen te komen, die indirect betrekking kunnen hebben op het signaleren en bespreken van seksueel misbruik in een raadsonderzoek. Seksueel misbruik is, zoals we al eerder benadrukt hebben, een bedreiging voor de ontwikkeling van een kind. Wanneer hiervan sprake is in een gezin, is dit een zorgpunt en tevens een bedreiging voor het persoonlijk functioneren van een kind.

In het ‘werkproces onderzoek kinderbeschermingsmaatregel’ hebben we geen concrete informatie gevonden die betrekking heeft op het signaleren en bespreekbaar maken door raadsonderzoekers van seksueel misbruik bij cliënten.

Tot slot hebben we gekeken naar het LIJ, waarin door middel van een aantal vragen in het instrument 2A/2B stil gestaan wordt bij de seksuele ontwikkeling en ervaringen van een jongere.

We hebben een aantal hulpmiddelen gevonden in het beleid van de Raad die de raadsonderzoeker kunnen helpen bij het signaleren en bespreekbaar maken van seksueel misbruik bij cliënten. Vooral in de DNRM wordt hier concreet aandacht aan besteed. In andere beleidsdocumenten van de Raad zijn we vooral veel indirecte aandachtspunten tegengekomen waar de raadsonderzoeker oog voor dient te hebben in een raadsonderzoek, ook als er sprake is van (een vermoeden van) seksueel misbruik. Verder hebben we geen (beleids)documenten gevonden waarin specifieke aandacht is voor hoe raadsonderzoekers om kunnen gaan met het signaleren en bespreekbaar maken van seksueel misbruik bij cliënten.

Deelvraag 3. Hoe gaan raadsonderzoekers in de praktijk om met de huidige werkwijze van de Raad voor de Kinderbescherming omtrent het signaleren en bespreekbaar maken van seksueel misbruik bij cliënten?

Voor het beantwoorden van deze deelvraag hebben we 10 raadsonderzoekers geïnterviewd. Vier raadsonderzoekers die werkzaam zijn in de regio Overijssel en zes raadsonderzoekers die werkzaam zijn in de regio Gelderland, waarvan vier uit reguliere teams en twee uit het spoeddienstenteam. We hebben hiervoor gebruik gemaakt van een half gestructureerd interview aan de hand van een topiclijst (zie bijlage 5). Alle interviews hebben we letterlijk uitgewerkt en geanonimiseerd. Vervolgens hebben we de informatie uit de interviews geanalyseerd (zie bijlage 3) aan de hand van ons labelsysteem (zie bijlage 7). De geanalyseerde informatie geeft ons een antwoord op onze deelvraag: “Hoe gaan raadsonderzoekers in de praktijk om met de huidige werkwijze van de Raad voor de Kinderbescherming omtrent het signaleren en bespreekbaar maken van seksueel misbruik bij cliënten?”. Hieronder hebben we dit antwoord beschreven. Voor de hoofdstukindeling houden we de onderwerpen van de labels aan. Tot slot geven we een conclusie.

Wanneer het in dit hoofdstuk gaat over ‘hij’ of ‘hem’ kan hiermee zowel een man als een vrouw bedoeld worden.

Wanneer we het in dit hoofdstuk hebben over ‘raadsonderzoekers’, gaat het over de tien raadsonderzoekers die we geïnterviewd hebben.

3.1 Signaleren van seksueel misbruik

3.1.1 Signalen van seksueel misbruik

We zijn elk interview begonnen met de vraag wat volgens de raadsonderzoekers signalen zijn van seksueel misbruik.

De meeste raadsonderzoekers vinden het lastig om concrete signalen van seksueel misbruik te noemen, omdat veel signalen niet alleen betrekking hoeven te hebben op seksueel misbruik maar ook op heel andere dingen kunnen duiden, zoals een gedragsstoornis, echtscheidingsproblematiek waar een kind last van heeft of problemen op school.

“Ik vind dat dat heel lastig is omdat het heel vaak vage dingen zijn. Dat een school wel merkt dat een kind zich terug trekt of dat het niet graag met een gymles zich uitkleedt, of dat je merkt “hé daar zit iets” ..., kijk als wij natuurlijk te maken hebben met gezinnen, dan is daar altijd heel veel aan de hand, dus dan is het heel lastig te duiden, want er speelt natuurlijk al van alles in een gezin, of een kind daarom niet lekker in z’n vel zit en niet lekker contact maakt of dat je het gevoel hebt er speelt wat, maar wat is het nou.” (Interview RO3, 6 maart 2014)

Er wordt ongeveer vier keer genoemd dat een bepaald onderbuikgevoel (het zo genoemde ‘fingerspitzengefühl’) een signaal kan zijn van seksueel misbruik in een gezin, maar dat dat lastig te duiden is.

“In al die jaren wordt het een soort intuïtief iets dat ik het niet zo heel erg kan duiden.” (Interview RO5, 6 maart 2014)

Er wordt twee keer genoemd dat de signalen kunnen verschillen tussen jongens en meisjes en tussen verschillende leeftijden van kinderen en jongeren.

De volgende signalen die kunnen duiden op seksueel misbruik worden door ongeveer de helft van de raadsonderzoekers genoemd:

- problemen in ‘afstand en nabijheid’;
- broekpoepen of –plassen;

- jongeren die grenzeloos gedrag laten zien op het gebied van seksualiteit;
- een kind dat zich terugtrekt, geslotenheid bij een kind;
- gedragsverandering;
- slecht slapen, nachtmerries.

Er wordt een aantal signalen één keer genoemd. Dat zijn de volgende:

- mensen zijn vermijdend in antwoorden, vermijden het onderwerp;
- een angstig kind;
- geheimpjes hebben;
- depressieve klachten, een kind dat heel erg down is;
- kinderen die echt niet goed in hun vel zitten;
- in sociale contacten met anderen kan er wat zijn;
- weinig vertrouwen in volwassenen.
- Signalen die in de melding staan die de Raad ontvangt, bijvoorbeeld dat een kind in haar blootje rijbewegingen maakt, een huisvriend die regelmatig aanwezig is in een gezin of een opa die veel in de opvang doet
- Hoofdpijn
- Buikpijn
- Onverwacht slechte schoolprestaties
- Fysieke signalen, verkregen vanuit bijvoorbeeld een ziekenhuis, zoals rode schaamlippen bij meisjes, hele rode piemeltjes bij jongens, klagen over pijn in hun geslachtsdelen
- Intelligentie, de discrepantie tussen de performante en de verbale intelligentie
- Als er in de geschiedenis van het kind blijkt dat één van de ouders mogelijk slachtoffer is geweest van seksueel misbruik
- Gesloten systeem
- Overgewicht
- Delictgedrag

“Het zijn wat mij betreft de kinderen, die ik dan soort van noem: met ogen in hun achterhoofd. Altijd alert, van waar het gevaar, dat vul ik dan in, waar het gevaar vandaan komt. Ze zijn op hun hoede, want ze hebben in de gesprekken wat in de gesprekken zijn ze op hun hoede. Er zit een soort ongezonde alertheid.” (Interview RO5, 6 maart 2014)

Het fragment geeft weer dat het ‘zien’ van signalen bij kinderen samenhangt met de intuïtie van een raadsonderzoeker. Waarmee de intuïtie van een raadsonderzoeker niet alleen een signaal kan zijn, maar ook een rol heeft bij de andere signalen die raadsonderzoekers tegen komen.

3.1.2 Hoe raadsonderzoeker signaleert

We vragen aan alle raadsonderzoekers hoe zij in hun onderzoeken signaleren, maar we krijgen hier weinig respons op. De meeste raadsonderzoekers geven aan dit heel lastig te vinden, vanwege het kortdurende onderzoek en contact met cliënten. Als het gaat om signaleren van seksueel misbruik zonder dat daar in eerste instantie aanleiding voor is in de melding, zegt de helft van de raadsonderzoekers dat dit heel moeilijk is.

“Als het nergens genoemd wordt, vraag ik me af of wij het signaleren, als het speelt. En ik ben bang van niet.” (Interview RO3, 6 maart 2014)

Wel vinden de meeste raadsonderzoekers het een taak van de Raad om seksueel misbruik te signaleren.

Ongeveer vier raadsonderzoekers geven aan dat ze vooral signaleren aan de hand van de informatie uit de melding die gedaan is. Wanneer daar signalen in staan, zeggen de raadsonderzoekers dit onderwerp wel uit te

vragen, op zoek naar (andere) signalen die eventueel duiden op seksueel misbruik. Indirect noemen zo'n drie andere raadsonderzoekers dit ook als (onderdeel van) hun manier van signaleren.

"In eerste instantie ben ik niet bezig met het signaleren van seksueel misbruik, nee, helemaal niet ... tenzij ik iets lees waarvan ik denk van: nou dit is wel heel opvallend, ... dan denk ik, dan houd ik dat wel in mijn achterhoofd." (Interview RO4, 6 maart 2014)

3.2 Bespreken van seksueel misbruik

3.2.1 Hoe raadsonderzoeker seksueel misbruik bespreekt

Als we de vraag stellen hoe de raadsonderzoeker signalen, zowel eigen signalen als de signalen van de melder, van seksueel misbruik bespreekt in zijn raadsonderzoek, krijgen we verschillende antwoorden. Een overeenkomst is dat alle raadsonderzoekers als antwoord geven dat ze signalen van seksueel misbruik altijd bespreken met cliënten. Zo'n twee raadsonderzoekers gaven aan wel rekening te houden met de leeftijd van het kind.

"Maar ja soms is het kind echt te jong." (Interview RO5, 6 maart 2014)

Vijf raadsonderzoekers geven aan het wel lastig te vinden om (signalen van) seksueel misbruik te bespreken (bijvoorbeeld omdat ouders het er niet over willen en/of kunnen hebben of wanneer een raadsonderzoeker zelf belemmeringen ervaart bij het bespreken van dit onderwerp), maar dat het wel moet gebeuren.

"Dat moet je wel op tafel leggen. Je kan dat niet wegstoppen. En dat is natuurlijk een moeilijk onderwerp, om dat te bespreken, maar het moet wel." (Interview RO2, 6 maart 2014)

Voordat raadsonderzoekers seksueel misbruik bespreken met cliënten, zoeken de meesten eerst contact met de gedragsdeskundigen en/of teamleider. Samen, zo geven de raadsonderzoekers aan, bespreken ze hoe het beste besproken kan worden dat de Raad signalen heeft en welke signalen dat zijn. Het bespreekbaar maken in de eigen werkomgeving is voor veel raadsonderzoekers dus de eerste stap wanneer er signalen van seksueel misbruik zijn. In hoofdstuk 3.4 van dit hoofdstuk gaan we wat dieper in op de rol van de gedragsdeskundige bij het signaleren en bespreken van seksueel misbruik.

"Dat ik het met meer mensen gedeeld heb en dat meer mensen zich verantwoordelijk voelen met mij voor hetgeen daar gebeurd en dat we ook sneller kunnen gaan handelen." (Interview RO1, 5 maart 2014)

Raadsonderzoekers geven aan heel voorzichtig te zijn met het bespreken van de signalen die er zijn en die eventueel kunnen wijzen op seksueel misbruik. Ze vinden dat het besproken moet worden, maar waarheidsbevinding of veroordeling past volgens hen niet binnen het gesprek met cliënten. Ze zeggen dat dat het gesprek met cliënten ook lastiger maakt. Een neutrale houding tijdens het bespreken van seksueel misbruik vinden raadsonderzoekers daarom belangrijk.

"Dat bespreek ik dan met ze en dat is soms wel wat lastig, want ja Want je moet wel echt uitkijken met conclusies trekken natuurlijk. Maar je moet er ook niet te licht overheen stappen." (Interview RO6, 7 maart 2014)

Zo'n drie raadsonderzoekers geven aan dat het een stuk ervaring is wat ze gebruiken bij het bespreken van seksueel misbruik. Het open leggen, dus benoemen wat de signalen zijn en vragen naar hoe ouders en eventueel het kind daar tegenover staan, zijn onderdeel van hun gesprek. De ervaring helpt hen en maakt het gesprek voeren over seksualiteit minder lastig.

"... en dan leg ik het eigenlijk gewoon open, zo van: wat vinden jullie daarvan? Ik lees dat, hoe zien jullie dat? Wat vinden jullie daarvan dat dat gezegd wordt? Wat denk je er zelf over? ... Dat is denk ik

ook je ervaring en de, je moet, ja, daarin ook wel een beetje de rust bewaren denk ik en open staan voor wat mensen zeggen.” (Interview RO6, 7 maart 2014)

Ongeveer drie raadsonderzoekers geven aan seksualiteit als standaard onderwerp in te voegen in een gesprek. Één raadsonderzoeker benoemt daarbij dat hij in gesprekken met pubers (in een LIJ-onderzoek) altijd standaard aandacht heeft voor de seksuele ontwikkeling van jongeren en dat dit bij de methode van strafzaken hoort. Daarom helpt het standaardiseren van het onderwerp ‘seksualiteit’ hem om in civiele onderzoeken signalen van seksueel misbruik ter sprake te brengen.

Zo’n drie raadsonderzoekers geven aan dat ze in gesprekken met kinderen praten over bepaalde plekjes op hun lichaam, hoe ze daar mee om gaan, maar ook hoe het naar bed gaan altijd gaat. Wie hen naar bed brengt, hoe het gaat met omkleden enz. Dit bespreken ze ook met ouders en in het gesprek met hen komt ook aan de orde hoe seksualiteit een rol had in hun gezin van herkomst. Één raadsonderzoeker noemt het “... een stuk seksualiteit verkennen met een gezin...” (Interview RO9, 13 maart 2014).

Drie raadsonderzoekers benoemen expliciet dat ze door de jaren heen ervaring hebben opgedaan in het bespreken van seksueel misbruik bij cliënten. Dit helpt hen om het gesprek te voeren en maakt het minder lastig om het onderwerp te bespreken. Ongeveer de helft van de raadsonderzoekers zegt weinig ervaring te hebben met het signaleren en bespreken van seksueel misbruik, omdat ze het niet vaak tegen komen in hun onderzoeken.

Er zijn twee raadsonderzoekers die hulpmiddelen al dan niet vanuit de Raad gebruiken bij het bespreken van seksueel misbruik. Één raadsonderzoeker maakt gebruik van ‘Words en Pictures’, omdat dit het gesprek met kinderen voor haar vergemakkelijkt. Een andere raadsonderzoeker gebruikt een boekje dat nog in ontwikkeling is. Het boekje wordt geschreven door Arianne Geuze, gedragsdeskundige bij de Raad in Zwolle:

“...om het bespreekbaar te maken. Je lichaam. Ja, dat is een, over geheimen en plekjes die wel en niet oké zijn. De gedragsdeskundige heeft een boekje gemaakt op basis van de Signs of Safety, heel erg oplossingsgericht. Een boekje dat als jij denkt dat er mogelijk sprake is van, dus of misbruik door wie dan ook, dat je dan dat boekje kan bespreken. Daar neem je alles in door. Dan ga je het eerste hebben over van plekjes onder je bikini bijvoorbeeld of je badpak of zwembroek, die zijn niet oke, of nouja, die zijn oké, maar het is niet oké dat iemand daar aan ziet. En zo ploeg je dat door. Dus dat helpt mij ook wel om verder te komen.” (Interview RO9, 13 maart 2014)

Ongeveer twee raadsonderzoekers geven aan dat als de vermoedens van seksueel misbruik bevestigd worden, ze samen met ouders bespreken hoe de veiligheid van het kind gewaarborgd kan worden, eventueel samen met een gedragsdeskundige.

“En natuurlijk moet je wel kijken ... wat ze dan meteen nodig hebben” (Interview RO2, 6 maart 2014)

Ongeveer drie raadsonderzoekers geven tijdens het interview aan dat er een bepaalde complexiteit zit in het bespreken van signalen van seksueel misbruik, zowel in strafonderzoeken als in civiele onderzoeken, vooral wanneer er ook een strafrechtelijk politieonderzoek loopt (voor een jongere, maar ook voor bijvoorbeeld een vader of oom of iets dergelijks van een minderjarig kind). Deze complexiteit ervaren raadsonderzoekers in het inschatten van hoe ver ze kunnen gaan met het bespreken van seksueel misbruik met kinderen. Wat kan wel besproken worden en wat moet aan de politie overgelaten worden? Het onderzoek van de Raad en het politieonderzoek kunnen langs elkaar heen lopen en daarin weten raadsonderzoekers niet altijd hun rol.

“En wat mag jij al vragen en wat willen ze voor het politieverhoor houden. Dat vind ik soms heel lastig, want je wilt wel weten wat er allemaal aan de hand is, maar de politie heeft ook een verhoor.” (Interview RO3, 6 maart 2014)

Tot slot geven de meeste raadsonderzoekers aan in hun rapportage te benoemen dat de signalen van seksueel misbruik besproken zijn met ouders en eventueel het kind/de kinderen en hoe dit gesprek verlopen is.

“...dat is dan het voordeel van de rapportage dat je dan aan kan geven in het gespreksverslag ... dat dit besproken is met ouders.” (Interview RO5, 6 maart 2014)

3.3 Huidige werkwijze van de Raad volgens raadsonderzoekers

3.3.1 Werkwijze signaleren

We informeren bij alle raadsonderzoeker wat volgens hen de werkwijze is van de Raad als het gaat om het signaleren van seksueel misbruik. Alle raadsonderzoekers geven aan dat ze er wel iets mee moeten, met signaleren, maar dat ze geen specifieke richtlijnen of werkwijze kennen voor het signaleren van seksueel misbruik.

“Natuurlijk moeten wij ook he dat meenemen en als er sprake van is, moeten we daar ook op reageren, maar echt vastomlijnde protocollen van: hoe ga je nou om als je in een situatie terechtkomt waarbij je het vermoeden hebt dat dit speelt, die zijn er niet, die zijn er niet, nee.” (Interview RO1, 5 maart 2014)

“Ja, dat is een hele goeie. Dat weet ik eigenlijk niet. Nee.” (Interview RO9, 13 maart 2014)

Een aantal raadsonderzoekers geven aan dat ze vooral zelfstandig, met ondersteuning van de gedragsdeskundige, hun werk doen, ook als het gaat om signaleren van seksueel misbruik, maar dat er wel een algemene lijn zit in het werk dat gedaan wordt. De raadsonderzoekers maken duidelijk dat ze aan het begin van hun werk bij de Raad een korte interne opleiding gevolgd hebben, waarin de algemene richtlijnen van de Raad aan de orde zijn gekomen. Aan de hand van deze richtlijnen zeggen ze hun werk te doen, ook als het gaat om signaleren.

“Wat ik me nog kan herinneren, is dat er wel een algemeen stuk staat. ... ik denk wel dat iedereen het uiteindelijk op z’n eigen manier invult, wat ook goed is, want je doet het met je bent je eigen instrument. Maar dat daar wel een lijn in zit.” (Interview RO5, 6 maart 2014)

“Ja ik denk wel, dat ik soort vrij gelaten wordt daarin en dan de gd’er daar ook voor beschikbaar is.” (Interview RO6, 7 maart 2014)

Onderdeel van deze algemene richtlijnen is volgens de meeste raadsonderzoekers overleg met een gedragsdeskundige en samen een onderzoeksplan uitzetten. Ook wanneer het gaat om het signaleren van seksueel misbruik. Wel geven meerdere raadsonderzoekers aan dat (het signaleren van) seksueel misbruik in een MDO geen standaard onderwerp is.

“Dus ik denk dat je er met een gedragsdeskundige heel erg moet bespreken welke lijn ga je uit zetten. Wat wil je weten en hoe ga je daar verder mee.” (Interview RO2, 6 maart 2014)

“Je doet natuurlijk in alle civiele zaken een start-MDO waarin je afsprekt van wat ga je onderzoeken, waar ga je je op richten, en daar zit niet standaard bij, er zit helemaal geen standaard onderwerp bij.” (Interview RO3, 6 maart 2014)

Een aantal raadsonderzoekers noemen dat ze verwachten dat er op het Intranet van de Raad informatie staat over het signaleren van seksueel misbruik, maar dat ze intranet een ingewikkelde verzameling van allerlei informatie vinden.

Eén raadsonderzoeker geeft aan dat hij vanuit de Raad hulpmiddelen aangereikt krijgt om te gebruiken in gesprekken met kinderen in het algemeen. Deze hulpmiddelen zegt hij ook te gebruiken wanneer er een specifiek onderwerp als seksualiteit besproken moet worden met kinderen.

“We hebben knuffelkaartjes heet dat, dat zijn allemaal kleine soort clowntjes achtige figuurtjes, dat past heel erg bij kinderen tussen de 6 en 10, en ondertussen stel je dan allerlei vragen. En bij hele jonge kinderen neem ik de dierenfamilies mee. Dat is een papa giraffe en een mama giraffe en zo zit er een hele doos vol. Dus je neemt wel wat mee, maar het is niet specifiek gericht op seksueel misbruik.” (Interview RO3, 6 maart 2014)

3.3.2 Werkwijze bespreken

We vragen alle raadsonderzoekers wat volgens hen de werkwijze is rondom het bespreken van (signalen van) seksueel misbruik. In de antwoorden merken we een verschil op tussen de raadsonderzoekers in Arnhem en de raadsonderzoekers in Zwolle. Er zijn ook overeenkomende antwoorden. Daarom splitsen we dit hoofdstuk in drie onderdelen: Arnhem, Zwolle en Arnhem en Zwolle.

Arnhem

De meeste raadsonderzoekers geven aan geen specifieke werkwijze te kennen als het gaat om het bespreken van (signalen van) seksueel misbruik, maar vooral vanuit hun ervaring te weten wat werkt en wat niet werkt. Ook vanuit de interne opleiding binnen de Raad zeggen de raadsonderzoekers uit Arnhem ervaring te hebben met het bespreken van (signalen van) seksueel misbruik.

“Ik denk nog wel ergens toen in de RIO, de opleiding voor raadsonderzoeker, hebben we het wel echt, echt wel in gesprekstechnieken gehad en dat vond ik toen heel helpend. Op tafel leggen, gewoon afstemmen op niveau van ouders of op de problematiek. Daar waren ook wat concrete vragen van: hoe doe je dat dan? En rollenspelen gedaan.” (Interview RO5, 6 maart 2015)

Ook wordt aangegeven dat de rol van de gedragsdeskundige erg belangrijk is in het maken van een plan om (signalen van) seksueel misbruik te bespreken. De raadsonderzoekers zien dit als onderdeel van de werkwijze van het bespreken van (signalen van) seksueel misbruik.

Zwolle

De raadsonderzoekers in Zwolle geven in het algemeen aan gebruik te maken van de methode Signs of Safety (Signs of Safety) bij het bespreken van seksueel misbruik. Hoe raadsonderzoekers Signs of Safety gebruiken in hun onderzoek, is te vinden in hoofdstuk 3.3.3. Één raadsonderzoeker noemt als onderdeel van Signs of Safety “het veilige huis” als hulpmiddel, aangereikt door de Raad, bij het bespreekbaar maken van (signalen van) seksueel misbruik.

“...dan heb je het over het veilige huis, de veilige kamer, dan kun je met kinderen kijken hoe veilig is het dan, hoe veilig voel jij je, wat heb jij nodig om je veilig te voelen.” (Interview RO7, 10 maart 2014)

Dezelfde raadsonderzoeker noemt als onderdeel van het beleid van de Raad het risicogesprek. Wanneer een raadsonderzoeker verwacht dat ouders bijvoorbeeld agressief worden in een gesprek, kan de raadsonderzoeker dat aangeven bij de teamleider en komt er, wanneer de raadsonderzoeker op een knop drukt, hulp van collega's. Dit kan ook gebruikt worden bij risicogesprekken over seksueel misbruik. Ook zegt deze raadsonderzoeker dat er modules te volgen zijn die binnen de Raad aangeboden worden voor raadsonderzoekers. De modules die aangeboden worden kunnen over allerlei onderwerpen gaan.

Één raadsonderzoeker geeft aan dat hij zijn eigen creativiteit in zet bij het bespreken van (signalen van) seksueel misbruik.

“Ik vind zelf dat ik wel redelijk creatief ben in het bedenken, in het bedenken van hoe je het met kinderen daarmee in gesprek kunt gaan. (Interview RO8, 11 maart 2014)

Arnhem en Zwolle

Verskillende raadsonderzoekers (vijf), noemen intervisie als hulpmiddel vanuit de Raad om seksueel misbruik bespreekbaar te maken. Door met collega's te overleggen en met hen te bespreken hoe zij omgaan met bepaalde situaties, leren raadsonderzoekers van elkaar.

“...en we hebben ook intervisie hier en dan kun je ook van elkaar leren...” (Interview RO7, 10 maart 2014)

Zowel een aantal van de raadsonderzoekers uit Arnhem als van de raadsonderzoekers uit Zwolle geven aan geen concrete officiële werkwijze te weten voor het bespreken van seksueel misbruik.

Ook wordt zowel in Arnhem als in Zwolle het rondetafel gesprek genoemd als aangeboden hulpmiddel bij onder andere het gesprek met ouders over (signalen van) seksueel misbruik.

“Als de familie erbij betrokken kan worden en het is een onderdeel van, en de hulpverlening zit er ook al bij, met een aantal dingen, dan is het gewoon goed om een rondetafel te doen.” (Interview RO7, 10 maart 2014)

De volgende hulpmiddelen worden zowel door de raadsonderzoekers uit Arnhem als de raadsonderzoekers uit Zwolle gebruikt in gesprekken met kinderen: ‘woorden en plaatjes’, ‘de drie huizen methode’ en ‘de knuffelkaartjes’.

Tot slot ervaren alle raadsonderzoekers veel steun van de gedragsdeskundigen wanneer er signalen zijn van seksueel misbruik. Men noemt overleg met een gedragsdeskundige in een MDO ook onderdeel van de werkwijze van de Raad. De plaats van een MDO in een raadsonderzoek en de rol van de gedragsdeskundige hierin, bespreken we in hoofdstuk 3.3.4.

3.3.3 Signs of Safety

Wat is Signs of Safety (Signs of Safety) en wat voor rol heeft dat in je werk bij de Raad? Deze vraag stellen we aan alle tien de raadsonderzoekers. Wederom valt ons op dat de antwoorden van de raadsonderzoekers uit Zwolle verschillen van de antwoorden van de raadsonderzoekers uit Arnhem. We verdelen ook dit hoofdstuk in drie delen: Arnhem, Zwolle en Arnhem en Zwolle.

Arnhem

De raadsonderzoekers uit Arnhem geven te kennen niet of nauwelijks met Signs of Safety te werken. Wel komen sommige raadsonderzoekers (onderdelen van) Signs of Safety tegen in de meldingen vanuit Bureau Jeugdzorg of het Algemeen Meldpunt Kindermishandeling (AMK). Één raadsonderzoeker noemt dat hij onderdelen tegenkomt van Signs of Safety tijdens het start-MDO.

“Nee, er zijn wel dingen die we eruit halen die je dan bespreekt in het start-MDO, van waar ga je hier naar kijken en welke om in te schatten om het veilig genoeg is om het kind thuis te laten.” (Interview RO3, 6 maart 2014)

Vier Arnhemse raadsonderzoekers geven aan enige kennis te hebben van Signs of Safety, maar dat ze niet precies weten hoe ze het in hun onderzoeken kunnen gebruiken. Daarom gebruiken ze het niet.

“Nee, denk zo goed als niet. Ik zie het 's voorbij komen in een zaak en ik zal je eerlijk zeggen dat ik zo niet kan opnoemen wat het precies allemaal inhoudt, nee.” (Interview RO6, 7 maart 2014)

Zwolle

Zwolse raadsonderzoekers maken gebruik van Signs of Safety. Eén raadsonderzoeker noemt het een uitgangspunt bij zijn werk als raadsonderzoeker, een bepaalde houding die vooral uitgaat van de krachten van cliënten. Een andere raadsonderzoeker noemt de Signs of Safety ook meer een houding dan een methodiek. De nadruk ligt volgens de Zwolse raadsonderzoekers niet alleen op het probleem, maar ook op wat er juist wel goed gaat.

“Dat geldt ook bij seksueel misbruik, van wat zijn dingen die wel goed gaan en waarop loopt het niet goed en wat moet daar dan in gebeuren en wat kunnen ouders daarin zelf doen.” (Interview RO7, 10 maart 2014)

Met het oog gericht op de relatie tussen ouders en raadsonderzoekers, geven raadsonderzoekers aan dat Signs of Safety hen helpt om samen te werken met ouders en samen op zoek te gaan naar wat het gezin nodig heeft. Daar hoort bij dat de raadsonderzoeker, eventueel in samenwerking met ouders, een veiligheidsplan opstelt wanneer een situatie onveilig is of lijkt.

“Maar probeer in het kader van veiligheid natuurlijk wel heel erg de Signs of Safety te gebruiken he, als je komt op van he het is te onveilig van wat is er dan nodig dat het veilig genoeg is en dan kun je op basis van de Signs of Safety wel hele concrete afspraken gaan maken over aankleden, omkleden, je kan een plan maken waardoor je eigenlijk bijna 100% zeker weet dat het niet nog dat het niet kan gebeuren.” (Interview RO9, 13 maart 2014)

Wat betreft het veroordelende aspect (hoofdstuk 3.2) dat er kan zijn als het gaat om het al dan niet aanwezig zijn van seksueel misbruik in een gezin, geven raadsonderzoekers aan dit met Signs of Safety minder te ervaren dan voordat ze Signs of Safety gebruikten. Eén raadsonderzoeker noemt het een ‘blanco vel’:

“...ik vind het heel erg prettig om gewoon te beginnen met: joh, hier is een blanco vel, waar maak jij je zorgen over en wat vind jij dat goed gaat met je kind, nou dat vind ik wel heel erg Signs of Safety.” (Interview RO8, 11 maart 2014)

Er wordt ook een valkuil genoemd bij het gebruik van Signs of Safety in raadsonderzoeken, namelijk dat men teveel gericht kan zijn op de krachten, terwijl de zorgen er ook zijn en ook besproken moeten worden. Vooral wanneer de Raad een verzoek gaat indienen bij de rechtbank tot een ondertoezichtstelling (OTS) of machtiging uithuisplaatsing (UHP).

“Wij zijn natuurlijk de toegangspoort tot de rechtbank, en daar moet je het wel goed genoeg onderbouwen, dus als je alleen maar een geweldig verhaal over wat ze allemaal wel goed doen gaat schrijven, ja dan denkt die rechter ook van ja waarom vraag je nou eigenlijk een OTS. (Interview RO8, 11 maart 2014)

De Zwolse raadsonderzoekers geven alle vier aan dat ze het erg prettig vinden om te werken met Signs of Safety, in combinatie met de nieuwe raadsmethode (NRM). Ze vinden dit prettiger dan hoe het voor de implementatie van Signs of Safety ging.

3.3.4 MDO en gedragsdeskundige

Omdat uit ons literatuuronderzoek blijkt dat de gedragsdeskundige een belangrijke rol heeft in elk raadsonderzoek, vragen we alle raadsonderzoekers welke plaats een MDO heeft in een raadsonderzoek en wat daarin de rol is van een gedragsdeskundige.

Alle raadsonderzoekers bevestigen dat er voorafgaand aan een civiel raadsonderzoek meestal een MDO plaatsvindt. Men geeft aan dat daarin wordt besproken wat vanuit de melding gespreksonderwerpen zijn

tijdens het raadsonderzoek. Samen maken de gedragsdeskundige en de raadsonderzoeker een onderzoeksplan.

Alle raadsonderzoekers geven aan in eerste instantie contact te zoeken met een gedragsdeskundige wanneer ze een vermoeden hebben dat er seksueel misbruik speelt in een gezin om vervolgens samen met de gedragsdeskundige te bespreken hoe het raadsonderzoek het beste vervolgd kan worden.

Een aantal raadsonderzoekers geven aan dat de melding van waaruit de Raad werkt, leidend is voor wat er in het MDO besproken wordt. Één raadsonderzoek noemt het raamwerk. Hij noemt welke punten daarin aan de orde komen:

“Waar zijn er zorgen over en wat hebben, dat noemen we het raamwerk is dat dan, wat zijn de zorgen die gesignaleerd worden door de melder, en wat is het ergste dat er kan gebeuren en wat zijn complicerende factoren.” (Interview RO7, 10 maart 2014)

Dat de melding van BJZ of het AMK leidend is in het MDO, maakt volgens de meeste raadsonderzoekers dat seksueel misbruik geen standaard onderwerp is op de agenda van een MDO.

“Nee, dat is niet zo. Dat is wel, als dat iets is wat in de melding terugkomt, maar dat is geen standaard onderzoeksvraag.” (Interview RO2, 3 maart 2014)

Wel vinden de meeste raadsonderzoekers dat de gedragsdeskundigen een rol hebben bij het signaleren en/of bespreken van seksueel misbruik. Ze hebben het dan vooral over een stuk alertheid dat zowel de raadsonderzoeker als de gedragsdeskundige moet hebben als het gaat om het signaleren en bespreken van seksueel misbruik.

“En daarom denk ik van nou het is goed als we het (onderwerp seksueel misbruik) wat meer in ons achterhoofd hebben, dan kun je het zelf ook inbrengen van hé is het iets waar je ook wat mee moet... Ook gewoon met het alert erop zijn, van hé zou dit ook eens kunnen spelen.” (Interview RO3, 6 maart 2014)

Veel raadsonderzoekers zien de gedragsdeskundigen als een soort kennisbron. Volgens de raadsonderzoekers hebben gedragsdeskundigen op bepaalde gebieden wat meer achtergrondinformatie of weten ze beter waar er goede achtergrondinformatie te vinden is. Dat is één van de redenen waarom gedragsdeskundigen zoveel steun ervaren van gedragsdeskundigen.

“Het zijn echt wel mensen waar ik terecht kan, waarvan ik wel weet van die hebben daar wel kennis over en die zullen dat wel met mij delen en die gaan daarmee aan de slag, ja. Ik word wel, kan wel voldoende ondersteund worden.” (Interview RO4, 6 maart 2014)

Bijna alle raadsonderzoekers maken duidelijk dat ze soms in een onderzoek een tunnelvisie kunnen krijgen. De gedragsdeskundige helpt hen door kritische vragen te stellen, zodat de raadsonderzoekers weer breder kunnen kijken, om vervolgens de hoofdpunten die er toe doen in een raadsonderzoek eruit te halen. Door de kritische blik van de gedragsdeskundige leert de raadsonderzoeker om zelf kritisch te zijn.

“Ik denk dat de gedragsdeskundigen er voor zijn om ons wat breder te laten kijken en aan het eind weer te helpen van, om te duiden, dus om te zeggen van: oké, maar volgens ons is dit gedrag hoort hierbij, komt daarvandaan, dit is de oorzaak.” (Interview RO8, 11 maart 2014)

Alle raadsonderzoekers geven aan dat ze veel steun ervaren van de gedragsdeskundigen. Ze ervaren dat de gedragsdeskundigen naast hen staan om hen te ondersteunen, te helpen waar en wanneer dat nodig is. De gedragsdeskundigen staan altijd klaar voor raadsonderzoekers en de raadsonderzoekers zijn daar erg mee

geholpen, zo geven ze aan. Door veel samen te werken, ervaren raadsonderzoekers dat hun onderbouwing van een onderzoek vaak sterker in elkaar zit.

“Samen ben je dan meer, als het goed is heb je dan een goede basis om ook een goed advies te kunnen geven.” (Interview RO9, 13 maart 2014)

3.4 Andere werkwijzen

We vragen alle raadsonderzoekers of ze naast de aangeboden werkwijze vanuit de Raad gebruik maken van andere werkwijzen en/of hulpmiddelen bij het signaleren en/of bespreekbaar maken van seksueel misbruik bij cliënten.

Wat meerdere keren aan de orde komt in onze interviews, is het onderbuikgevoel. Dit is geen voorgeschreven werkwijze, maar kan en mag ook niet helemaal genegeerd worden tijdens een raadsonderzoek, zo vertellen raadsonderzoekers. Één van de raadsonderzoekers geeft met een metaforische uitdrukking aan dat intuïtie, ofwel een onderbuikgevoel, juist bij het signaleren van seksueel misbruik een belangrijke rol kan spelen.

“Kijk, als we nou wisten dat iedereen die seksueel misbruikt wordt, die heeft een zwarte neus, dan is het heel makkelijk, maar zo werkt het niet. Nee. Dus dan ga ik toch weer heel erg op dat gevoel.” (Interview RO1, 5 maart 2014)

Er wordt door ongeveer 3 raadsonderzoekers gezegd dat ze vooral hun eigen creativiteit gebruiken als het gaat om een gesprek met bijvoorbeeld een kind. Zo kan men ervoor kiezen om te gaan voetballen, een rondje te wandelen of tekeningen te maken.

Meerdere keren komt aan de orde dat raadsonderzoekers enige ervaring hebben met het signaleren en/of bespreken van seksueel misbruik uit eerdere werkervaringen. Kennis die men daar heeft opgedaan, wordt meegenomen in het werk van de Raad en gebruikt als dat op zijn plaats lijkt. Ook het volgen van bepaalde opleidingen, zoals systeemtherapie en contextuele therapie, helpen raadsonderzoekers bij het signaleren en bespreekbaar maken van seksueel misbruik.

Één raadsonderzoeker noemt dat hij af en toe in zaken waar al dan niet seksueel misbruik speelt contact opneemt met de zedenpolitie.

“Soms bel ik de zedenpolitie wel eens puur voor informatie, om te vragen: wat vinden jullie dat ik moet doen?” (Interview RO6, 7 maart 2014)

Ongeveer twee raadsonderzoekers geven aan soms Internet te raadplegen over bepaalde onderwerpen of bijvoorbeeld televisieprogramma's en het nieuws te kijken, op zoek naar informatie.

Één raadsonderzoeker noemt dat hij een vragenlijst gebruikt bij het signaleren en bespreken van seksueel misbruik die hij een keer van een gedragsdeskundige heeft ontvangen.

“Gode freuer, dat is een lijst die we gebruiken bijvoorbeeld voor school, als we informatie aan de school vragen.” (Interview RO8, 11 maart 2015)

3.5 Visie raadsonderzoeker

Omdat we het belangrijk vinden om in het kader van ons onderzoek te weten wat de visie van de raadsonderzoekers is over de huidige werkwijze van de Raad en over andere aspecten die te maken hebben met (het signaleren en bespreken van) seksueel misbruik, hebben we dit met hen besproken. Allereerst noemen we de door de raadsonderzoekers genoemde positieve punten, vervolgens de verbeterpunten en tot slot noemen we in hoofdstuk 3.5.2 de overige aspecten van de visie van de raadsonderzoekers.

3.5.1 Over de huidige werkwijze

3.5.1.1 Positieve aspecten

Alle raadsonderzoekers zeggen heel tevreden te zijn over de rol van de gedragsdeskundige in een raadsonderzoek en over het contact dat ze met de gedragsdeskundigen hebben, zoals we eerder ook al genoemd hebben in hoofdstuk 3.3.4. Dit onderdeel van de werkwijze van de Raad vinden raadsonderzoekers een sterk punt en moet volgens hen zeker blijven. Ook wanneer er in een zaak seksueel misbruik aan de orde komt, voelen raadsonderzoekers zich ondersteund door de gedragsdeskundigen.

“Nou, en het contact met de gedragsdeskundige, daar ben ik heel erg tevreden over.” (Interview RO2, 6 maart 2014)

“Nouja, wat ik wel heel prettig vind, maar dat is niet alleen met dit onderwerp maar in het algemeen wel, vind ik, dat je tussendoor tijdens je onderzoek heel makkelijk terecht kan bij een gd'er als je signalen hebt of er is wat, dus ik voel me hier altijd heel erg vrij om met vragen te komen.” (Interview RO6, 7 maart 2014)

De Zwolse raadsonderzoekers benoemen de Signs of Safety als een heel goed en prettig hulpmiddel bij hun raadsonderzoeken, ook wanneer er sprake is van (signalen van) seksueel misbruik. Ze merken dat de positieve insteek in een gesprek met ouders het contact met ouders beter maakt. Het in eigen kracht zetten van de cliënt maakt dat veel cliënten zelf ook positiever in een gesprek staan. Ook het veiligheidsplan, dat onderdeel is van Signs of Safety, gebruiken ze onder andere bij het bespreken van seksueel misbruik, omdat het een goed hulpmiddel is om samen met ouders en eventuele hulpverlening in kaart te brengen wie waar verantwoordelijk voor is om een kind in veiligheid te brengen en houden.

“Ik vind dat veiligheidsplan een hele goede inzet, om waarborg in te bedden vanaf het begin met ook verantwoordelijkheden bij, wie wat in de gaten houdt en wie wat doet en dan krijg je wel overzicht omdat je dan ook met sociale netwerk en met hulpverlening er rondom kan afspreken.” (Interview RO7, 10 maart 2014)

Ongeveer drie raadsonderzoekers hebben positieve ervaring met de interne opleiding van de Raad, de RIO. Dit heeft hen kennis en vaardigheden opgeleverd, ook als het gaat om het bespreken van seksueel misbruik. Er wordt niet genoemd of het signaleren van seksueel misbruik een rol heeft in de RIO.

“Ik vind de opleiding hier goed in elkaar zitten, ja, de RIO opleiding” (Interview RO8, 11 maart 2014)

Meerdere raadsonderzoekers vinden de manier van werken binnen de Raad, het onderzoeksplan, de MDO's en het uitvoerende werk, goed zoals het nu is. Ze vinden dat dit in z'n algemeenheid goed in elkaar zit. Er is volgens de raadsonderzoekers genoeg deskundigheid 'in huis', alleen wordt daar niet altijd genoeg gebruik van gemaakt.

Ongeveer vier raadsonderzoekers vinden het prettig dat ze tot op zekere hoogte vrij gelaten worden in hoe ze te werk gaan. Men werkt wel volgens de algemene richtlijnen die er zijn, maar zet zijn eigen creativiteit in om tot een goed afgerond onderzoek te komen.

“Iedereen heeft zo zijn eigen creativiteit, en de één die gaat zo en de ander gaat zo, als je maar komt tot waar je moet zijn.” (Interview RO7, 10 maart 2014)

Eén raadsonderzoeker noemt als positief punt dat hij vindt dat de basis van het werk van de Raad goed zit en één lijn heeft ten opzichte van alle raadsonderzoekers.

“Ik denk dat dat wel dat dat in de basis gewoon goed gaat. De basis bij mezelf maar ook de eenduidig, een bepaalde eenduidige aanpak door de gd'ers die in de MDO's zitten.”

Tot slot noemt één raadsonderzoeker de themavergaderingen, teamdagen en lunchbijeenkomsten die ingezet zouden kunnen worden om een onderwerp als seksueel misbruik te bespreken.

3.5.1.2 Verbeterpunten huidige werkwijze

De raadsonderzoekers vertellen ons wat ze als verbeterpunten zien binnen de Raad als het gaat om het signaleren en bespreken van seksueel misbruik.

Ongeveer zeven raadsonderzoekers zouden het goed vinden als het onderwerp “seksuele ontwikkeling” standaard op de MDO-agenda komt. Volgens de raadsonderzoekers bevordert dit de alertheid op seksueel misbruik en door het onderwerp meer te standaardiseren, ondervangen raadsonderzoekers dat het een “bijzonder” onderwerp is om te bespreken met ouders en kinderen. Als het standaard aan de orde komt, wordt het ook makkelijker voor raadsonderzoekers om seksualiteit te bespreken.

“Ja, dat je wat vaker denk ik in het start-MDO vraagt van gaan we dit meenemen in dit onderzoek ja of nee. En waarom wel of niet.” (Interview RO3, 6 maart 2014)

“Nou misschien is het zo dat, ja wat mis je nu, op het moment dat je een melding krijgt en er zijn al wat signalen, dat we er toch wat meer aandacht aan besteden, dus bijvoorbeeld echt de seksuele ontwikkeling goed benoemen in het rapport en daar ook goed in de beantwoording op inzoomen en als je daar dan goed in de beantwoording aangeeft dat je er eigenlijk gewoon niet achter bent gekomen wat er dan speelt, dat je wel bijvoorbeeld als doel dat nog meegeeft aan de gezinsvoogd of aan wie dan ook. Dus dat het een soort van wel een soort lijntje blijft door je rapporten heen.” (Interview RO9, 13 maart 2014)

“Dat seksualiteit gewoon meegenomen wordt als, als een deel van de ontwikkeling van een kind, en daar waar daar signalen van zijn, vind ik dat we, dat je ze dus ook heel serieus moet nemen, en dat je vooral moet uitkijken dat ze niet gebagatelliseerd worden.”

Daarbij noemt één raadsonderzoeker dat er in de methode waarmee strafzaken worden gedaan, het LIJ, standaard aan cliënten en ouders gevraagd wordt naar de seksuele ontwikkeling en de eventuele aanwezigheid van seksueel misbruik. Daarmee wordt altijd het onderwerp besproken en het maakt het gesprek met ouders en jongeren makkelijker.

“Maar bijvoorbeeld bij de LIJ kun je dat al veel beter. Dan kun je gewoon zeggen: dit is een gestandaardiseerd onderzoek, dat doen we bij iedereen.” (Interview RO1, 5 maart 2014)

De raadsonderzoeker benoemt dat de Raad hierin wel een slag kan maken door het onderwerp seksualiteit ook standaard te maken in gesprekken met ouders en kinderen in civiele zaken. Ook wordt er door een raadsonderzoeker gezegd dat de gedragsdeskundigen het onderwerp seksueel misbruik ook wat meer op hun netvlies mogen hebben, zodat raadsonderzoekers en gedragsdeskundigen samen alerter kunnen zijn, eventueel misbruik beter kunnen signaleren en een passend (veiligheids)plan kunnen maken om de veiligheid van het kind te waarborgen.

“Nou misschien toch dat de gd’ers daar toch meer aandacht voor hebben, ook in de MDO’s, want zij zijn wel de vaste mensen die dan elke keer daarin terugkomen.” (Interview RO9, 13 maart 2014)

Ongeveer acht raadsonderzoekers zouden willen dat het onderwerp seksueel misbruik vaker op de agenda komt in bijvoorbeeld teamvergaderingen of lunchbijeenkomsten, om hun alertheid op seksueel misbruik te bevorderen en het onderwerp meer op hun netvlies te krijgen. Ook vindt men het belangrijk dat hierin de mogelijkheid is om met collega’s te overleggen. Met elkaar vinden raadsonderzoekers dat er heel veel kennis en deskundigheid is binnen de Raad, maar dat dit nog onvoldoende met elkaar wordt uitgewisseld.

“Meer op de agenda zetten. Dat het meer op je netvlies staat.” (Interview RO4, 6 maart 2014)

“Eigenlijk is het ook een mooi onderwerp voor in de teamvergadering. Hoe ga je daar dan mee om. En hoe doe je dat dan. Dat weten wij van elkaar niet. Zit ik me zo te bedenken. Uiteindelijk is het toch gewoon fijn om van collega's te horen hoe je daar dan mee om gaat.” (Interview RO2, 6 maart 2014)

Een aanvulling hierop wordt gegeven door een raadsonderzoeker, die benoemt dat de volgens hem binnen de Raad de focus vaak ligt op wat er niet goed ging, maar dat het juist goed is om ook met elkaar eens te bespreken wat nu eigenlijk wel werkte in een onderzoek, een soort uitwisseling van de ‘best practices’.

Zo'n vier raadsonderzoekers willen meer achtergrondinformatie, kennis en toerusting om de raadsonderzoeken, die zo snel mogelijk uitgevoerd moeten worden waardoor verschillende raadsonderzoekers een hoge werkdruk ervaren, kwalitatief te verbeteren.

“Ja, en we hebben wel concrete handvatten nodig, die zijn er nu niet ... Je signaleert het, maar wat ga je er dan mee doen. Hoe ga je dat oppakken, maar ook welke hulp kun je daarin bieden” (Interview RO2, 6 maart 2014)

Één raadsonderzoeker heeft het, als we het hebben over verbeterpunten binnen de Raad, over de visie van de Raad. Hij geeft aan dat hij een tijd geleden op zoek was naar de visie van de Raad als het gaat over het signaleren en bespreken van seksueel misbruik, maar deze niet heeft kunnen vinden. Daarom deelt hij met ons dit verbeterpunt, namelijk dat de Raad meer visie zou kunnen vormen of wanneer die er is, die op een passende manier te delen met de raadsonderzoekers. Indirect zien we dit ook terug in andere interviews.

“Ik zou, de laatste keer dat ik het opgezocht heb, had ik er behoefte aan en heb ik vooral behoefte aan een visie van de Raad op dit soort problematiek maar dan in de context van vooral de gezag en omgangszaken ... Daar ben ik dan benieuwd, wat is eigenlijk daar de visie van de Raad op. En dat heb ik nooit gevonden ... ik merk wel dat ik steeds meer mis, de visie van de Raad op bepaalde problematiek.” (Interview RO5, 6 maart 2014)

Ook komt er links en rechtsom aan de orde in de interviews dat er binnen de Raad soms betrokkenheid is van de ombudsman, ook rondom zaken waarin seksueel misbruik speelt of speelde. Ongeveer twee Raadsonderzoekers geven aan hier vaag iets over te weten, maar hier geen concrete informatie vanuit de Raad over te krijgen. Zij zouden dit wel passend vinden en daarom noemen ze het in onze interviews

Dezelfde raadsonderzoeker noemt, net als nog 3 anderen, het individuele aspect aan het werk bij de Raad. Er is altijd overleg met een gedragsdeskundige, maar in principe doet een raadsonderzoeker zijn werk alleen. Raadsonderzoekers geven aan dit enerzijds een voordeel te vinden, maar anderzijds ook een nadeel omdat contact met collega's daardoor niet altijd gemakkelijk is. Overleg met elkaar wordt wel als waardevol gezien en de raadsonderzoekers zouden dit meer willen.

“Het creëert wel dat ieder z'n eigen toko draait en op z'n eigen eilandje iets doet ... dan ben ik daar niet tevreden over.” (Interview RO5, 6 maart 2014)

Twee raadsonderzoekers geven concreet aan dat ze denken dat er onvoldoende kennis is en te weinig vaardigheden zijn onder raadsonderzoekers over hoe men het beste gesprekken kan voeren met kinderen over seksualiteit en seksueel misbruik en wat in die gesprekken wel en wat niet besproken mag en kan worden. Één raadsonderzoeker benoemt daarbij dat de rol van de zedenpolitie ook niet voor elke raadsonderzoeker duidelijk is, terwijl dit wel heel belangrijk lijkt te zijn als het gaat over praten met kinderen die te maken hebben met seksueel misbruik.

“Nou ik denk dat wij nog onvoldoende vaardigheden als het gaat van communicatie met kinderen over seksueel misbruik.

Ik vraag me af of ... iedereen voldoende kennis heeft van wat de zedenpolitie eigenlijk met hun wat hun eigenlijk willen.” (Interview RO6, 7 maart 2014)

Tot slot benoemt één raadsonderzoeker zijn onzekerheid als het gaat om de transitie van de jeugdzorg en de rol van de gemeente hierin. Ze vindt dat de wachttijden nu soms al te lang zijn, waardoor kinderen soms (te) lang op passende hulp moeten wachten (indirect noemen andere hulpverleners dit ook). Volgens één raadsonderzoeker kunnen er nog meer duidelijke afspraken komen rondom de samenwerking van de Raad met ketenpartners.

“Die hele bureaucratie rond die hulpverlening, ook die inzet van die hulpverlening, ja, dat is gewoon heel vervelend.” (Interview RO7, 10 maart 2014)

3.5.2 Over signaleren en bespreken van seksueel misbruik in het algemeen

Naast de specifieke visie van raadsonderzoekers op het signaleren en bespreken van seksueel misbruik, zijn er nog een aantal algemene punten die ze genoemd hebben als zijnde hun visie.

Eén raadsonderzoeker heeft de indruk dat er binnen de Raad vaak gekeken wordt naar welk gedrag een kind laat zien en niet naar wat daar onder ligt, terwijl dat juist belangrijk is.

“Nou ik denk dat er dan meer aandacht is voor echt het gedrag wat het kind laat zien dan de onderliggende.” (Interview RO2, 6 maart 2014)

Bijna alle raadsonderzoekers vinden dat ze als raadsonderzoeker een signaleringstaak hebben als het gaat om het signaleren en bespreken van seksueel misbruik.

“Ja, ik zie daarin wel een taak ja (in het signaleren), absoluut. Zeker.” (Interview RO9, 13 maart 2014)

Een aandachtspunt bij het bespreken van seksueel misbruik vindt een raadsonderzoeker het aansluiten bij een cliënt en het goed voorbereiden van een gesprek. Hij vindt het belangrijk dat er aandacht is voor hoe je iets formuleert richting cliënten. Ook vindt een andere raadsonderzoeker dat hij voor zover dat mogelijk is onpartijdig moet zijn in gesprekken met gezinnen waar signalen zijn van seksueel misbruik.

Ongeveer twee raadsonderzoekers vinden dat signalen van seksueel misbruik altijd serieus genomen moeten worden.

“Dat je het heel serieus neemt, een kind vertelt dat niet zomaar.” (Interview RO7, 10 maart 2014)

Tot slot benoemt een raadsonderzoeker dat er binnen de Raad geen vertrouwensarts of iets dergelijks aanwezig is en er ook geen of weinig lijntjes zijn met forensisch onderzoekers. Hij vraagt zich af of dit wel wenselijk is binnen de Raad.

3.6 Conclusie

Onze derde deelvraag luidt: ‘Hoe gaan raadsonderzoekers in de praktijk om met de huidige werkwijze van de Raad voor de Kinderbescherming omtrent het signaleren en bespreekbaar maken van seksueel misbruik bij cliënten?’ Aan de hand van de uitkomsten van de interviews formuleren we het volgende antwoord op deze vraag.

3.6.1 Signaleren

Raadsonderzoekers geven aan het lastig te vinden om te signaleren, omdat signalen van seksueel misbruik ook kunnen duiden op andere problematiek. Vanwege het kortdurende onderzoek van de Raad vragen raadsonderzoekers zich af in hoeverre zij kunnen signaleren als daar in de melding geen aandacht aan gegeven is. Wel vinden ze het een taak van de Raad om seksueel misbruik te signaleren. Veel signalen doen een beroep op het onderbuikgevoel van raadsonderzoekers en men vindt het belangrijk dit serieus te nemen.

De raadsonderzoekers kennen geen specifieke werkwijze van de Raad als het gaat om het signaleren van seksueel misbruik. Wel werken ze volgens de algemene richtlijnen van de Raad. Deze richtlijnen zijn verweven in de interne opleiding van de Raad. Overleg met de gedragsdeskundigen noemt met onderdeel van de algemene richtlijnen. In het MDO voorafgaand aan een onderzoek is geen standaard aandacht voor de seksuele ontwikkeling of voor signaleren van seksueel misbruik, maar raadsonderzoekers geven aan dat ze dit wel goed zouden vinden, om de alertheid op signalen van seksueel misbruik te bevorderen. Wanneer een raadsonderzoeker signalen heeft van seksueel misbruik in een gezin na bijvoorbeeld een eerste gesprek, volgt er meteen contact met de gedragsdeskundigen. Raadsonderzoekers ervaren veel steun aan het contact met de gedragsdeskundigen. Ze vinden dit erg positief en zeer helpend om hun raadsonderzoek goed te doen. Raadsonderzoekers vinden dat er binnen de Raad meer aandacht mag komen voor het signaleren van seksueel misbruik door er bij stil te staan in bijvoorbeeld teamvergaderingen of themabijeenkomsten. Tot slot geven raadsonderzoekers aan op sommige punten, ook op het gebied van signaleren van seksueel misbruik, een visie van de Raad te missen.

3.6.2 Bespreken

Alle raadsonderzoekers vinden dat signalen van seksueel misbruik besproken moeten worden met cliënten, zowel wanneer de Raad de eerste is die signaleert als wanneer de melder al signalen heeft. Op de vraag hoe raadsonderzoekers seksueel misbruik bespreken, hebben we geen eenduidig antwoord gekregen. Sommige raadsonderzoekers ervaren belemmeringen bij het signaleren, bespreken dit met de gedragsdeskundigen om vervolgens toch de signalen te bespreken. Alle raadsonderzoekers zoeken contact met een gedragsdeskundige als er signalen zijn van seksueel misbruik, zodat er besproken kan worden hoe de raadsonderzoeker dit gaat bespreken en welk veiligheidsplan er opgesteld moet worden. Ook als het gaat over de rol van de gedragsdeskundigen in het bespreken van seksueel misbruik ervaren raadsonderzoekers in het algemeen veel steun van gedragsdeskundigen. Ervaring speelt ook een grote rol bij het bespreken van seksueel misbruik. Ervaring maakt gesprekken makkelijker, maar seksueel misbruik blijft een lastig onderwerp volgens raadsonderzoekers. Een aantal raadsonderzoekers gebruikt hulpmiddelen, aangeboden vanuit de Raad, bij het bespreken van seksueel misbruik. Er is een boekje in ontwikkeling, geschreven door Arianne Geuze, dat raadsonderzoekers helpt om het onderwerp seksueel misbruik te bespreken met kinderen.

Raadsonderzoekers vinden het lastig om te weten hoe ver ze kunnen gaan in het bespreken van seksueel misbruik met cliënten, omdat de politie ook vaak een rol speelt wanneer er seksueel misbruik gesignaleerd is.

Wat betreft de werkwijze van de Raad als het gaat om het bespreken van seksueel misbruik, merken we een verschil op tussen de raadsonderzoekers in Zwolle en de Raadsonderzoekers in Arnhem. De raadsonderzoekers in Arnhem nemen vooral kennis mee uit de interne opleiding van de Raad en van de gedragsdeskundigen. Zij spelen een belangrijk rol in hoe een raadsonderzoeker seksueel misbruik bespreekt. Niet alleen in Arnhem, maar ook in Zwolle. Raadsonderzoekers in Zwolle ervaren veel steun van de Signs of Safety bij het bespreken van seksueel misbruik. De oplossingsgerichte aanpak en de positieve benadering maken dat er in een aantal gevallen een samenwerkingsrelatie met ouders mogelijk is om de veiligheid van het kind zo veel mogelijk te waarborgen. Men vindt de Signs of Safety, in combinatie met de Nieuwe raadmethode, een echte verbetering binnen de Raad. De raadsonderzoekers in Arnhem daarentegen hebben weinig tot geen ervaring met Signs of Safety.

Raadsonderzoekers willen graag van elkaar weten hoe men omgaat met het bespreken van seksueel misbruik. Ze missen dit wel eens en vinden het belangrijk dat de Raad meer aandacht geeft aan collegiaal overleg in bijvoorbeeld teamvergaderingen of themabijeenkomsten.

Eerdere werkervaringen van raadsonderzoekers helpen hen om seksueel misbruik te bespreken.

In het algemeen zijn raadsonderzoekers tevreden over de kaders waarin ze te werk gaan.

Ook voor het bespreken van seksueel misbruik geldt dat sommige raadsonderzoekers hierover een visie missen van de Raad.

Deelvraag 4. Hoe kunnen raadsonderzoekers signalen en vermoedens van seksueel misbruik bij cliënten signaleren en bespreken volgens deskundigen en tot welke aanbevelingen leidt dit?

Voor het beantwoorden van deze deelvraag hebben we vijf deskundigen (over dit onderwerp) binnen de Raad geïnterviewd, namelijk één gedragsdeskundige met specialisatie over dit onderwerp, drie beleidsmedewerkers die intensief met dit onderwerp op beleidsmatig niveau bezig zijn en één beleidsmedewerker die een leidinggevende functie binnen de beleidsafdeling van de Raad heeft. Voor deze interviews hebben we gebruik gemaakt van een half gestructureerd interview aan de hand van een topiclijst (zie bijlage 6). De interviews hebben we letterlijk uitgewerkt en geanonimiseerd. Hierna hebben we de informatie uit de interviews geanalyseerd (zie bijlage 4) aan de hand van ons labelsysteem (zie bijlage 7). De geanalyseerde informatie geeft een helder antwoord op onze deelvraag: 'Hoe kunnen raadsonderzoekers signalen en vermoedens van seksueel misbruik bij cliënten signaleren en bespreken volgens deskundigen en tot welke aanbevelingen leidt dit?'. Hieronder geven we dit antwoord, waarbij we de onderwerpen van onze labels als indeling aanhouden. We eindigen met een conclusie.

4.1 Huidige werkwijze signaleren

We hebben de deskundigen gevraagd naar hun indruk van de werkwijze van de Raad wat betreft het signaleren binnen raadsonderzoeken van seksueel misbruik.

4.1.1 Beschrijving

Volgens deskundigen wordt seksueel misbruik als volgt gesignaleerd binnen raadsonderzoeken.

Wordt seksueel misbruik gesignaleerd in raadsonderzoeken? Alle vijf de respondenten geven aan dat het signaleren van seksueel misbruik een plaats heeft binnen het raadsonderzoek. Twee deskundigen noemen dat dit signaleren vooral gebeurt in de informatie die men binnenkrijgt in de melding.

“Onze rol is in die zin beperkt. We doen het vooral met wat we binnenkrijgen.” (Interview D3, 27 maart 2014)

Vier van de vijf deskundigen zeggen dat het signaleren van seksueel misbruik lastig is in een raadsonderzoek. De volgende redenen worden hiervoor genoemd: te weinig tijd, te weinig contact met cliënten, geen kans om een relatie op te bouwen met de cliënten en de veelheid aan onderwerpen die een rol kunnen spelen. Een respondent noemt dat er in strafzaken door de vragenlijst een kans is dat jongeren zelf iets over hun ervaringen met dit onderwerp zeggen.

“Dat vind ik ook wel het specifieke bij seksueel misbruik. Dat krijg jij er niet uit. Dus het is nooit: ... we hebben één gesprek en hoppakee je hebt het op tafel. Die kans is echt heel klein.” (Interview D3, 27 maart 2014)

Drie van de vijf deskundigen vinden dat seksueel misbruik beter gesignaleerd kan worden.

“Of wij voldoende gericht zijn op seksueel misbruik, daar zet ik wel een vraagteken achter. Je kan het toch vaker zien dan dat wij het zien.” (Interview D4, 27 maart 2014)

Is het de taak van de Raad om te signaleren? Drie respondenten noemen expliciet dat het signaleren van seksueel misbruik een taak is voor de Raad.

“Als er signalen zijn die iets met seksuele getintheid te maken hebben, moeten we daar altijd iets mee.” (Interview D4, 27 maart 2014)

“Ik vind eigenlijk wel dat we het zelf moeten signaleren. Ik vind het wel gênant als de Raad onderzoek heeft gedaan en daarna blijkt dat er een kind misbruikt is of werd tijdens het onderzoek.” (Interview D5, 28 maart 2014)

Eén deskundige voegt hieraan toe dat het dan gaat om signaleren in het geheel, vanaf de informatie uit de melding.

“Dus daar moeten we zeker signaleren. Maar in het geheel.” (Interview D3, 27 maart 2014)

Twee deskundigen plaatsen een kanttekening bij de taak van de Raad om seksueel misbruik te signaleren. Ten eerste kan deze problematiek zo ingewikkeld zijn, dat er meer specialisme voor nodig is om dat goed te kunnen signaleren. Ten tweede betekent de taak om te signaleren niet dat er altijd expliciet naar gevraagd moet worden.

Wat is er binnen de Raad aanwezig om te signaleren? Drie deskundigen noemen de volgende instrumenten die binnen de Raad aanwezig zijn.

- Update van de module huiselijk geweld. Hiervoor wordt een casus omtrent seksueel misbruik beschreven. Deze casus is bedoeld om de NRM te leren en voor inhoudelijke verdieping op het onderwerp. Dit is bedoeld voor nieuwe raadsonderzoekers en als naslagwerk.
- De rol van het MDO en de gedragsdeskundige: raadsonderzoekers kunnen signalen van mogelijk seksueel misbruik bespreken in het MDO. De gedragsdeskundige kan de raadsonderzoeker ondersteunen met kennis en ervaring.
- Raadsonderzoekers kunnen bij elkaar terecht voor ondersteuning. Via intranet kunnen ze kijken welke mensen specialisme hebben op dit onderwerp.
- Forensische diagnostiek wordt nu nog weinig aangevraagd. Contact met ketenpartners op landelijk niveau is in gang gezet. De Raad heeft de eerste stappen gezet om dit middel meer te gebruiken.
- Het onderwerp seksueel misbruik is een specifiek kennisdomein binnen de Raad. Dit houdt in dat een gespecialiseerde beleidsmedewerker kennis verzamelt in een document: kennis als fundament. Dit document komt op intranet te staan en is er ter ondersteuning van de raadsonderzoekers.
- De nieuwe raadmethode (NRM) is er ook op gericht om de alertheid op signalen van seksueel misbruik te vergroten, door middel van onder andere oplossingsgericht werken.
- Door middel van workshops wordt eraan gewerkt om het bewustzijn en de alertheid bij leidinggevendenden voor onder andere seksueel misbruik te vergroten. De houding van de teamleider is een randvoorwaarde voor het goed functioneren van de raadsonderzoeker.

“Het is goed dat de leiding daar in ieder geval van weet en open voor staat en zich misschien ook wel bewust mee bezig dat er rare dingen kunnen gebeuren en er misschien nog eens een extra vraag over stelt.” (Interview D4, 27 maart 2014)

- Arianne Geuze, gedragsdeskundige binnen de Raad in Zwolle, is bezig met een middel om meer zicht te krijgen op kinderen die slachtoffer zijn van seksueel misbruik en om kinderen hier alerter op te maken. Dit is nog in ontwikkeling en het is nog niet bekend of dit middel (ook) ingezet kan worden binnen de raadsonderzoeken.

Wat is het huidige beleid van de Raad omtrent het signaleren van seksueel misbruik? Twee deskundigen gaan hierop in en noemen dat er geen recent specifiek beleid over is, alleen globaal beleid. Het huidige beleid is vooral gericht op algemene signalen van lichamelijke onveiligheid.

“Maar je zou kunnen zeggen: in die hele route van meer alertheid voor veiligheid, onwillekeurig zit daar dit onderwerp in.” (Interview D4, 27 maart 2014)

Twee deskundigen gaan in op het spanningsveld tussen efficiënt en kwalitatief werken. De doorlooptijden die gehaald moeten worden, maken dat niet alle raadsonderzoekers weten hoe ze hun signaleringsverantwoordelijkheid een plek kunnen geven in het raadsonderzoek.

“Soms ligt de aandacht bij de Raad van: ... zo effectief mogelijk en kort mogelijke doorlooptijden. En dan ligt het accent weer 's meer op van: zien wij nou wel voldoende, dus meer kwalitatief.” (Interview D4, 27 maart 2014)

Concluderend over de huidige werkwijze van de Raad zegt één deskundige:

“Het is niet één ding, maar een aantal dingen zijn we in gang aan het zetten. Het is eigenlijk wel een waaier.” (Interview D4, 27 maart 2014)

“Ik zie ons op weg. En het is eigenlijk ook niet één lineaire weg maar eigenlijk ook wel een cyclus waarin de dingen voortdurend terugkomen.” (Interview D4, 27 maart 2014)

4.1.2 Positieve aspecten

Drie deskundigen noemen positieve aspecten van de werkwijze van de Raad wat betreft het signaleren van seksueel misbruik.

De drie deskundigen noemen alle drie de NRM als positief aspect van de huidige werkwijze. Ze geven aan dat de NRM aanknopingspunten geeft om seksueel misbruik te kunnen signaleren. De nieuwe methode is gericht op het vergroten van de alertheid en het bewustzijn wat er allemaal kan gebeuren. De NRM is explicieter op het gebied van huiselijk geweld en seksueel misbruik. Daarnaast helpt de NRM om het systeem in gesprek te gaan.

“Maar je kan het niet alleen, dus met het gezin en de kring eromheen ga je een beeld vormen over hoe veilig is het of hoe niet veilig is het.” (Interview D4, 27 maart 2014)

De volgende positieve aspecten van de werkwijze van de Raad wat betreft het signaleren van seksueel misbruik worden door één deskundige genoemd.

- Raadsonderzoekers zijn goed geschoold. Seksueel misbruik is een vast onderwerp in de opleiding jeugdbescherming. Bij de start van het werken bij de Raad krijgen raadsonderzoekers dus een boost op het gebied van kennis en vaardigheden rondom seksueel misbruik. Daarnaast worden professionalisering en jezelf ontwikkelen steeds belangrijker.
- Er is onderling veel collegiaal overleg en intervisie waarin zulke zaken besproken worden.
- Het MDO: vanuit drie disciplines samen bedenken hoe het nou zit en wat we verder moeten onderzoeken.

“Ja dat multidisciplinair overleg is goud waard.” (Interview D2, 24 maart 2014)

- Oplossingsgericht werken is in opkomst binnen de Raad. Dat geeft hoop dat er weer breder gekeken en signaleerd gaat worden.
- Het belang van kennis in een raadsonderzoek komt steeds meer op de agenda te staan.
- Er mag weer meer tijd en aandacht besteedt worden aan moeilijke zaken.

“En daar is wel een kentering in, dat niet alleen maar uh hoe snel een zaak gaat in de picture is, maar dat we ook weer een beetje aan het kantelen zijn naar, gelukkig, naar de inhoud.” (Interview D3, 27 maart 2014)

4.1.3 Verbeterpunten

Deskundigen noemen de volgende verbeterpunten of punten van zorg over de manier waarop de Raad nu omgaat met het signaleren van seksueel misbruik.

Alle vijf de deskundigen noemen als punt van zorg in de huidige werkwijze het spanningsveld tussen efficiëntie en kwaliteit van onderzoek. Raadsonderzoekers moeten focussen en snel onderzoek doen. Hierdoor is het moeilijk om verder te kijken dan de informatie die er al ligt. De signaleringstaak voor onder andere seksueel misbruik kan zo moeilijk een plek krijgen in een raadsonderzoek. De context van een raadsonderzoek wordt zo steeds beperkter.

“En als je dan denkt: oh, ik heb maar zoveel dagen en het moet af, af, af. Dan denk je eerder: nou dan zie ik niks, want anders kom ik zelf in de problemen.” (Interview D3, 27 maart 2014)

“Daar zit de uitdaging van: hoe zorg je dat je efficiëntie, je opdracht om efficiënt onderzoek te doen en niet meer te pakken dan nodig is, hoe verhoudt die zich tot een meer algemene signaleringstaak van bijvoorbeeld mishandeling/misbruik.” (Interview D1, 24 maart 2014)

Drie van de vijf deskundigen geven aan dat er een gebrek aan alertheid is binnen de Raad. Er is volgens hen te weinig signaalgevoeligheid. Raadsonderzoekers vragen te weinig door naar de oorzaak van elk signaal. Deskundigen noemen dat hierdoor signalen van onder andere seksueel misbruik gemist worden, kleine signalen worden overgeslagen en niet naar alle signalen wordt gevraagd. Ook kunnen sommige signalen en de visie van de Raad daarop te weinig beschreven worden in overdrachtsrapportages, waardoor signalen verloren gaan. Eén deskundige noemde dat dit kan komen door tijdsgebrek.

De volgende punten van zorg in de werkwijze van de Raad wat betreft het signaleren van seksueel misbruik worden door twee deskundigen genoemd.

- Ondersignalering. Twee deskundigen geven aan dat seksueel misbruik bij de Raad onder gesignaleerd wordt.

“Wat ons daar eigenlijk altijd in opvalt, is dat wij gewoon niet de percentages halen, ook niet aan gedragssignalen uit die samenvattingen, waarvan je weet dat ze gewoon wel binnen je populatie moeten zitten.” (Interview D1, 24 maart 2014)

- In onderzoeken is er niet altijd specifieke aandacht voor seksueel misbruik. Er wordt vaak niet specifiek gevraagd naar seksueel misbruik. Deskundigen noemen dat dit kan komen door de veelheid aan signalen die er in een gezin kan zijn of door de tijdsdruk.

Verder werden er in de interviews nog verschillende andere punten van zorg in de werkwijze van de Raad genoemd. Deze aspecten zijn in één interview naar voren gekomen en soms vrij specifiek. We noemen ze hieronder toch, omdat we het belangrijk vinden om punten die deskundigen genoemd hebben in ons onderzoek te verwerken.

- In een raadsonderzoek is de Raad soms te veel gericht op complicerende factoren en te weinig op concrete zorgen. Dit zorgt ervoor dat situaties verkeerd ingeschat kunnen worden.
- Tijdsdruk zorgt ervoor dat raadsonderzoekers zich minder verdiepen in specifieke onderwerpen als seksueel misbruik. Zo bepalen raadsonderzoekers tegenwoordig zelf welke onderwerpen ze binnen de interne opleiding willen behandelen. De tijdsdruk kan er voor zorgen dat veel onderwerpen overgeslagen worden en er dus minder kennis vergaard wordt over specifieke onderwerpen als bijvoorbeeld seksueel misbruik. Daarnaast zijn raadsonderzoekers niet snel geneigd om op zoek te gaan naar een gespecialiseerd iemand over een bepaald onderwerp zoals seksueel misbruik. Eén deskundige noemde dat ook dit kan komen door de tijdsdruk.

- De moeilijke context van scheiding- en omgangszaken. Eén deskundige noemt deze zaken specifiek, omdat partners hierin vaak vage aanklachten naar elkaar doen wat betreft seksueel misbruik. Het is moeilijk om in deze zaken te signaleren wanneer er sprake is van seksueel misbruik en wanneer niet.
- Het solistische karakter van het werken bij de Raad. Raadsonderzoekers draaien als het ware hun eigen 'toko'.

4.2 Huidige werkwijze bespreken

We hebben de deskundigen gevraagd naar hun indruk van de werkwijze van de Raad wat betreft het bespreken binnen raadsonderzoeken van seksueel misbruik.

4.2.1 Beschrijving

Volgens deskundigen wordt seksueel misbruik als volgt besproken binnen raadsonderzoeken.

Alle vijf de deskundigen geven aan dat seksueel misbruik besproken kan worden in raadsonderzoeken. Ze lijken hierin onderscheid te maken tussen (1) zaken waarin (een vermoeden van) seksueel misbruik al bekend is of in de melding staat en (2) zaken waarin de raadsonderzoekers de eerste is die een vermoeden krijgt of bespreekt. Over de eerste zaken zegt een deskundige:

“Op het moment dat we het tegenkomen is dat altijd wel iets wat uitgevraagd wordt.” (Interview D1, 24 maart 2014)

In die situaties vragen raadsonderzoekers hierover door aan ouders, kinderen en anderen die zicht hebben op het kind. Men is dan vooral gericht op huidige zorgen. De deskundigen zijn het erover eens dat het in deze gevallen niet moeilijk is om seksueel misbruik te bespreken, voornamelijk omdat er dan een reden is om ernaar te vragen.

Over de tweede zaken, waarin seksueel misbruik nog niet bekend of besproken is, hebben deskundigen geen concrete dingen gezegd. Wel noemen vier deskundigen dat het dan lastig is om seksueel misbruik te bespreken. Eén deskundige geeft aan dat het verschilt per regio hoe er vorm gegeven wordt aan het bespreken van (vermoedens van) seksueel misbruik.

Wat is er binnen de Raad aanwezig om seksueel misbruik te bespreken? Vier deskundigen gaan in op middelen die er binnen de Raad gebruikt kunnen worden om (vermoedens van) seksueel misbruik te bespreken.

- Twee deskundigen noemen oplossingsgericht werken, wat binnen de Raad vorm krijgt in de Signs of Safety. Dit gedachtegoed helpt om genuanceerder in gesprek te gaan met cliënten, gericht op een gewenste situatie. Daarnaast kan seksueel misbruik ook een onderwerp van gesprek zijn op een netwerkbijeenkomst.
- Eén deskundige noemt de NRM als hulpmiddel bij het bespreken. De NRM helpt om meer te concretiseren en om normen te stellen wat betreft de veiligheid van kinderen, ook in situaties waarin (mogelijk) seksueel misbruik speelt.
- Eén deskundige geeft aan dat er in de elektronische leeromgeving oefenmateriaal beschikbaar is om te oefenen met casussen waarin seksueel misbruik voorkomt.
- Eén deskundige noemt de opkomst van casuïstiek besprekingen en georganiseerde reflectie binnen de Raad. Hierdoor wordt de houding van Signs of Safety geoefend en kunnen ook casussen omtrent het bespreken van seksueel misbruik een plaats krijgen. De deskundige zegt hierbij dat reflectie steeds meer omarmd wordt, maar dat dit langzaam gaat.

Eén deskundige gaat specifiek in op wat er niet is binnen de Raad. Ze noemt dat er binnen de Raad geen kennis en informatie verzameld is over bijvoorbeeld valkuilen en vaardigheden omtrent (het bespreken van) seksueel misbruik.

Geen enkele deskundige is ingegaan op het huidige beleid van de Raad wat betreft het bespreken van seksueel misbruik.

Vier deskundigen geven aan dat het bespreken van seksueel misbruik in raadsonderzoeken lastig is. Het is een moeilijk onderwerp en het zijn vaak ingewikkelde zaken. Eén deskundige noemt dat er dilemma's kunnen spelen rondom strafrechtelijke waarheidsvinding, wat geen taak van de Raad is. Een andere deskundige plaatst hier de kanttekening bij dat het moeilijk is om in te schatten hoe vaak moeite met het bespreken van seksueel misbruik voorkomt binnen de Raad.

“Ja, en ik zal niet zeggen dat het nu helemaal niet gebeurt, maar het kan gerichter en beter, ja.”
(Interview D4, 27 maart 2014)

“Dus ja, ik kan me ook wel voorstellen dat mensen in de praktijk zeggen: ja, het is best fijn als er iets aandacht aan besteed wordt of dat ik in m'n MDO misschien met een gd'er die er nog wat extra veel vanaf weet, dat ik wat handvatten krijg hoe ik dat dan kan bespreken.” (Interview D5, 28 maart 2014)

Concluderend over de huidige werkwijze van de Raad zeggen twee deskundigen:

“Het raadsonderzoek is natuurlijk een moment, een momentum, wat je zoveel mogelijk moet benutten en wij zien en spreken misschien wel kinderen en gezinnen waar anderen ja, je hebt misschien wel een kans natuurlijk.” (Interview D4, 27 maart 2014)

“Het is meer van elke raadsonderzoeker legt daar of elke raads methode legt daar op een verschillende manier z'n balans op.” (Interview D1, 24 maart 2014)

4.2.2 Positieve aspecten

Vier deskundigen noemen positieve aspecten van de werkwijze van de Raad wat betreft het bespreken van seksueel misbruik.

Twee punten die door meerdere deskundigen genoemd worden, zijn de doorontwikkelde methode en het oplossingsgericht werken (Signs of Safety).

Twee deskundigen noemen positieve aspecten uit de doorontwikkelde methode van de Raad. Hierin staan concrete handvatten voor het bespreken van seksueel misbruik met ouders, zoals meer open zijn naar ouders en een bewuste keuze maken om met het kind in gesprek te gaan. De focus in deze methode is meer gericht op de veiligheid van kind. Hierdoor is men binnen de Raad alerter geworden op signalen van (on)veiligheid voor kinderen.

Drie deskundigen gaan in op positieve aspecten in de Signs of Safety. Alle drie noemen zij de samenwerking met het gezin als positief punt. Ouders worden open en actief betrokken bij het raadsonderzoek en zo wordt de eigen kracht van het gezin gebruikt. Er wordt gezocht naar een gezamenlijk doel met ouders, gericht op de veiligheid van het kind. In de Signs of Safety wordt bovendien concreter gepraat over wat precies zorgen en krachten zijn.

“Het is echt anders he, je bent niet de expert die gaat vertellen wat de rest moet doen, maar je gaat eigenlijk samenwerken. Je bent duidelijk wel over de doelen, net als je bij de gezinnen duidelijk bent: het moet veilig zijn, daar moeten we echt geen enkel de twijfel over hebben. Maar hoe je daar komt, dat bespreek je met die mensen, dat weet jij ook niet precies.” (Interview D5, 28 maart 2014)

Daarnaast worden er door de deskundigen verschillende andere positieve aspecten van de werkwijze van de Raad genoemd als het gaat om het bespreken van seksueel misbruik. Onderstaande punten worden door één deskundige genoemd.

- Er is een goede samenwerking met ketenpartners in situaties van (vermoedens van) seksueel misbruik.
- Er is onderling veel collegiaal overleg en er zijn intervisiebijeenkomsten waarin onder andere zaken rondom seksueel misbruik besproken worden.

“Dus dat mensen op het moment dat ze een signaal zien, dat ze dan wel gaan overleggen, in het MDO, in het start MDO en in het volgende MDO ook. Onderling veel overleg.” (Interview D2, 24 maart 2014)

- Het boekje van Arianne Geuze wat ontwikkeld wordt binnen de Raad: ‘Over privéplekjes en geheimen die niet oké zijn’. Dit is een goed hulpmiddel om seksueel misbruik met kinderen te bespreken, maar is nog in ontwikkeling.
- Binnen de Raad komt er weer meer aandacht om naar de inhoud van een zaak te kijken. In het raadsonderzoek hoeft niet alleen gekeken te worden naar of er een maatregel nodig is, maar kan ook weer meer gekeken worden naar wat er binnen die maatregel nodig is.

“Ja, dat vind ik echt super goed. Ook al weet je, in het ergste geval, ook al zou je het missen, maar je kunt wel aangeven dat je ziet dat een kind getraumatiseerd is en daar iets voor nodig heeft. Dan denk ik van: nou ja, dat is er dan in ieder geval al. En dat is super goed.” (Interview D2, 24 maart 2014)

4.2.3 Verbeterpunten

Vier deskundigen noemen verbeterpunten of punten van zorg in de werkwijze van de Raad wat betreft het bespreken van seksueel misbruik. Als eerste gaan we in op een thema dat meerdere keren naar voren komt in de interviews: het gesprek aangaan met kinderen als er sprake is van (vermoedens van) seksueel misbruik. Hierna gaan we in op andere zorgen die in de interviews naar voren komen.

Drie deskundigen noemen punten die van toepassing zijn op het in gesprek gaan met kinderen. Er spelen verschillende dilemma's over het gesprek aangaan met kinderen als er sprake is van (vermoedens van) seksueel misbruik. Aan de ene kant zijn de deskundigen het erover eens dat raadsonderzoekers met kinderen moeten praten. Aan de andere kant hebben ze hier verschillende vragen bij. Deze vragen gaan vooral over de vraag of raadsonderzoeker in deze situaties het gesprek met een kind moeten voeren of niet.

Een eerste afweging die gemaakt moet worden is wat het gesprek van de raadsonderzoeker met het kind bijdraagt aan de ontwikkeling van het kind. De raadsonderzoeker spreekt het kind waarschijnlijk maar één keer en kan moeilijk vertrouwen opbouwen. Is het dan beter om te wachten op de hulpverlening of wordt het kind dan in de steek gelaten?

Een tweede afweging gaat over het doen van aangifte en hoe te handelen als er aangifte gedaan is of gedaan moet worden. Het wel of niet doen van aangifte moet besproken worden door juristen in het besluitvormend MDO, maar dit gebeurt niet voldoende.

“Eigenlijk is het doen van aangifte onvoldoende structureel bespreekpunt in het besluitvormend MDO.” (Interview D2, 24 maart 2014)

Het beleid van de Raad over het doen van aangifte is als volgt:

“Als het niet in het belang is van het kind om aangifte te doen of tegen het belang in druist van het kind, moeten we het vooral niet doen.” (Interview D2, 24 maart 2014)

Eén deskundige vraagt zich af of en hoe hierin zorgvuldig wordt gehandeld. Ze constateert dat er heel weinig aangifte wordt gedaan door de Raad.

Als er wel aangifte gedaan wordt, komt de volgende vraag: kunnen en mogen raadsonderzoeker in gesprek gaan met het kind als er aangifte gedaan is of gedaan gaat worden? Een belangrijke reden om in dit geval niet met het kind in gesprek te gaan, is omdat een gesprek met het kind het aangiftetraject kan belemmeren:

“Omdat je ook van de politie hoort: er is niet zoveel nodig om in het kader van beïnvloeding een strafrechtelijk proces zeg maar om zeep te helpen.” (Interview D1, 24 maart 2014)

“Wel de aangifte doen en ondertussen doodleuk er zelf met het kind over gaan praten, omdat je vindt dat je in ieder geval met het kind in alle openheid.., dat gaat ook niet.” (Interview D1, 24 maart 2014)

Aan de andere kant zijn er ook redenen om wel met het kind in gesprek te gaan. Het politieonderzoek kan lang duren, wat betekent dat het kind niet kan praten over wat het meegemaakt heeft en dus ook geen hulp kan krijgen.

“Dan werk je toch als maatschappij mee aan het grote geheim wat seksueel misbruik op zich al is, namelijk een groot geheim en daarom wordt er niet over gepraat.” (Interview D1, 24 maart 2014)

Volgens één deskundige worden er binnen de Raad onvoldoende bewuste keuzes gemaakt om wel of niet met kinderen in gesprek te gaan over seksueel misbruik. Het is bovendien binnen de Raad niet bekend welke richtlijnen hiervoor zijn en hoe die passen binnen het onderzoekskader van de Raad.

Naast de genoemde punten over het bespreken van seksueel misbruik met kinderen, noemen drie deskundigen ook ‘algemene’ zorgpunten die ze hebben over het bespreken van seksueel misbruik. Alleen het eerste punt wordt door twee deskundigen genoemd, de overige punten komen in één interview naar voren.

- Het kan voor raadsonderzoekers gelden dat ze moeite hebben met het bespreken van seksualiteit. In dat geval is het ook lastig om signalen of vermoedens van seksueel misbruik te bespreken.
- Seksueel misbruik wordt te weinig besproken in raadsonderzoeken.

“We maken er veel te weinig expliciet een punt van omdat we gewoon ja, niet zo goed weten hoe we er dan precies handen en voeten aan moeten geven.” (Interview D1, 24 maart 2014)

- Het is lastig voor gedragsdeskundigen en beleidsadviseurs om raadsonderzoekers te begeleiden bij het in gesprek gaan over en uitvragen van seksueel misbruik.
- Het woord ‘waarheidsvinding’ zorgt voor verwarring binnen de Raad. De Raad doet niet aan waarheidsvinding, maar dat betekent niet, zoals sommige raadsonderzoekers denken, dat er niet doorgevraagd en geconcretiseerd moet worden.
- Raadsonderzoekers zijn onvoldoende open naar ouders als er (een vermoeden van) seksueel misbruik speelt.
- Kennis, informatie, valkuilen en vaardigheden over zaken waarin seksueel misbruik speelt, lijken niet te vinden bij de Raad.

4.3 Aanbevelingen omtrent signaleren

We hebben de deskundigen gevraagd of en welke aanbevelingen zij hebben voor de werkwijze van de Raad wat betreft het signaleren in raadsonderzoeken van seksueel misbruik. Hieruit kwamen allerlei aanbevelingen, waarvan er veel met elkaar samenhangen. Twee punten komen duidelijk het vaakst naar voren in de interviews. Deze punten zullen we hieronder eerst noemen. Daarna zullen we de overige aanbevelingen die in de interviews genoemd zijn op een rij. Bij dit alles maken we zoveel mogelijk gebruik van de uitspraken van de deskundigen zelf.

Als eerste de twee punten die het vaakst genoemd zijn. Deze aanbevelingen zijn niet elke keer met dezelfde woorden genoemd, maar er komen twee overkoepelende gedachten naar voren uit de interviews: de alertheid vergroten en een cultuurverandering doorvoeren binnen de Raad.

4.3.1 Alertheid vergroten

Vier deskundigen noemen als aanbeveling om de alertheid bij raadsonderzoekers en gedragsdeskundigen te vergroten. Deze alertheid op mogelijke signalen van seksueel misbruik kan gedurende het hele onderzoek verscherpt worden.

“Ik denk dat we in ieder geval die alertheid op moeten poken. ... En ook voor mensen, ik denk eigenlijk toch een beetje dezelfde schok bezorgen als die ik indertijd had, toen ik me realiseerde wat het betekent. Want dan onthoud je het ook. ... Laat iedereen even echt in die shock komen. ... Dat werkt het allerbeste om je te realiseren hoe alert je moet zijn.” (Interview D2, 24 maart 2014)

“Het aller voornaamste is natuurlijk toch in z’n algemeenheid, de alertheid op ja, op situaties die onveiligheid met zich mee kunnen brengen en dat je daar alert op blijft goed. En dat seksueel misbruik heeft dan dat speciale dat het zo heel subtiel en geraffineerd soms gehanteerd kan worden.” (Interview D4, 27 maart 2014)

“Dus ik vind dat we heel erg onze voelsprietten open moeten zetten. Ik denk dat we elkaar daar wel wat meer op scherp kunnen stellen.” (Interview D5, 28 maart 2014)

De deskundigen noemen verschillende concrete manieren om deze alertheid en sensitiviteit voor signalen te vergroten.

Wees alert op eigen seksueel misbruik ervaringen van zedendelinquenten.

Wees alert op signalen van seksueel misbruik in de melding.

Wees niet alleen alert op signalen van seksueel misbruik in contact met ouders of kind, maar gedurende het hele onderzoek en in alle contacten.

“Dus daar zit volgens mij veel meer onze rol als dat we rechtstreeks met mensen, dat, ik bedoel dan komt de Raad binnen daar ga je dat niet tegen vertellen. Dat is in ieder geval hoogst onwaarschijnlijk. Maar ik denk dat we het vooral moeten hebben, het goed bevragen van de mensen die echt nauwer contact hebben met een gezin. En daar moeten we wel de alert hebben. In contact met mensen die om het gezin heen zitten, die uh waar je goede vragen aan stelt. En waar je dan denkt: het lijkt alsof jij er niet helemaal gerust, is er nog meer misschien waar je je zorgen over maakt?” (Interview D3, 27 maart 2014)

“Ja, ik vind vooral dus dat ze het moeten signaleren in het geheel. Dus als je het verengd tot het contact met die mensen, dan komt er niet veel uit.” (Interview D3, 27 maart 2014)

De gedragsdeskundige heeft een bijzondere taak om de sensitiviteit voor signalen te stimuleren. Het MDO is daar een goede plaats voor.

“Hoe gaan we er met elkaar mee om. Als je in een MDO zit en je gedragsdeskundige vraagt: wat roept het bij je op of hoe was het om die mensen te zien of wat voor gevoel, dan zeg je daarmee dus al: oké dat is belangrijk, daar gaan we effetjes over, even naar kijken samen. ... Dat is het meer, ik denk dat die voelsprietten er wel zijn, maar dat die sensitiever worden als je in elk MDO even samen denkt. Maar dat je die wel met elkaar uh ja, alert moet houden of benutten om ze hun werk te laten doen, ja.” (Interview D5, 28 maart 2014)

Vanwege de gevoeligheid van seksueel misbruik kan het helpend zijn om in gesprek te gaan over je eigen houding. Dat kan de signaalgevoeligheid verhogen.

“Maar, dus het raakt misschien nog meer dan andere onderwerpen, moeten we ook het gesprek organiseren van: goh, hoe zit jij eigenlijk, hoe verhoud jij je eigenlijk tot dat thema? En hoe open sta je nou echt om daar signalen van op te vangen? Hoe zit ik daarin, hoe open ben ik nou echt?.” (Interview D5, 28 maart 2014)

De alertheid op signalen kan vergroot worden door vaker in gesprek te gaan met collega's en hierin stil te staan bij je intuïtie. Ook (georganiseerde) reflectie kan hieraan bijdragen.

“Er waren gewoon zaken waar je op een of andere manier buikpijn bij had en dan kan je net doen: ik zie het niet, bij wijze van spreken, maar je kan ook zeggen van: het zit me niet helemaal lekker. ... Het is wel beter om dat met elkaar te bespreken, want misschien vul je elkaar daarin aan, ja.” (Interview D4, 27 maart 2014)

Wees alert bij kinderen die in de pleegzorg of residentiële jeugdzorg zitten. Als er binnen de Raad beter geluisterd wordt naar de ouders en het kind zullen signalen van onveiligheid in kindertehuizen eerder opgepakt worden.

“Ik denk dat we ook nog wel wat alerter kunnen zijn op de uitkomsten van die commissie Samson. ... Dan vraagt de hulpverlening soms een maatregel omdat zij denken dat het kind daar moet blijven, en ik denk dat we in die zaken nog wel beter kunnen luisteren naar ouders van: wat is precies jouw zorg over jouw kind daar? ... Ik denk dat we dan wel alerter kunnen zijn, ook in het gesprek met het kind van: hoe, hoe veilig voel jij je eigenlijk in, op die plek waar je nu zit? ... Die Samson heeft ons toch geleerd dat er eigenlijk best veel onveiligheid is in kindertehuizen, dus dat vind ik iets waar volgens mij weinig alert op zijn.” (Interview D5, 28 maart 2014)

Stel kennis over seksueel misbruik beschikbaar voor raadsonderzoekers. Maak een praktische vertaling voor raadsonderzoekers en gedragsdeskundigen om in de praktijk vorm te geven aan de signalerende functie van de Raad.

“Weet je dat soort praktische dingen, van: hoe geef ik nou in de praktijk vorm aan die combinatie van dat ik aan de ene kant een signalerende functie heb en aan de andere kant geacht wordt om vooral door te gaan met/op bestaande signalen, zonder heel te veel uit te draaien. En daar zouden we nog wel denk ik als Raad een wat praktischere vertaling kunnen maken naar raadsonderzoekers. En ook naar de gedragsdeskundigen die een faciliterende rol hebben naar raadsonderzoeker.” (Interview D1, 24 maart 2014)

“Ik zou het zelf goed vinden als we ook iets meer van kennis aan zouden reiken, dat je misschien toch wel makkelijker signalen wel pakt, of wat handreikingen krijgt van: hoe kan ik een gesprek dan voeren.” (Interview D5, 28 maart 2014)

4.3.2 Cultuurverandering

Drie deskundigen noemen punten die gebundeld worden in de volgende aanbeveling: er is een cultuurverandering binnen de Raad nodig. Het accent moet verschuiven van de doorlooptijden naar de inhoud van raadsonderzoeken.

“Maar er komt uit dat we de inhoud en de bedrijfskant totaal niet met elkaar in verbinding hebben gebracht en dat teamleiders dus die inhoud veel te veel hebben losgelaten en dat dat weer terug moet. Nou, dat is een hoopvolle conclusie.” (Interview D5, 28 maart 2014)

“Niet dat je die doorlooptijden weg gooit, maar dat je die inhoud van het werk weer veel meer ook als managers veel meer op de kaart zet. Dus die reflectie en dat we altijd werken met onzekerheid en dat je dus elkaar daar scherp op moet houden, daar waren ze eigenlijk wel erg voorstander van. Dus ja,

voor dat dat dan weer naar beneden druppelt, want ondertussen is de boodschap nog steeds: haal je productie, maar ik denk dat dat elkaar niet perse hoeft te bijten, maar als je teamleider nooit vraagt: goh, hoe zit je in je onderzoeken eigenlijk, hoe loopt het met die mensen, dan lijkt dat allemaal steeds onbelangrijker te worden.” (Interview D5, 28 maart 2014)

De deskundigen noemen verschillende ideeën om deze cultuurverandering concreet vorm te geven binnen de Raad. Door het delen van kennis en het organiseren van reflectiemomenten komt de inhoud van raadsonderzoeken weer meer centraal te staan.

“Maar die momenten waarop je gaat zitten van: goh, hoe doe jij dat nou in zo’n seksueel misbruik, dat soort momenten zouden we veel meer in moeten bouwen. Iedereen loopt toch erg in z’n eigen race. Ik denk dat dat eigenlijk één van de belangrijkste, ja veranderingen zouden moeten zijn, daarmee verander je ook iets in de cultuur he. Ja, meer reflectie op thema’s, of je houding of ja. Ja, dat moet je organiseren, ja.” (Interview D5, 28 maart 2014)

De gedragsdeskundige moet een kritische houding hebben.

“Weet je, dat je gewoon denkt: ik neem er niet helemaal genoeg mee wat iemand zegt, niet omdat je de persoon niet vertrouwt, want je weet ons werk is gewoon zo moeilijk, we zien altijd maar heel klein stukje, dus ik ga toch nog even een beetje peuteren of we niet iets over het hoofd zien. Dat vind ik wel een taak van gd’ers.” (Interview D5, 28 maart 2014)

Maak gebruik van het MDO om de inhoud van een raadsonderzoek centraal te stellen.

“Of in een goed MDO zit je een beetje te, te zoeken met z’n tweeën. Dus je eigen toko draaien is opzich prima hoor, maar dat MDO moet dan een beetje, altijd, eigenlijk een beetje, een goed MDO moet een beetje schuren vind ik.” (Interview D5, 28 maart 2014)

Ook het gebruiken van oplossingsgericht werken binnen raadsonderzoeken wordt aanbevolen om de inhoud meer centraal te stellen. Oplossingsgericht werken helpt om de zorgen en krachten te concretiseren, open vragen te blijven stellen en om een samenwerkingsrelatie met de ouders of het gezin aan te gaan.

“Wat wij in het oplossingsgerichte werken proberen toe te voegen, is dat we ... zoeken ook naar concrete signalen. ... Je moet concretiseren wat er speelt en wat betekent dat voor de gewenste toekomst voor dit kind in dit gezin.” (Interview D1, 24 maart 2014)

“Een soort participatief gesprek, ja. Dat je met de mensen samen het beeld maakt. Ja, dat denk ik dat we daar ons meer op moeten richten. ... En als daar niet echt iets wederkerigs in zit, dan vraag ik me af of je wel, ja ik denk dat je meer kans hebt om zicht te krijgen op de situatie als je dat, als je daar echt het gesprek over aangaat, dat denk ik wel, ja.” (Interview D4, 27 maart 2014)

4.3.3 Overige aanbevelingen

Naast deze twee grootste aanbevelingen, komen er uit de interviews nog diverse andere aanbevelingen naar voren die ‘slechts’ één of twee keer genoemd zijn. Deze aanbevelingen willen we hieronder noemen.

Zorg dat het strafrechtelijke en het diagnostische aspect van een raadsonderzoek met elkaar in verbinding wordt gebracht. Hierdoor kan er primair diagnostisch gekeken worden zodat het kind hulp kan krijgen en een eventueel strafrechtelijk traject kan dan later in gang gezet worden. Hiervoor is een adequate samenwerking nodig met diagnostische centra en met de politie.

“Zodat je een traject krijgt, waarin je zowel het diagnostische stuk en daarmee het welzijn en het veiligheidsstuk van het kind waarborgt, maar tegelijkertijd oog houdt op het maatschappelijk stuk. ... Je moet never nooit niet het kind in de kou laten staan door geheimhouding langer dan nodig geheim

te houden, ook al is dat ogenschijnlijk met een goed doel. Ik denk van: ja haal dan die strafrechtelijke expertise en die diagnostische expertise bij elkaar en stroomlijn dat op een manier waarop je primair het belang van dit kind dient, maar zonder daarbij alles al op dat strafrechtelijk gebied te ondermijnen.” (Interview D1, 24 maart 2014)

Wees zorgvuldig in contact naar ouders en kinderen.

“Dus het komt ook neer op weet ik welke signaleringsvragen ik wil stellen, weet ik hoe ik ga introduceren dat ik signaleringsvragen ga stellen en weet ik ze zo in die dialoog in te brengen, dat ouders niet het gevoel hebben dat ze er volledig op afgerekend worden, maar dat je gewoon uit zorg, gebalanceerd naar kijkt hoe je dat inbrengt.” (Interview D1, 24 maart 2014)

Zoek als Raad samenwerking met ketenpartners, zowel in het algemeen als tijdens een specifieke zaak.

“Dat we niet gaan afwachten tot er een verzoek tot onderzoek wordt gedaan, maar dat we aanschuiven in casus overleggen in de samenwerkingsverbanden.” (Interview D2, 24 maart 2014)

“Begin maar eens met contacten zoeken in je omgeving van: als ik nou zo’n (forensisch) onderzoek nodig heb, heb ik dan een dokter die dat kan.” (Interview D4, 27 maart 2014)

Maak seksueel misbruik een standaard aandachtspunt in start MDO, zodat er expliciet gekeken kan worden naar mogelijke signalen van seksueel misbruik.

Maak vaker gebruik van deelonderzoeken om seksueel misbruik uit te kunnen sluiten.

“Je moet uit kunnen sluiten of daar echt verder medisch forensisch onderzoek voor nodig is. Dat soort afwegingen moet je dan heel expliciet maken. ... En goed doordenken van wat heb je dus nodig om uit te kunnen sluiten dat er sprake is van seksueel misbruik of in ieder geval te kunnen bedenken wat er nodig is om verder helderheid te krijgen en hulp mocht dat nodig zijn.” (Interview D2, 24 maart 2014)

Schep duidelijkheid over de taak van de Raad en de bedoeling van het raadsonderzoek.

“En ik vind echt een taak van de Raad dat je ook vanuit helicopterview kijkt naar wat er ligt. ... Dat is onze onafhankelijkheid. Maar ook dat je nog even heel goed luistert: hee, hmm, zitten er nog meer addertjes onder het gras of hebben we sterke punten over het hoofd gezien. ... Ik denk dat we in de opvatting over wat het raadsonderzoek moet zijn, dat we daar nog wel wat kunnen verbeteren en dat dat je dan ook iets sensitiever voor signalen bent.” (Interview D5, 28 maart 2014)

Maak in raadsonderzoeken gebruik van de CARE-NL, een risicotaxatie instrument. Door alle factoren van de CARE-NL langs te lopen wordt duidelijk of er complicerende factoren spelen. Bovendien is de laatste factor specifiek gericht op seksualiteit. Bureau Jeugdzorg maakt ook gebruik van de CARE-NL. Het gebruik van de CARE-NL in raadsonderzoeken draagt dus bij aan de kwaliteit van het raadsonderzoek en aan de continuïteit van het hulpverleningsproces. Door de CARE-NL uit te werken tot een praktisch hulpmiddel voor raadsonderzoekers kan er vorm gegeven worden aan de signaleringstaak van de Raad.

“Dus je moet ook altijd kijken, spelen er complicerende factoren. En ik vind daar de Care-NL een heel mooi toetsingslijstje voor. ... En daarbij zou je dus los van de feitelijke zorgen die je in huis hebt en het concrete in deze situatie in het hier en nu, altijd door dit in te zetten een beetje die blik naar een brede perspectief te krijgen en een hele combi hebben van heel praktijkgericht situatiegericht op dit kind in deze situatie met een aantal aspecten die je in zo’n trechter hierin gewoon mee kan nemen en heel goed kan verantwoorden.” (Interview D1, 24 maart 2014)

“Dus behalve dat het volgens mij een mooie combinatie biedt van het concretiseren en gerichte van informatie die je hebt met die signaleringstaak, draag je daarbij ook bij aan een meer continue kijk in een ketenproces.” (Interview D1, 24 maart 2014)

“Wat signaleren betreft zou dit er meer in mogen zitten, die risicofactoren en met name de praktische vertaling daarvan, zodat de raadsonderzoekers een echt werkbaar hulpmiddel hebben om die risico factoren op een prettige manier na te lopen. ... Dus dat is het eerste van ik denk van ja daar moeten we wat mee.” (Interview D1, 24 maart 2014)

4.4 Aanbevelingen omtrent bespreken

We hebben de deskundigen gevraagd of en welke aanbevelingen zij hebben voor de werkwijze van de Raad wat betreft het bespreken in raadsonderzoeken van seksueel misbruik. Hieruit kwamen allerlei aanbevelingen waarvan er veel met elkaar samenhangen. Eerst noemen we twee aanbevelingen die het vaakst naar voren komen in de interviews. Daarna zullen we de overige aanbevelingen die in de interviews genoemd zijn op een rij zetten. Bij dit alles maken we zoveel mogelijk gebruik van de uitspraken van de deskundigen zelf.

Als eerste de twee punten die het vaakst genoemd zijn. Deze aanbevelingen zijn niet elke keer met dezelfde woorden genoemd, maar er komen twee overkoepelende punten naar voren uit de interviews: maak bewuste keuzes en zorg voor een adequate samenwerking met ketenpartners.

4.4.1 Bewuste keuzes

De belangrijkste aanbeveling die uit de interviews naar voren komt en die door drie deskundigen genoemd wordt, is om bewuste keuzes te maken als het gaat om het bespreken van seksueel misbruik.

Maak bewuste keuzes of je met het kind in gesprek gaat en wat je wel of niet bespreekt als er sprake is van vermoedens of signalen van seksueel misbruik.

“Want ik vind niet dat het standaard zo moet zijn dat als je een signaal ziet dat je altijd met het kind daarover in gesprek moet gaan. ... Dat betekent niet dat je het niet moet doen, maar je moet wel goed nadenken over wanneer doe je het, wie doet het op welk moment, waar doe je het, weet je, dat soort vragen moeten ook echt aan de orde komen in een start-MDO. Dat wij iets signaleren wat een ander niet heeft gezien wil niet zeggen dat wij perse daar ook concreet iets in moeten doen. Maar we moeten wel zorgen dat iemand anders dat wel kan oppakken, die dan ook gelijk hulp kan bieden of wat dan ook.” (Interview D2, 24 maart 2014)

Als er besloten wordt om wel met kinderen in gesprek te gaan, raden verschillende deskundigen aan om hulpmiddelen te gebruiken hiervoor. Concreet wordt het boekje ‘Over privéplekjes en geheimen die niet oké zijn’ van Arianne Geuze verschillende keren genoemd.

“Dat is een werkboekje voor kinderen. Het is een simpel boekje waarin je met kinderen het onderwerp van seksueel misbruik kunt bespreken.” (Interview D1, 24 maart 2014)

“Maar ik vind dan hele mooie vragen, uhm, die ook in dat dingetje van Arianne staan, van naar kinderen toe bijvoorbeeld, van: stel dat er iets zou zijn, naar wie zou je dan toe kunnen gaan? Zo dat je ook kan checken of er genoeg mensen om het kind heen zijn he. Dus dan kun je het zelf niet zo gauw boven water halen, maar je kan wel inzetten op: zijn er genoeg mensen om het kind heen naar wie ze dan toe zouden kunnen gaan en kan ik dat nog een zetje geven, zodat ik daar dan gerust op ben.” (Interview D5, 28 maart 2014)

Bij het maken van bewuste keuzes, hoort ook de aanbeveling om in geval van (vermoedens van) seksueel misbruik een bewuste keuze te maken om wel of niet aangifte te doen en die keuze te rapporteren.

“Je moet daar heel bewuste keuze in maken ja, en schrijf het op! We hebben dat gezien en om die en die reden hebben we besloten om geen aangifte te doen. Zorg dat het ergens door gegeven wordt. ... Er zit ook een keerzijde aan he, als het niet waar zou zijn. Ja dan staat het ook in een dossier wat heel lang bewaard blijft. Dus daarom moeten we er wel heel zorgvuldig in zijn van: wat zetten er precies in, wat weten we zeker en heel concreet. Als we dat zeker weten en het is heel concreet, moeten we dat ook opschrijven.” (Interview D2, 24 maart 2014)

4.4.2 Adequate samenwerking

Een andere belangrijke aanbeveling die in vier interviews naar voren komt, is om te zorgen voor een adequate samenwerking met ketenpartners.

“Dat we de verantwoordelijkheid als Raad moeten nemen in de keten ook en de bijdrage daaraan per zaak van hé, hoe kunnen we daar de balans in vinden in wel verantwoordelijkheid nemen zonder elkaar in de weg te lopen. Ja, die hele discussie. Hoe kunnen we dat afstemmen met die ketenpartners.” (Interview D1, 24 maart 2014)

“En samenwerking zoeken met de andere ketenpartners, politie, justitie, traumacentra, die heb je echt nodig denk ik. Je kan het niet in je eentje doen.” (Interview D2, 24 maart 2014)

4.4.3 Overige aanbevelingen

Naast deze twee grootste aanbevelingen, komen er uit de interviews nog diverse andere aanbevelingen naar voren die ‘slechts’ één of twee keer genoemd zijn. Deze aanbevelingen willen we hieronder noemen.

Ga oplossingsgericht te werk als (vermoedens of signalen van) seksueel misbruik besproken wordt. Bespreek de gewenste toekomst, concretiseer zorgen en krachten, ga op zoek naar krachten, steunbronnen en uitzonderingen, gebruik een positieve benadering, versterk de eigen kracht van mensen en stel veiligheid centraal.

“Daarnaast moet je ook kijken, en dat is dat stukje dialooggerichte of oplossingsgerichte, van wat zou je in plaats van dit beeld willen zien om voldoende gerustgesteld te zijn. Dus dat is een gewenste toekomst. En ook die moet je weer concretiseren.” (Interview D1, 24 maart 2014)

“Wat zie je deze mensen dan al doen waardoor je zou zeggen van nou, dat hebben ze al binnen als we op weg gaan naar die gewenste situatie. Dus dat zijn de krachten en de steunbronnen van, om dit kind in deze specifieke situatie heen.” (Interview D1, 24 maart 2014)

“En een mooie is altijd: is er een periode of zijn er momenten ... waarin het beter ging. ... Dat zijn de positieve uitzonderingen. ... En zitten daar nog hintjes aan of mogelijkheden aan waardoor je als je die combineert, stapjes op weg kan nemen van de situatie zoals die nu is, naar die gewenste toekomst toe.”

Ook wanneer er bij het bespreken van seksueel misbruik dilemma's een rol spelen rond waarheidsvinding, is het oplossingsgericht werken een aanbeveling.

“We hoeven niet altijd verantwoordelijkheid te nemen om zelf dan te bepalen ja, had die vader nou gelijk of had die vader nou gelijk.. maar we moeten wel verantwoordelijkheid nemen als Raad denk ik voor het vooruit brengen van dat soort vastgelopen zaken met constant voor ogen die voor dat kind gewenste situatie waarin iedereen voldoende gerust gesteld is en het met dit kind goed genoeg gaat.” (Interview D1, 24 maart 2014)

“Dus ik vind die oplossingsgerichte werkwijze daar wel veel meer handvatten voor bieden, dat je het kan omdraaien eigenlijk he, van: er zijn signalen dat er iets gebeurd is. Zolang we dat niet zeker weten, willen we zeker weten dat er niks gebeurt.” (Interview D5, 28 maart 2014)

Wees open in het contact met ouders als er sprake is van (vermoedens of signalen van) seksueel misbruik.

“En met ouders denk ik van, als je een signaal hebt en het is meer dan een signaal en je vindt dat je daar onderzoek naar moet doen, vind ik ook dat je een manier moet vinden om dat te bespreken met ouders. ... Zodat dat besef ook gelijk komt van hé, er wordt hier naar gekeken, er is alertheid. Zo. Dus je kan dat gesprek ook en je moet dat gesprek ook zeker aan gaan. Ja. Het kan niet buiten medeweten van ouders om.” (Interview D2, 24 maart 2014)

“Maar dat je met volwassenen, als jij aanleiding hebt om iets te vragen of ter sprake te brengen of te vragen of daar zorgen over zijn omdat jij zelf er een beetje zorgen over hebt. Ja, deel die zorgen in ieder geval, want dat kunnen signalen zijn van onveiligheid, ja.” (Interview D4, 27 maart 2014)

“Dus dan moet je eigenlijk zelf zorgen dat je dat en met die ouders goed bespreekt.” (Interview D5, 28 maart 2014)

Hecht belang aan kennis over seksueel misbruik. Stel specifieke kennis over seksueel misbruik beschikbaar voor raadsonderzoekers en zoek en deel kennis met elkaar.

“Je kan niet over alle onderwerpen alle kennis hebben. Maar we hebben zeg maar in de hele kennis, wel heel veel kennis. Maar ga die dan zoeken. ... Dus je kan in de ELO, als het goed is, intranet, ELO, kun je terecht om te kijken naar wie zitten er in het land en wat voor kennis is er nu, hoe doe je nu zo’n zaak, wat speelt dan mee. Dus daar kun je dan in, je kunt collega’s bellen en daar, los daarvan, kun je ook nog in je eigen keten mensen bellen. Dus dat je denkt: oja, ik bel ’s naar die en die van die daar en daar zit, want ik weet dat ze daar heel veel ervaring hebben. Dus die blik open.” (Interview D3, 27 maart 2014)

“Dus dat je echt stil staat bij heb ik voldoende kennis. Wat speelt hier en heb ik daar voldoende kennis en vaardigheden voor. ... Dus dat je dan echt kijkt van ben ik hier voldoende voor toegerust of in die samenwerking moet je dan ook kijken van: oh, seksueel misbruik. ... En daar kunnen wij nog wel zorgen dat voor hun dan de kennis makkelijk toegankelijk en makkelijk te vinden is dat ze niet op dat moment heel veel tijd moeten besteden om het te zoeken.” (Interview D3, 27 maart 2014) ‘

“Als iemand zegt van: ik voel me daar toch niet echt goed toegerust, nou dan weet je, dan moet je heel makkelijk ook weer iets kunnen doen waarin je die professionalisering steeds ook in het werken een rol krijgt.” (Interview D3, 27 maart 2014)

Zorg dat raadsonderzoekers zaken waarin seksueel misbruik speelt (of andere moeilijke zaken) met elkaar kunnen bespreken, bijvoorbeeld in casuïstiek bespreking.

“Het is denk ik meer handelingsverlegenheid dan kennis. Dus ik denk ... dat je daar met elkaar over kan praten van: goh, hoe doe jij dat dan in je MDO collega gd’er of hoe heb jij dat met een kind bespreekbaar gemaakt, of met die moeder.” (Interview D5, 28 maart 2014)

“Vroeger deden we dat veel meer ... dus dan zei je ook: oh wacht even seksueel misbruik, en dan had ik zelf gewoon heel mijn netwerk waarin ik zei: oh kom, we brengen ’m in in het scenario team, of we brengen ’m in in één of ander ander overleg. Of we gaan op zoek naar iemand. ... Dus dat moet eigenlijk weer terug.” (Interview D3, 27 maart 2014)

Stimuleer een houding van ‘niet-weten’ bij raadsonderzoekers en gedragsdeskundigen.

“Dus ook het niet-weten moet eigenlijk normaal zijn: oh, dit weet ik niet, nou prima.” (Interview D3, 27 maart 2014)

“Maar ook hardop durven zeggen van: ja, dit gaat me iets meer tijd kosten want ik weet het niet. Nou, dat is nu nog niet echt de cultuur. Maar daar moeten we wel naar toe, of denken van: ik breng ‘m ’s in in een casuïstiekbespreking. ... Dus die cultuur is volgens mij wel de, ja, wat nodig is om deze zaken goed te doen.” (Interview D3, 27 maart 2014)

“Dat je weet: het is altijd onhandig, maar ik ben niet de enige. Dat helpt ook al. Dat je denkt: o ja iedereen zit hiermee te hannesen, nou dan ga ik ook maar hannesen. Dat je niet meer denkt: o dit kan ik niet goed, nou, maar dit doen we nooit goed natuurlijk.” (Interview D5, 28 maart 2014)

Wees alert in het contact met de melder, daar begint de signaleringsfunctie.

“Nou en de melders goed bevragen. ... Als je een informant of een melder spreekt, ja dan ook echt overstijgend kijken en denken. ... Want dan denk ik, dan voegen we ook echt iets toe, omdat wij er natuurlijk ook met afstand in komen... Dus daar denk ik dat onze rol zit in wat raadsonderzoekers moeten doen. ... Wat gedragsdeskundigen in MDO's heel goed moeten doen, dus ik zou het zeker niet alleen op de raadsonderzoekers willen focussen.” (Interview D3, 27 maart 2014)

Stel standaard in elk raadsonderzoek een verkennende vraag naar seksualiteit of seksueel misbruik.

“Daar hebben we ook die discussie van: ja, moet je dan altijd bij iedereen vragen, want als het nou helemaal geen issue is, wat moeten wij er dan mee. Maar ja, een verkennende vraag is toch wel goed, ... en dan kun je, voel je wel of hoor je wel: hmm, daar is iets mee en dan ga je erop door.” (Interview D5, 28 maart 2014)

Zorg dat in elke locatie of regio iemand met expertise op het gebied van seksueel misbruik beschikbaar is.

“Dat het mogelijk nog wel 's goed zou kunnen zijn om ter consultatie op alle locaties iemand te hebben zitten die wat extra kennis heeft, dus een soort super medewerker zeg maar, die op dit gebied, nou waar iemand 's van gedachten mee kan wisselen bijvoorbeeld, dus dat zijn manieren waarvan wij denken: nou misschien kan dat de raadsonderzoeker wel helpen.” (Interview D4, 27 maart 2014)

“Nou, als we zichtbaar per regio iemand hebben waar je 's op dit gebied je toe kan wenden zeg maar, dan vult dat ook wat aan, dus dat hoort ook, bij het verhaal zeg maar.” (Interview D4, 27 maart 2014).

Durf (signalen van) seksueel misbruik te benoemen.

“Maar waar het om gaat is dat we het ook durven zien en dat we het ook durven te benoemen, omdat het toch heel vaak aan de hand is. ... En dan denk ik van ja, we zien het dus wel en we hebben er kennis over, maar hoe krijg je voor elkaar dat dat concreet besproken word. Dat je als eerste durft te zeggen van joh, we moeten er nog eens naar kijken want wat betekent dit eigenlijk?.” (Interview D2, 24 maart 2014)

4.5 Conclusie

Onze vierde deelvraag luidt: ‘Hoe kunnen raadsonderzoekers signalen en vermoedens van seksueel misbruik bij cliënten signaleren en bespreken volgens deskundigen en tot welke aanbevelingen leidt dit?’. Aan de hand van de uitkomsten van de interviews formuleren we het volgende antwoord op deze vraag.

4.5.1 Hoe kunnen raadsonderzoekers seksueel misbruik signaleren volgens deskundigen?

De meningen van de deskundigen geven een dubbel beeld over het signaleren van seksueel misbruik binnen raadsonderzoek. Alle vijf de deskundigen geven aan dat het signaleren van seksueel misbruik een plaats heeft binnen het raadsonderzoek.

Er worden verschillende belemmeringen genoemd door deskundigen. De tijdsdruk als gevolg van de doorlooptijden wordt gezien als de grootste belemmering. De overige belemmeringen lijken vooral samen te hangen met de specifieke context van het raadsonderzoek: te weinig contact met cliënten, geen kans om een relatie op te bouwen en de veelheid aan onderwerpen binnen een onderzoek.

Mogelijk is het mede door deze belemmeringen dat twee deskundigen aangeven dat de rol van de Raad om seksueel misbruik te signaleren beperkt is en dat drie deskundigen vinden dat seksueel misbruik beter gesignaleerd kan worden door de Raad.

De deskundigen zijn het er niet over eens of het signaleren van seksueel misbruik expliciet een taak is van de Raad en hoe dat vorm gegeven moet worden. Twee deskundigen noemen dat er alleen globaal beleid is op dit punt.

De deskundigen noemen de volgende instrumenten die binnen de Raad aanwezig zijn om seksueel misbruik te signaleren: de module huiselijk geweld, het MDO en de gedragsdeskundige, collegiale ondersteuning, forensische diagnostiek, kennisdomein, de NRM, de houding van leidinggevenden en een boekje van Arianne Geuze. Verschillende instrumenten die genoemd worden, zijn nog in ontwikkeling, zoals de module huiselijk geweld, het kennisdomein en het boekje van Arianne Geuze. Het valt op dat dit instrumenten zijn in de breedste zin van het woord, van praktische hulpmiddelen tot ondersteuning voor teamleiders.

Deskundigen noemen de volgende positieve aspecten van de werkwijze van de Raad wat betreft het signaleren van seksueel misbruik: de NRM, goede scholing van raadsonderzoekers, collegiaal overleg, het MDO, de opkomst van oplossingsgericht werken, steeds meer aandacht voor kennis en nadruk op de inhoud van het raadsonderzoek.

Deskundigen noemen de volgende verbeterpunten over de werkwijze van de Raad wat betreft het signaleren van seksueel misbruik: het spanningsveld tussen efficiëntie en kwaliteit van onderzoek, een gebrek aan alertheid, ondersignalering, geen specifieke aandacht voor seksueel misbruik, te weinig gericht op concrete zorgen, de veelheid aan informatie, tijdsdruk, de moeilijke context van scheiding- en omgangszaken en het solistische werk van raadsonderzoekers. Het spanningsveld tussen efficiëntie en kwaliteit van onderzoek is het grootste verbeterpunt binnen de Raad volgens de deskundigen.

4.5.2 Welke aanbevelingen hebben deskundigen voor het signaleren van seksueel misbruik?

De deskundigen geven twee grote aanbevelingen voor de werkwijze van de Raad wat betreft het signaleren in raadsonderzoeken van seksueel misbruik. De eerste aanbeveling is om de alertheid binnen de Raad op (signalen van) seksueel misbruik te vergroten. Deze aanbeveling sluit aan bij wat de deskundigen zelf zien als verbeterpunt: een gebrek aan alertheid. De deskundigen noemen verschillende manieren om de alertheid binnen de Raad te vergroten. Deze manieren zijn heel verschillend, van heel concreet naar heel algemeen. Het valt op dat de meeste aanbevelingen gericht zijn op de raadsonderzoeker: die zouden meer moeten reflecteren, individueel en met collega's, over hun eigen houding en over zaken waarin seksueel misbruik speelt. De deskundigen noemen ook het belang van het MDO en de gedragsdeskundige om de alertheid bij raadsonderzoekers te vergroten. De deskundigen noemen verschillende concrete punten om alerter op te zijn: wees alert op eigen seksueel misbruik ervaringen van zedendelinquenten, wees alert bij kinderen die in de pleegzorg of de residentiële jeugdzorg zitten en wees alert op signalen van seksueel misbruik in de melding. Deskundigen bevelen ook aan om meer en praktische kennis over dit onderwerp beschikbaar te stellen voor raadsonderzoekers. De aanbevelingen lijken te wijzen op een meersporenbeleid om de alertheid te vergroten.

De tweede aanbeveling is om te werken aan een cultuurverandering binnen de Raad. Het accent moet verschuiven van de doorlooptijden naar de inhoud van het raadsonderzoek. Dit sluit aan bij wat deskundigen eerder al noemden, namelijk dat ze zich zorgen maken over de negatieve invloed van het spanningsveld tussen efficiëntie en kwaliteit. Voor deze cultuurverandering noemen deskundigen verschillende manieren: kennis en

reflectie organiseren en gebruik maken van oplossingsgericht werken. Ook de houding van de gedragsdeskundige en het MDO worden genoemd als hulpmiddel.

4.5.3 Hoe kunnen raadsonderzoekers seksueel misbruik bespreken volgens deskundigen?

De deskundigen zijn het erover eens dat (een vermoeden van) seksueel misbruik dat al bekend is, zonder veel moeite in een raadsonderzoek besproken wordt. Over zaken waarin seksueel misbruik nog niet bekend of besproken is en waarin de raadsonderzoeker de eerste is die een vermoeden krijgt of bespreekt, worden door de deskundigen geen concrete en verschillende dingen gezegd, behalve dat het lastig is.

Vier deskundigen noemen instrumenten die binnen de Raad aanwezig zijn om seksueel misbruik te bespreken: oplossingsgericht werken, de NRM, oefenmateriaal in de elektronische leeromgeving, reflectie en casusbesprekingen. Het valt op dat er alleen algemene werkwijzen genoemd worden. Concrete instrumenten voor het bespreken van seksueel misbruik zijn niet genoemd.

Deskundigen zijn het erover eens dat het raadsonderzoek een belangrijk moment is om (signalen van) seksueel misbruik te bespreken, maar er lijkt geen overeenstemming of concrete handvatten te zijn over hoe dit vorm gegeven moet worden.

Deskundigen noemen de volgende positieve aspecten van de werkwijze van de Raad wat betreft het bespreken van seksueel misbruik: de DNRM, het oplossingsgericht werken (Signs of Safety), samenwerking met ketenpartners, collegiaal overleg, het boekje van Arianne Geuze en meer aandacht voor de inhoud van het raadsonderzoek. De DNRM en de Signs of Safety zijn volgens de deskundigen de belangrijkste positieve aspecten. De DNRM en het boekje van Arianne Geuze zijn nog in ontwikkeling.

Deskundigen noemen de volgende verbeterpunten van de werkwijze van de Raad wat betreft het bespreken van seksueel misbruik: het gesprek aangaan met kinderen, het wel of niet doen van aangifte, bewuste keuzes maken, moeite met het bespreken van seksualiteit, seksueel misbruik wordt te weinig besproken in raadsonderzoeken, de verwarring rondom waarheidsvinding, onvoldoende openheid naar ouders en gebrek aan kennis. Het wel of niet in gesprek gaan met kinderen en de afwegingen die daarbij een rol spelen, zijn de grootste verbeterpunten volgens deskundigen. Er spelen vragen als: moeten raadsonderzoekers het gesprek voeren met kinderen als er sprake is van (een vermoeden van) seksueel misbruik, (hoe) draagt dit bij aan de ontwikkeling van het kind, moet er aangifte gedaan worden en met wie mogen welke gesprekken gevoerd worden als er aangifte is gedaan?

4.5.4 Welke aanbevelingen hebben deskundigen voor het bespreken van seksueel misbruik?

De deskundigen geven twee grote aanbevelingen voor de werkwijze van de Raad wat betreft het bespreken in raadsonderzoeken van seksueel misbruik. De eerste aanbeveling is om bewuste keuzes te maken wat betreft het bespreken van seksueel misbruik. Maak bewuste keuzes om wel of niet met het kind in gesprek te gaan, wat er wel of niet besproken wordt en of er wel of niet aangifte gedaan wordt. Deze aanbeveling sluit aan bij wat deskundigen zelf noemen als verbeterpunt. Het enige hulpmiddel wat genoemd wordt hiervoor, is het gebruiken van hulpmiddelen zoals het boekje 'Over privéplekjes en geheimen die niet oké zijn' van Arianne Geuze. Dit boekje is nog in ontwikkeling en er zijn ook andere manieren om met kinderen in gesprek te gaan. Het valt op dat het belang van dit punt door veel deskundigen genoemd wordt, maar dat het weinig concreet uitgewerkt wordt. Het is niet duidelijk of de deskundigen hier bedoelen dat raadsonderzoekers bewuste keuzes moeten maken in een zaak of dat het beleid een bewuste keuze moet maken als richtlijn voor alle zaken.

De tweede aanbeveling is om te zorgen voor een adequate samenwerking met ketenpartners. Deskundigen noemen politie, justitie, het AMK, maatschappelijk werk en Bureau Jeugdzorg. Deze aanbeveling wordt concreet gemaakt in voorbeelden van een scenarioteam, de frontofficewerker en overleg. Het valt op dat er geen algemene richtlijnen genoemd worden over hoe dit punt in heel de Raad vorm kan krijgen.

Deel C. Conclusie

Hoofdstuk 1. Conclusie

De hoofdvraag van ons onderzoek is: 'Hoe gaat de Raad voor de Kinderbescherming om met het signaleren en bespreekbaar maken van seksueel misbruik bij cliënten in raadsonderzoeken en welke eventuele verbeteringen vloeien hieruit voort?'. Eerst beantwoorden we kort onze deelvragen, waarna we verbanden leggen tussen de resultaten van ons onderzoek. We eindigen met een antwoord op onze hoofdvraag.

Onze eerste deelvraag is: 'Wat is er bekend vanuit de literatuur over hoe raadsonderzoekers om kunnen gaan met het signaleren en bespreken van seksueel misbruik bij cliënten?'. In de literatuur wordt signaleren omschreven als 'het opvangen en verwerken van aanwijzingen dat er in een gezin sprake is van concrete vormen van mishandeling, verwaarlozing of seksueel misbruik'. Het signaleren en bespreken van seksueel misbruik bij cliënten is van groot belang om het kind te beschermen. Hiervoor is specifieke aandacht voor het signaleren en bespreken van seksueel misbruik nodig, omdat seksueel misbruik een unieke problematiek is. Bewustwording van deze problematiek is een belangrijk thema hierin. Ruim 70% van de professionals in zorg en welzijn, waaronder raadsonderzoekers, geven aan belemmeringen te ervaren bij het signaleren en bespreken van seksueel misbruik. Er bestaan verschillende hulpmiddelen voor het signaleren van seksueel misbruik: criteria van gezond seksueel gedrag, signalenlijsten (waarbij het belangrijke discriminatieve signaal voor seksueel misbruik seksueel, niet leeftijdsadequaat gedrag is), risicofactoren en specifieke instrumenten als de CARE-NL, het K4 model en de Delta Veiligheidslijst. Om aan het werk te gaan met een vermoeden van seksueel misbruik, is het belangrijk om dit met het kind en/of de ouders te bespreken. Zowel voor het bespreken van seksueel misbruik met ouders als met kinderen worden verschillende handvaten aangereikt. Centraal hierbij staan altijd de zorgen om en de veiligheid van het kind. Specifieke hulpmiddelen voor het bespreken van seksueel misbruik zijn de Meldcode, Signs of Safety, het Vlaggensysteem en het boekje 'Blijf met je pootjes van me af'. De ernstige schade die seksueel misbruik toebrengt aan de rechten en ontwikkeling van het kind en de unieke positie van de Raad, zijn voor de Raad belangrijke redenen om zich met deze problematiek te bemoeien.

Onze tweede deelvraag is: 'Wat is het huidige beleid en de voorgeschreven werkwijze van de Raad voor de Kinderbescherming omtrent het signaleren en bespreekbaar maken door raadsonderzoekers van seksueel misbruik bij cliënten?'. Vanuit de Raad wordt verwacht dat Raadsonderzoekers dilemma's bespreken met collega's (ook als het gaat om het signaleren en bespreken van seksueel misbruik). De verantwoordelijkheid hiervoor ligt bij de professionals. In het kwaliteitskader van de Raad staat: 'De Raad weegt gedurende zijn bemoeienis de in geding zijnde belangen op redelijke wijzen tegen elkaar af. Het belang van het kind, waaronder zijn (fysieke) veiligheid, is daarbij doorslaggevend'. Seksueel misbruik is een forse bedreiging voor de (fysieke) veiligheid van het kind. Het meest belangrijke wat de NRM weergeeft, is dat het belang en de veiligheid van het kind altijd centraal moet staan. Wanneer er seksueel misbruik speelt, is de veiligheid van het kind in het geding. Dit uitgangspunt van de NRM is dus ook van toepassing op situaties waarin seksueel misbruik speelt. In de NRM worden een aantal (nieuwe) hulpmiddelen aangestipt, die helpend kunnen zijn in gesprekken met ouders en kinderen. Er wordt één hulpmiddel genoemd dat specifiek van toepassing is bij een kind waar eventueel seksueel misbruik speelt, namelijk 'Woorden en plaatjes'. Ook het werken met de 'drie huizen' methode als hulpmiddel in het gesprek met kinderen draagt eraan bij dat concreet wordt wat het kind ervaart aan nare dingen, fijne dingen en wat zijn wensen zijn. Verder hebben we geen specifieke richtlijnen, beleidsvorming of werkwijzen gevonden die zich richten op het signaleren en bespreken van seksueel misbruik.

Onze derde deelvraag is: 'Hoe gaan raadsonderzoekers in de praktijk om met de huidige werkwijze van de Raad voor de Kinderbescherming omtrent het signaleren en bespreekbaar maken van seksueel misbruik bij cliënten?'. Raadsonderzoekers geven aan het lastig te vinden om te signaleren, omdat signalen van seksueel misbruik ook kunnen duiden op andere problematiek. Vanwege het kortdurende onderzoek van de Raad vragen raadsonderzoekers zich af in hoeverre zij kunnen signaleren als daar in de melding geen aandacht aan

gegeven is. Wel vinden ze het een taak van de Raad om seksueel misbruik te signaleren. Veel signalen doen een beroep op het onderbuikgevoel van raadsonderzoekers en men vindt het belangrijk dit serieus te nemen. De raadsonderzoekers kennen geen specifieke werkwijze van de Raad als het gaat om het signaleren van seksueel misbruik. Wel werken ze volgens de algemene richtlijnen van de Raad. Overleg met de gedragsdeskundigen noemt met onderdeel van de algemene richtlijnen. In het MDO voorafgaand aan een onderzoek is geen standaard aandacht voor de seksuele ontwikkeling of voor signaleren van seksueel misbruik, maar raadsonderzoekers geven aan dat ze dit wel goed zouden vinden, om de alertheid op signalen van seksueel misbruik te bevorderen. Raadsonderzoekers ervaren veel steun aan het contact met de gedragsdeskundigen. Tot slot geven raadsonderzoekers aan dat ze duidelijkheid missen van de Raad over wat de verwachtingen en mogelijkheden zijn om seksueel misbruik te signaleren als er in de melding nog geen signalen bekend zijn.

Alle raadsonderzoekers vinden dat signalen van seksueel misbruik besproken moeten worden met cliënten, zowel wanneer de Raad de eerste is die signaleert als wanneer de melder al signalen heeft. Op de vraag hoe raadsonderzoekers seksueel misbruik bespreken, hebben we geen eenduidig antwoord gekregen. Op dit punt ervaren raadsonderzoekers in het algemeen veel steun van gedragsdeskundigen in het multidisciplinair overleg. Ervaring speelt ook een grote rol bij het bespreken van seksueel misbruik. Een aantal raadsonderzoekers gebruikt hulpmiddelen, aangeboden vanuit de Raad, bij het bespreken van seksueel misbruik. Raadsonderzoekers vinden het lastig om te weten hoe ver ze kunnen gaan in het bespreken van seksueel misbruik met cliënten, omdat de politie ook vaak een rol speelt wanneer er seksueel misbruik gesignaleerd is. Raadsonderzoekers in Zwolle ervaren veel steun van de Signs of Safety bij het bespreken van seksueel misbruik. De raadsonderzoekers in Arnhem nemen vooral kennis mee uit de interne opleiding van de Raad en van de gedragsdeskundigen. Raadsonderzoekers willen graag van elkaar weten hoe men omgaat met het bespreken van seksueel misbruik. Ze missen dit wel eens en vinden het belangrijk dat de Raad meer aandacht geeft aan collegiaal overleg en reflectie in bijvoorbeeld teamvergaderingen of themabijeenkomsten. In het algemeen zijn raadsonderzoekers tevreden over de kaders waarin ze te werk gaan.

Onze vierde deelvraag is: 'Hoe kunnen raadsonderzoekers signalen en vermoedens van seksueel misbruik bij cliënten signaleren en bespreken volgens deskundigen en tot welke aanbevelingen leidt dit?'. De meningen van de deskundigen geven een dubbel beeld over het signaleren van seksueel misbruik binnen raadsonderzoek. Alle vijf de deskundigen geven aan dat het signaleren van seksueel misbruik een plaats heeft binnen het raadsonderzoek. Twee deskundigen noemen de rol van de Raad op dit punt beperkt en drie deskundigen vinden dat seksueel misbruik beter gesignaleerd kan worden door de Raad. Tijdsdruk als gevolg van de doorlooptijden en organisatie specifieke factoren worden genoemd als grootste belemmeringen voor het signaleren van seksueel misbruik. De deskundigen zijn het er niet over eens of het signaleren van seksueel misbruik expliciet een taak is van de Raad en hoe dat vorm gegeven moet worden. Twee deskundigen noemen dat er alleen globaal beleid is op dit punt. Deskundigen noemen allerlei soorten instrumenten die binnen de Raad aanwezig zijn om seksueel misbruik te signaleren, bijvoorbeeld het MDO, de gedragsdeskundige, de NRM en een boekje van Arianne Geuze (nog in ontwikkeling). De NRM wordt het meest genoemd door de deskundigen als positief aspect van de huidige werkwijze van de Raad. Het spanningsveld tussen efficiëntie en kwaliteit van onderzoek is het grootste verbeterpunt binnen de Raad volgens de deskundigen. De twee grootste aanbevelingen die deskundigen noemen voor het signaleren van seksueel misbruik, zijn het vergroten van de alertheid binnen de Raad en het werken aan een cultuurverandering met meer aandacht voor de inhoud van het raadsonderzoek.

De deskundigen zijn het erover eens dat (een vermoeden van) seksueel misbruik dat al bekend is, zonder veel moeite in een raadsonderzoek besproken wordt. Over zaken waarin seksueel misbruik nog niet bekend of besproken is en waarin de raadsonderzoeker de eerste is die een vermoeden krijgt of bespreekt, worden door de deskundigen geen concrete en verschillende dingen gezegd, behalve dat het lastig is. Deskundigen noemen verschillende algemene werkwijzen die binnen de Raad aanwezig zijn om seksueel misbruik te bespreken, geen concrete instrumenten. Deskundigen zijn het erover eens dat het raadsonderzoek een belangrijk moment is om

(signalen van) seksueel misbruik te bespreken, maar er lijkt geen overeenstemming of concrete handvatten te zijn over hoe dit vorm gegeven moet worden. Deskundigen noemen de DRM (nog in ontwikkeling) en de Signs of Safety als belangrijkste positieve aspecten. De grootste verbeterpunten zijn volgens deskundigen het wel of niet in gesprek gaan met het kind en de afwegingen die daarbij een rol spelen. De twee grootste aanbevelingen die deskundigen noemen voor het bespreken van seksueel misbruik, zijn het maken van bewuste keuzes wat betreft het bespreken van seksueel misbruik (met name met kinderen) en het zorgen voor een adequate samenwerking met ketenpartners.

Verschillende aspecten komen meerdere keren terug in de beantwoording van onze deelvragen en zijn dus blijkbaar van belang zijn met betrekking tot dit onderwerp. Vanwege de veelheid aan informatie is het onmogelijk om al deze verbanden te noemen. De tien belangrijkste punten en hoofdlijnen beschrijven we hieronder.

1) Uit ons onderzoek komt een dubbel beeld naar voren over het signaleren van seksueel misbruik binnen raadsonderzoeken. Raadsonderzoekers en deskundigen zijn het erover eens dat het signaleren van seksueel misbruik een taak van de Raad is. Dit sluit aan bij de bevindingen uit de literatuur die we in deelvraag 1 genoemd hebben: het is een taak voor raadsonderzoekers om seksueel misbruik bij cliënten te signaleren. Raadsonderzoekers en deskundigen geven echter allebei aan dat het lastig is om deze signaleringsfunctie vorm te geven in een raadsonderzoek. De vraag hoe ver je gaat wanneer er geen signalen bekend zijn bij de melding wordt wisselend opgepakt. Eén onderzoek dat we bij deelvraag 1 genoemd hebben, geeft aan dat de Raad geen signaleringsfunctie heeft, omdat ze wordt ingeschakeld als signalering al heeft plaatsgevonden.

2) Uit de literatuur, de interviews met de raadsonderzoekers en de interviews met de deskundigen blijkt dat er sprake is van ondersignalering. De signalering van seksueel misbruik kan volgens alle drie de partijen verbeterd worden.

3) Uit literatuur, interviews met raadsonderzoekers en interviews met deskundigen blijkt dat het raadsonderzoek een belangrijk moment is om seksueel misbruik te signaleren en te bespreken. Binnen de Raad is er echter geen specifiek beleid omtrent het signaleren en bespreken van seksueel misbruik in zaken waar bij de melding geen signalen bekend zijn. Zowel in het beleid als in de praktijk zijn er geen overeenstemming of concrete handvatten over hoe dit vorm gegeven moet worden. Wat wel blijkt uit de interviews en onze analyse van het beleid van de Raad, is dat er een meersporenbeleid is, met aandacht voor verschillende punten. Dit lijkt bij de raadsonderzoekers en de deskundigen een onduidelijk en versnipperd beeld van de werkwijze te geven. Het lijkt zowel in het beleid als in de praktijk niet helder hoe de Raad zich verhoudt tot het signaleren en bespreken van seksueel misbruik. Er is bij raadsonderzoekers en deskundigen behoefte aan een visie, beleid en een werkwijze over het signaleren en bespreken van seksueel misbruik in zaken waar bij de melding nog geen signalen bekend zijn.

4) De rol van de gedragsdeskundige, het MDO en de interne opleiding voor raadsonderzoekers komen zowel in de interviews met raadsonderzoekers als in de interviews met deskundigen meerdere keren naar voren als belangrijke elementen voor het signaleren en bespreken van seksueel misbruik. In de NRM wordt het MDO expliciet genoemd als onderdeel van een raadsonderzoek. Voor elk beschermingsonderzoek en in elk civiel onderzoek vindt er een MDO plaats.

5) Oplossingsgericht werken krijgt binnen de Raad vorm in Signs of Safety, een methode die geïmplementeerd wordt binnen de Raad in de doorontwikkelde methode raadsonderzoek bescherming (DNRM). Signs of Safety wordt door de raadsonderzoekers uit Zwolle ervaren als een goed hulpmiddel bij het signaleren en bespreken van seksueel misbruik. Deze mening wordt gedeeld door de deskundigen en ondersteund door de literatuur over Signs of Safety die we gevonden hebben. Signs of Safety biedt concrete handvatten voor het signaleren en bespreken van seksueel misbruik.

6) Raadsonderzoekers geven aan dat ze weinig overleggen met collega's en veel solistisch werken. Als er wel overleg is, missen ze hierin aandacht voor *good practices*. Raadsonderzoekers hebben behoefte aan meer collegiaal overleg. In de Koers van de Raad wordt echter gezegd dat de Raad verwacht dat raadsonderzoekers dilemma's bespreken met collega's en dat de verantwoordelijkheid hiervoor bij de professionals ligt. In de praktijk krijgt dit collegiale overleg dus weinig vorm.

7) Er lijken allerlei instrumenten aanwezig te zijn binnen de Raad voor het signaleren en bespreken van seksueel misbruik, maar er lijkt bij deskundigen weinig of verschillend zicht te zijn op het belang en de bruikbaarheid van deze instrumenten op de werkvloer. Veel van de instrumenten en hulpmiddelen die deskundigen noemen zijn nog in ontwikkeling.

8) Het wel of niet in gesprek gaan met kinderen en de afwegingen die daarbij een rol spelen, is een aandachtspunt volgens raadsonderzoekers en deskundigen. Raadsonderzoekers en deskundigen ervaren onduidelijkheid over hoe te handelen op dit punt en hebben vragen als: moeten raadsonderzoekers het gesprek voeren met kinderen als er sprake is van (een vermoeden van) seksueel misbruik, (hoe) draagt dit bij aan de ontwikkeling van het kind, moet er aangifte gedaan worden en met wie mogen welke gesprekken gevoerd worden als er aangifte is gedaan, zodat het strafrechtelijk proces niet bemoeilijkt wordt? Moeite met het wel of niet bespreken van seksueel misbruik met kinderen zijn we ook tegengekomen in de literatuur. Er lijken geen richtlijnen hiervoor te zijn bij de Raad. Het lijkt dus bij de Raad niet bekend hoe men hierin moet handelen.

9) Het spanningsveld tussen efficiëntie en kwaliteit van onderzoek lijkt een grote rol te spelen in raadsonderzoeken. Dit punt komt zowel naar voren bij deskundigen als bij raadsonderzoekers. De tijdsdruk lijkt een negatieve invloed te hebben op de inhoudelijke kwaliteit van het raadsonderzoek, zowel volgens literatuur, raadsonderzoekers als deskundigen. Alle bronnen raden aan om meer nadruk op de inhoud en de kwaliteit van het raadsonderzoek te leggen. Dit wordt verder niet concreet gemaakt.

10) Er lijkt afstand te bestaan tussen het beleid en de praktijk. De interviews met raadsonderzoekers en deskundigen hebben verschillende uitkomsten over dezelfde onderwerpen. Er worden andere punten genoemd en dezelfde punten worden soms anders gewaardeerd. Er lijkt sprake te zijn van een andere invalshoek. Beleid en praktijk lijken niet altijd met elkaar in verbinding te staan. Dit verbaast ons, omdat het beleid de taak heeft om kaders uit te zetten voor het werk van de raadsonderzoekers. Toch lijkt er sprake te zijn van discrepantie tussen deze twee afdelingen.

Concluderend formuleren we het volgende antwoord op onze hoofdvraag: 'Hoe gaat de Raad voor de Kinderbescherming om met het signaleren en bespreekbaar maken van seksueel misbruik bij cliënten in raadsonderzoeken en welke eventuele verbeteringen vloeien hieruit voort?'. De Raad heeft een signaleringsfunctie als het gaat om het signaleren van seksueel misbruik. Het raadsonderzoek is een belangrijke plek om (vermoedens van) seksueel misbruik te bespreken. Voor allebei deze punten geldt dat het in de praktijk moeilijk is om hier vorm aan te geven en ook in beleid wordt niet duidelijk hoe de Raad zich tot dit punt verhoudt. Er zijn verschillende positieve aspecten en hulpmiddelen (in ontwikkeling), maar deze zijn vaak niet verankerd in algemene richtlijnen. De verbeteringen voor de Raad die uit ons onderzoek voortvloeien, noemen we hieronder bij aanbevelingen.

Hoofdstuk 2. Aanbevelingen

Uit ons onderzoek vloeien verschillende aanbevelingen voort voor de Raad. Deze aanbevelingen hebben we gekoppeld aan de tien belangrijkste punten uit de conclusie die we hiervoor genoemd hebben. Hieronder vindt u onze tien aanbevelingen voor de Raad.

1) De Raad dient zich te bezinnen op haar signaleringsfunctie. De vraag vanuit het werkveld is: hoe kan de signaleringsfunctie haalbaar vormgegeven worden? Het is goed als hier verder onderzoek naar gedaan wordt en als het beleid concrete handvatten opstelt voor in de praktijk, met bijvoorbeeld hulpmiddelen om de signaleringsfunctie vorm te geven en waarin beschreven wordt wat de grenzen zijn van de signaleringsfunctie van de Raad.

2) Seksueel misbruik dient meer en beter te worden gesignaleerd door de Raad. Dit is een lastig onderwerp, zoals uit eerder onderzoek en ook uit ons onderzoek blijkt. Een aanbeveling van de deskundigen die we geïnterviewd hebben, nemen we graag hier over: vergroot de alertheid binnen de Raad. Dit kan door de raadsonderzoeker en gedragsdeskundige te ondersteunen met kennis en reflectie en door de seksuele ontwikkeling van een kind standaard in het MDO te bespreken. Verder is het goed om op bepaalde specifieke punten alert te zijn: wees alert op eigen seksueel misbruik ervaringen van zedendelinquenten, wees alert bij kinderen die in de pleegzorg of residentiële jeugdzorg zitten en wees alert op signalen van seksueel misbruik in de melding. Er is dus een meersporenbeleid nodig met zowel interventies vanuit het beleid als interventies op de werkvloer om de alertheid te vergroten en seksueel misbruik meer te signaleren.

3) De Raad dient een visie, beleid en werkwijze te formuleren over het signaleren en bespreken van seksueel misbruik. Deze dingen ontbreken tot nu toe zowel voor signaleren als bespreken. Raadsonderzoekers hebben hier behoefte aan. In de visie van de Raad moet duidelijk worden wat de taak is van de Raad omtrent het signaleren en bespreken van seksueel misbruik. Het beleid en de werkwijze moeten weergeven hoe die taak concreet vorm gegeven kan worden. Specifiek beleid op dit punt kan een positieve invloed hebben op de kwaliteit van het werk van de Raad en biedt duidelijkheid aan raadsonderzoekers en cliënten.

4) Behoud de gedragsdeskundige, het MDO en de interne opleiding voor raadsonderzoekers. Deze worden door raadsonderzoekers en deskundigen bijzonder positief ervaren en lijken een positieve invloed te hebben op het signaleren en bespreken van seksueel misbruik. Het is nodig dat de Raad hier van bovenaf geld en tijd voor beschikbaar stelt.

5) Voer (elementen uit) Signs of Safety verder door binnen de Raad. Introduceer Signs of Safety op alle locaties (bijvoorbeeld in de DNRM) en train raadsonderzoekers om hiermee te werken. Raadsonderzoekers en deskundigen die hiermee werken, zijn erg enthousiast en ervaren Signs of Safety als helpend, onder andere bij het signaleren en bespreken van seksueel misbruik.

6) Geef raadsonderzoekers ruimte voor (meer) intercollegiaal overleg en reflectie. Dit overleg blijkt erg belangrijk, maar krijgt tot nu toe in de praktijk weinig vorm, onder andere door de tijdsdruk. Stel vaste momenten in voor onderling overleg en laat teamleiders en managers uitdragen dat collegiaal overleg gestimuleerd wordt en tijd mag kosten. Daarnaast is het nodig om in alle vormen van collegiaal overleg stil te staan bij *good practices* rondom het signaleren en bespreken van seksueel misbruik.

7) Maak een overzicht van instrumenten die beschikbaar of in ontwikkeling zijn binnen de Raad voor het signaleren en bespreken van seksueel misbruik. Verzamel hierin zowel instrumenten die vanuit het beleid genoemd worden als instrumenten die raadsonderzoekers gebruiken of willen gebruiken. Een voorbeeld hiervan is het boekje 'Over privéplekjes en geheimen die niet oké zijn' van Arianne Geuze. Raadsonderzoekers hebben behoefte aan zo'n hulpmiddel en deskundigen ondersteunen dit boekje. Op deze manier kan een bruikbare verzameling met beschikbare instrumenten samengesteld worden die raadsonderzoekers kunnen gebruiken.

8) Ontwikkel richtlijnen voor het maken van afwegingen om wel of niet in gesprek gaan met kinderen in geval van (vermoedens van) seksueel misbruik als er (mogelijk) aangifte gedaan wordt. Raadsonderzoekers en deskundigen hebben hier veel vragen over en missen richtlijnen voor hun handelen in deze situaties. Zij zijn van mening dat het gesprek met kinderen altijd gevoerd moet worden, maar ze weten niet hoe dit te combineren is met politieonderzoek. Het is nodig dat hierin bewuste keuzes gemaakt worden. Een visie of richtlijn in het beleid van de Raad kan raadsonderzoekers hierbij helpen. Stel hier concrete hulpmiddelen voor beschikbaar.

9) Breng de efficiëntie en de kwaliteit van het raadsonderzoek met elkaar in balans. De nadruk lijkt nu meer te liggen op efficiëntie dan op inhoud. Het is nodig dat de cultuur binnen de Raad verandert. Hier kan een begin mee gemaakt worden door meer reflectie te organiseren en oplossingsgericht te werken. Verder dient vooral door alle raadsmedewerkers uitgedragen te worden dat de inhoud van het raadsonderzoek van belang is en dat daar aandacht voor mag en moet zijn.

10) Breng beleidsmedewerkers in gesprek met raadsonderzoekers. Zo wordt duidelijk wat er van elkaar verwacht wordt. Op deze manier kunnen beleid en praktijk beter bij elkaar aansluiten en elkaar beter ondersteunen.

Hoofdstuk 3. Discussie

De uitkomst van ons onderzoek staat als volgt in verbinding met eerder onderzoek. Vooral naar algemene informatie over seksueel misbruik is al veel onderzoek gedaan, bijvoorbeeld naar signalen van seksueel misbruik en methoden om seksueel misbruik te signaleren en bespreken. Dit blijkt uit onze literatuurstudie bij deelvraag 1. Zowel uit eerder onderzoek als uit ons onderzoek blijkt dat signaleren niet gemakkelijk is, maar dat het wel erg belangrijk is om de veiligheid van kinderen zo veel mogelijk te waarborgen.

Als reactie op het onderzoek van commissie Samson heeft de Raad ons verzocht onderzoek te doen naar hoe het er binnen de Raad aan toe gaat wat betreft het signaleren en bespreken van seksueel misbruik. Hier is geen onderzoek naar gedaan, noch naar het huidige beleid rondom het signaleren en bespreken van seksueel misbruik, noch naar hoe raadsonderzoekers het beste seksueel misbruik kunnen signaleren en bespreken. Hier was voor ons onderzoek nog geen expliciete informatie over bekend. Ons onderzoek is als het ware een reactie op het onderzoek van commissie Samson en levert expliciete informatie op over hoe de Raad omgaat met het signaleren en bespreken van seksueel misbruik. Het gaat over de dingen die goed gaan en uitgebreid mogen worden en de dingen die minder goed gaan, waar aanbevelingen uit voortvloeien. Ons onderzoek is daarin uniek en van maatschappelijke betekenis, omdat het bijdraagt aan de aanpak van een maatschappelijk probleem. De wetenschappelijke betekenis van ons onderzoek blijkt uit de uniciteit van ons onderzoek: binnen dit beroepsdomein is er nog nooit specifiek onderzoek gedaan naar dit onderwerp. De onderzoekstechnische betekenis van ons onderzoek schuilt in de interviews die we gehouden hebben met raadsonderzoekers en deskundigen, waarin voor het eerst meningen van raadsmedewerkers over dit punt systematisch verzameld zijn. Voor de Raad is ons onderzoek een eerste verdieping in dit onderwerp waarin het beleid en de praktijk omtrent dit onderwerp bij elkaar gebracht worden en daarom van toegevoegde waarde.

Uit ons onderzoek blijkt dat er vervolgonderzoek nodig is voor bepaalde onderwerpen. Het eerste onderwerp is de betekenis en het gebruik van intranet voor raadsonderzoekers als kennisbron. Veel raadsonderzoekers vinden het een onduidelijke vergaarbak van allerlei informatie en maken er door de veelheid aan informatie en weinig tot geen gebruik van. Een onderzoeksvraag zou kunnen zijn: 'Wat is de huidige betekenis van intranet voor raadsonderzoekers en welke eventuele verbeteringen zijn hierin nodig?' Een ander onderwerp waarvan we vinden dat er vervolg onderzoek nodig is, is hoe raadsonderzoekers om moeten gaan met aanklachten van seksueel misbruik in gezag en omgangszaken. Raadsonderzoekers ervaren hier handelingsverlegenheid in. Het beleid om hier een oordeel over te vormen is bekend, maar hoe dit uitgevoerd moet worden in een raadsonderzoek vinden ze lastig. Een onderzoeksvraag zou kunnen zijn: 'Hoe moeten raadsonderzoekers omgaan met aanklachten van seksueel misbruik in G&O zaken?' Ook kwam de zedenpolitie in ons onderzoek aan de orde. Niet alle raadsonderzoekers weten de rol van de zedenpolitie in raadsonderzoeken en we vragen ons af of de Raad hier wel zicht op heeft. Een onderzoeksvraag kan zijn: 'Welke rol heeft de zedenpolitie in raadsonderzoeken waarin (signalen van) seksueel misbruik speelt?'

De grootste beperking van ons onderzoek is dat het praktijkdeel van ons onderzoek gebaseerd is op de informatie van tien raadsonderzoekers, verdeeld over twee regio's. Vanwege deze geringe steekproefgrootte zijn de uitkomsten van ons onderzoek slechts illustratief, ze geven slechts een richting aan. Dit brengt ons bij de volgende aanbeveling voor vervolgonderzoek: er is groter vervolgonderzoek nodig om de uitkomsten van ons onderzoek te checken. Door meer raadsonderzoekers te betrekken in een onderzoek, zal duidelijker worden waar raadsonderzoekers specifiek behoefte aan hebben, of en hoe Signs of Safety werkt binnen de Raad en of en welk nieuw beleid er nog ontwikkeld moet worden. Hiervoor kan onze onderzoeksvraag gebruikt worden, met een uitbreiding in het onderzoeksplan.

Een andere beperking is dat de resultaten van de interviews gekleurd kunnen zijn door onze achtergrond en onze mening en door onze manier van interviewen. Na ons literatuuronderzoek hadden we namelijk al een beeld in ons hoofd en dit kan ervoor gezorgd hebben dat we selectief waren in het stellen van vragen. De informatie uit onze interviews is daarom niet voor honderd procent betrouwbaar.

Ondanks dat we elke geïnterviewde voorafgaand aan een interview mee hebben gedeeld dat het interview anoniem is, kan het zijn dat de geïnterviewden niet helemaal het achterste van hun tong wilden laten zien of sociaal wenselijke antwoorden gaven. We hebben dit zo goed mogelijk geprobeerd te ondervangen door te concretiseren en door te vragen. Uitgaand van onze ervaring waren de geïnterviewden open en eerlijk over hun handelen en hun beeld van de huidige werkwijze van de Raad, maar het is goed om deze kanttekening in gedachten te houden.

Hoofdstuk 4. Evaluatie

In deze evaluatie kijken we kritisch terug op ons product, dit onderzoeksverslag, en het proces waarin dit tot stand is gekomen.

Productevaluatie

Op de kwaliteit van dit eindproduct zijn verschillende beslissingen van invloed geweest. De belangrijkste van deze beslissingen noemen we hieronder in een zogeheten SWOT-analyse.

Sterkten: Anja's jaarstage bij de Raad. Dat Anja vorig jaar stage bij de Raad in Arnhem heeft gelopen, heeft verschillende voordelen met zich meegebracht. Zo konden we gemakkelijk contact leggen met raadsmedewerkers voor bijvoorbeeld toegang tot intranet en het regelen van de interviews. Door haar stage wist Anja ook hoe het er binnen de Raad aan toe ging en was ze bekend met bepaalde begrippen en afkortingen. Dit maakte het makkelijker om ons te verdiepen in de Raad. Hierdoor en doordat we meer contact hadden met raadsmedewerkers, is de kwaliteit van ons eindproduct verbeterd.

Zwakten: onze onderzoeksvaardigheden. Ons afstudeeronderzoek is het eerste 'echte' onderzoek wat we uitgevoerd hebben. In het doen van literatuuronderzoek en documentenanalyse en het afnemen en verwerken van interviews hadden we allebei weinig ervaring. Hierdoor kan het zijn dat we de kwaliteit van ons onderzoek verslechterd hebben. We hebben deze zwakte zoveel mogelijk ondervangen door regelmatig contact te hebben met onze begeleiders. Zij hebben ons geholpen met het uitvoeren van een kwalitatief goed onderzoek.

Kansen: Meta en José als contactpersonen binnen de Raad. We hebben goed contact gehad met Meta en José. Zij stonden altijd voor ons klaar en namen de tijd voor onze vragen en om ons feedback te geven. Door de samenwerking met hen is de kwaliteit van ons afstudeeronderzoek verbeterd.

Bedreigingen: er is weinig informatie over dit onderwerp beschikbaar binnen de Raad. Dit zorgde ervoor dat de documentenanalyse moeilijker was dan we verwacht hadden. We moesten veel algemene informatie zelf specificeren. Over bepaalde punten konden we niets schrijven, omdat we er geen informatie over konden vinden. We hebben deze bedreiging zo goed mogelijk ondervangen door contact op te nemen met beleidsmedewerkers en hen te betrekken bij de beantwoording van de tweede deelvraag. Zo hebben we geprobeerd deze deelvraag volledig en correct te beantwoorden.

Voorafgaand aan ons onderzoek (zie Deel A, Methodologie) hebben we de volgende doelstellingen geformuleerd:

- *We onderzoeken en beschrijven voor juni 2014 wat het huidige beleid is van de Raad voor de Kinderbescherming omtrent het signaleren en bespreken van seksueel misbruik bij cliënten.*
- *We onderzoeken en beschrijven voor juni 2014 hoe raadsmedewerkers vormgeven aan het signaleren en bespreken van seksueel misbruik bij cliënten en hoe de raadsmedewerkers dit ervaren.*
- *We onderzoeken en beschrijven voor juni 2014 of er verbetering nodig is in het signaleren en bespreekbaar maken van seksueel misbruik bij cliënten door raadsmedewerkers en of zij hier iets voor nodig hebben.*
- *De uitkomsten van ons onderzoek presenteren we voor juli 2014 aan raadsmedewerkers en/of beleidsadviseurs.*

De eerste drie doelstellingen hebben we met het beantwoorden van onze onderzoeksvragen op tijd behaald. De eindconclusie van ons onderzoek geeft beknopt weer hoe we onze doelstellingen behaald hebben. Met het behalen van de laatste doelstelling zijn nog bezig: op 10 juni hebben we de presentatie van ons onderzoek gepland bij de Raad. Ook deze doelstelling hopen we dus volgens planning te behalen.

Procesevaluatie

In deze procesevaluatie kijken we kritisch terug op de samenwerking, het leerrendement, de taakverdeling en de kwalitatieve bijdrage van ons allebei aan het eindproduct. In ons individuele procesverslag kijken we uitgebreider terug op het proces.

We kijken allebei tevreden terug op de samenwerking met elkaar als afstudeermaatjes. Onze samenwerking is op alle vlakken goed verlopen. We hebben een positieve invloed op elkaar gehad, we hebben elkaar versterkt. We zijn in bepaalde opzichten heel verschillend, maar hierin hebben we elkaar goed aangevuld. Teanne heeft Anja geholpen om gedisciplineerd te werken en deadlines te halen, Anja heeft Teanne geholpen om rust te nemen en ontspannen te werken. We hebben altijd open naar elkaar gecommuniceerd, zowel over positieve als over negatieve dingen. Dit zorgde ervoor dat het feedback geven en ontvangen goed is verlopen en een positieve bijdrage heeft geleverd aan ons onderzoek. Verder hebben we elke dag contact met elkaar gehad, wat zorgde dat we gemakkelijk met elkaar konden overleggen. We zijn niet alleen taakgericht bezig geweest, maar we hebben ook stil gestaan bij het proces door open te zijn over hoe het met ons ging en door elkaar te bemoedigen en te steunen. Dit is echt een meerwaarde geweest voor het onderzoeksproces en de samenwerkingsrelatie. Over de samenwerking met de opdrachtgever en de afstudeerbegeleider zijn we ook tevreden. Zij stonden altijd open voor onze vragen en hebben met hun goede feedback een positieve invloed gehad op de kwaliteit van ons onderzoek.

Het leerrendement is voor ons allebei groot. We zijn 'expert' geworden op dit gebied door de kennis die we opgedaan en verwerkt hebben. Deze kennis kunnen we toepassen in ons vakgebied, bijvoorbeeld in het werken met relaties en gezinnen en bij verwerkingsproblematiek. Dit leerrendement sluit aan bij de verdiepingsminor die we allebei gevolgd hebben: relationele en gezinsgerichte hulpverlening. Anja heeft geoefend in het plannen van activiteiten en om zich daaraan te houden. Teanne heeft geoefend met het vinden van de balans tussen de taak en het proces. Daarnaast heeft Signs of Safety onze kennis van en ervaring met oplossingsgericht werken uitgebreid.

De taakverdeling is goed verlopen tijdens ons onderzoek. We hebben vooraf een taakverdeling gemaakt. Deze hebben we zoveel mogelijk gevolgd, maar wanneer dit nodig was (bijvoorbeeld door praktische middelen of tijdsdruk) hebben we hierin overleg wijzigingen in doorgevoerd. We waren allebei bereid om ons helemaal in te zetten voor het uitvoeren van de taken, maar we hebben ook op tijd aangegeven waar onze grenzen lagen. Dit zorgde ervoor dat de taakverdeling soepel verlopen is.

De kwalitatieve bijdrage van ons allebei is in evenwicht met elkaar. Anja heeft Teanne geholpen om de grote lijn vast te houden en niet te veel uit te wijden in haar stukken. Teanne heeft Anja geholpen om informatie te concretiseren en taalkundig goede stukken te schrijven. Doordat we elkaar hierin zo goed konden aanvullen, zijn onze stukken ook ongeveer van dezelfde kwaliteit.

Deel D. Bijlagen en bronnenboek

Inhoudsopgave

Het laatste onderdeel van ons verslag bestaat uit zeven bijlagen:

1. Een literatuurlijst met alle gebruikte bronnen van ons verslag.
2. De uitgewerkte interviews (digitaal).
3. De gelabelde en gefragmenteerde interviews (digitaal).
4. De topiclijst voor de interviews met raadsonderzoekers.
5. De topiclijst voor de interviews met de deskundigen.
6. De labels voor de interviews met de raadsonderzoekers.
7. De labels voor de interviews met de deskundigen.

Alle uitgewerkte interviews zijn geanonimiseerd en gecodeerd om de privacy van de respondenten te waarborgen.

Bijlage 1. Literatuurlijst

- Alink, L., Pannebakker, F., Euser, S., Bakermans-Kranenburg, M., Vogelse, T., & Van IJzendoorn, R. (2011). *Kindermishandeling in Nederland Anno 2010. De Tweede Nationale Prevalentiestudie Mishandeling van Kinderen en Jeugdigen*. Leiden: Casimir.
- Alink, L., Euser, S., Tharner, A., Van IJzendoorn, R., & Bakermans-Kranenburg, M. (2012). *Prevalentie Seksueel Misbruik in de Nederlandse Jeugdzorg in 2008-2010: Een Kwantitatieve Studie*. Leiden: Universiteit Leiden.
- Baarda, D.B. (2013). *Basisboek kwalitatief onderzoek*. Groningen: Noordhoff uitgevers B.V.
- Baat, M. de, Linden, P. van der, Kooijman, K., & Vink, C. (2011). *Combatting child abuse and neglect in the Netherlands*. Utrecht: Nederlands Jeugdinstituut.
- Baeten, P., Ten Berge, I., Geurts, E., & Kooijman, K. (2001). *Jonge kinderen in de knel. De aanpak van kindermishandeling bij 0 tot 4-jarigen onderzocht*. Utrecht: Nederlands Instituut voor Zorg en Welzijn.
- Boets, D. (2007). *Werkboek Kindermishandeling & Seksueel misbruik*. Antwerpen: PVOC.
- Cardol, G., & Theunissen, W. (Red.). (2007). *Het kind: bijzonder belangrijk. Over het belang van het kind in het werk van de Raad voor de Kinderbescherming*. Amsterdam: Uitgeverij SWP.
- Deetman, W., Draijer, N., Kalbfleisch, P., Merckelbach, H., Monteiro, M., & De Vries, G. (2011). *Seksueel misbruik van minderjarigen in de Rooms-Katholieke Kerk. Uitgebreide versie. Deel 1: Het Onderzoek*. Amsterdam: Uitgeverij Balans.
- Dekker, J. J. H. (2012). *Jeugdzorg in Nederland, 1945-2010*. Groningen: Rijksuniversiteit Groningen.
- Doeven, I. (2008). *Meldcodes kindermishandeling. Beschikking, waardering, gebruik en scholing*. Amsterdam: Veldkamp.
- Draijer, N. (1988). *Seksueel misbruik van meisjes door verwanten*. Den Haag: Ministerie van Sociale Zaken en Werkgelegenheid.
- Expertisecentrum voor jeugd, samenleving en ontwikkeling. (z.d.). *Herkennen en bespreken van seksueel grensoverschrijdend gedrag – Kenniskring Kindermishandeling*. Geraadpleegd op 28 april 2014, van: <http://www.jso.nl/1/Actueel/2012/December/Herkennen-en-bespreken-van-seksueel-grensoverschrijdend-gedrag---Kenniskring-Kindermishandeling-Delft.html>
- Frenken, J. (2003). *Seksueel misbruik van kinderen, Aard, omvang, signalen, aanpak*. Den Haag: Ministerie van Justitie (Directie Preventie, Jeugd en Sanctiebeleid).
- Gemeente Amsterdam. (2013). *Samenvatting Uitvoeringsplan Aanpak Seksueel Geweld Amsterdam 2013-2014*. Gedownload op 18 februari 2014, van https://www.google.nl/url?sa=t&rct=j&q=&esrc=s&source=web&cd=12&ved=0CEkQFjABOAo&url=http%3A%2F%2Fwww.amsterdam.nl%2Fpublish%2Fpages%2F506246%2Fuitvoeringsplan_aanpak_seksueel_geweld_2013-2014.pdf&ei=U6LzUvmKPOP-ygPonYGYDA&usq=AFQjCNGAAoOYSHwGcN2NUP00CXkVF6hijw&bvm=bv.60799247,d.bGQ&cad=rja
- Lamers-Winkelmann, F. (1995). *Seksueel misbruik van jonge kinderen. Een onderzoek naar signalen en signaleren, en naar ondervragen en vertellen inzake seksueel misbruik*. Amsterdam: VU Uitgeverij.

- Lemmers, L. (2002). *Een veilige wereld begint thuis. Aanzetten voor preventiebeleid gericht op kinderen en huiselijk geweld*. Woerden: Nationaal Instituut voor Gezondheidsbevordering en Ziektepreventie (NIGZ); Utrecht: Raad voor de Kinderbescherming.
- Ministerie van Justitie. (2005). *Eindrapportage Nationaal Actieplan aanpak seksueel misbruik van kinderen*. Den Haag: Ministerie van Justitie.
- Ministerie van Veiligheid en Justitie (2012). *LII – Leidraad in de keten*. Geraadpleegd op 15 maart 2014, van http://www.wegwijzerjeugdveiligheid.nl/doc/criminele_jongeren/LIJ-Leidraad-in-de-Keten.pdf
- Ministerie van Veiligheid en Justitie (2013). *Het Kwaliteitskader 2013*. Raad voor de Kinderbescherming.
- MOVISIE. (z.d. 1). *Leren signaleren*. Geraadpleegd op 18 februari 2014, van http://www.seksueelgeweld.info/signaleren/leren_signaleren
- MOVISIE. (z.d. 2). *Professionals*. Geraadpleegd op 18 februari 2014, van <http://www.seksueelgeweld.info/signaleren/professionals>
- Mutsaers, K. (2008). *Wat werkt bij de aanpak van kindermishandeling?* Utrecht: Nederlands Jeugdinstituut.
- Nederlands Jeugdinstituut. (2011a). *Signalen van kindermishandeling: kinderen van 0 – 4 jaar*. Geraadpleegd op 11 februari 2014, van <http://www.nji.nl/nl/signalenkm0tot4.pdf>
- Nederlands Jeugdinstituut. (2011b). *Signalen van kindermishandeling: kinderen van 4 – 12 jaar*. Geraadpleegd op 11 februari 2014, van <http://www.nji.nl/nl/signalenkm0tot4.pdf>
- Nederlands Jeugdinstituut. (2011c). *Signalen van kindermishandeling: kinderen van 12 – 18 jaar*. Geraadpleegd op 11 februari 2014, van <http://www.nji.nl/nl/signalenkm0tot4.pdf>
- Nederlands Jeugdinstituut. (z.d. 1). *Child Abuse Risk Evaluation – Nederland (CARE-NL)*. Gedownload op 4 maart 2014, van [http://www.nji.nl/nl/Kennis/Databanken/Child-Abuse-Risk-Evaluation---Nederland-\(CARE--NL\)](http://www.nji.nl/nl/Kennis/Databanken/Child-Abuse-Risk-Evaluation---Nederland-(CARE--NL))
- Nederlands Jeugdinstituut. (z.d. 2). *Instrumenten voor vermoedens van en handeling bij kindermishandeling*. Geraadpleegd op 11 februari 2014, van <http://www.nji.nl/Kindermishandeling-Praktijk-Instrumenten>
- Nederlands Jeugdinstituut. (z.d. 3). *Preventie van seksueel misbruik: goed signaleren*. Geraadpleegd op 17 februari 2014, van <http://www.nji.nl/11-Goed-signaleren>
- Nederlands Jeugdinstituut. (z.d. 4). *Risicofactoren kinderbescherming*. Geraadpleegd op 3 december 2013, van <http://www.nji.nl/Kindermishandeling-Probleemschets-Risicofactoren>
- Pollman, P. (2010). *Kindermishandeling inzichtelijk. Vroegsignalering, onderzoek, diagnostiek, risicotaxatie*. Assen: Koninklijke Van Gorcum BV.
- Raad voor de Kinderbescherming. (2009a). *Checklijst methode raadsonderzoek*. Utrecht: Landelijk Bureau Raad voor de Kinderbescherming.

- Raad voor de Kinderbescherming. (2009b). *Methode Raadsonderzoek: grondslagen, kwaliteit, uitgangspunten*. Utrecht: Landelijk Bureau Raad voor de Kinderbescherming.
- Raad voor de Kinderbescherming. (2009c). *Onderlegger checklijst methode raadsonderzoek*. Utrecht: Landelijk Bureau Raad voor de Kinderbescherming.
- Raad voor de Kinderbescherming. (2011). *Werkproces onderzoek kinderbeschermingsmaatregel*. Intranet Raad voor de Kinderbescherming.
- Raad voor de Kinderbescherming, Landelijke Directie. (2012). *De Koers*. Intranet Raad voor de Kinderbescherming.
- Raad voor de Kinderbescherming. (2013a). *De Raadsonderzoeker*. Geraadpleegd op 19 december 2013, van http://www.raadvoordekinderbescherming.nl/over_de_raad/werken_bij_de_raad/functionies/raadsonderzoeker.aspx
- Raad voor de Kinderbescherming. (2013b). *Geschiedenis*. Geraadpleegd op 3 december 2013, van http://www.raadvoordekinderbescherming.nl/over_de_raad/geschiedenis/index.aspx
- Raad voor de Kinderbescherming. (2013c). *Maatregelen van kinderbescherming*. Geraadpleegd op 3 december 2013, van http://www.kinderbescherming.nl/hoewel_werkt_de_raad/maatregelen_van_kinderbescherming/
- Raad voor de Kinderbescherming. (2013d). *Protocol beschermingszaken*. Intranet Raad voor de Kinderbescherming.
- Raad voor de Kinderbescherming. (2013e). *Wat doet de Raad*. Geraadpleegd op 3 december 2013, van http://www.raadvoordekinderbescherming.nl/wat_doet_de_raad/
- Raad voor de Kinderbescherming. (2014). *Methode raadsonderzoek bescherming, een op veiligheid en samenwerking gerichte werkwijze van de Raad voor de Kinderbescherming*. Utrecht: Landelijk Bureau Raad voor de Kinderbescherming.
- Repetur, L., & Doornink, N. (2011). *Methodebeschrijving Vlaggensysteem*. Utrecht: MOVISIE.
- Right marktonderzoek. (z.d.). *Kwalitatief onderzoek*. Geraadpleegd op 9 december 2013, van <http://www.rightmarktonderzoek.nl/methoden-onderzoek/kwalitatief-onderzoek>
- Rijksoverheid. (2013). *Definitie seksueel misbruik*. Geraadpleegd op 11 februari 2014, van <http://www.onderzoek-seksueel-kindermisbruik.nl/documenten/definitie/>
- Rijksoverheid. (2013). *Meldcode huiselijk geweld en kindermishandeling*. Geraadpleegd op 11 februari 2014, van <http://www.rijksoverheid.nl/onderwerpen/huiselijk-geweld/hulp-bieden/meldcode>
- Rooijen, K. van, Bartelink, C., & Berg, T. (2013). *Risicofactoren en beschermende factoren voor kindermishandeling*. Utrecht: Nederlands Jeugdinstituut.
- Rossum, G. van. (2011). *Blijf met je pootjes van mij af*. Dirksland: Bureau Jip.
- Ruiter, C. de, Hildebrand, M., & Hoorn, S. van der. (2012). Gestructureerde risicotaxatie bij kindermishandeling: De Child Abuse Risk Evaluation – Nederlandse versie (CARE-NL). *GZ-Psychologie*, 3, 10-17.

- Samson, R. (Red.). (2012). *Omringd door zorg, toch niet veilig. Seksueel misbruik van door de overheid uit huis geplaatste kinderen, 1945 tot heden*. Amsterdam: Boom.
- Simpe, A., Diggelen, M. van, & Schoonhoven, E. (Red.). (2009). *Seksueel geweld tegen kinderen. Trainingsmodule in het bespreekbaar maken van dit onderwerp*. Amsterdam: ABC Kenniscentrum voor emancipatie en participatie.
- Slotboom, A., Rodermond, E., Wijkman, M.D.S., & Hendriks, J. (2012). *Literatuurscan oorzaken geweld tegen kinderen en jongeren in afhankelijkheidsrelaties*. Amsterdam / Den Haag: Vrije Universiteit, Afdeling Strafrecht en Criminologie; WODC.
- Snijders, N. (2012). *Commissie Samson: the week after*. Reactie Raad voor de Kinderbescherming op onderzoeksresultaten commissie Samson.
- Steketee, M., Goderie, M., & Braam, H. (2007). *De onderzoekstaak van de Raad voor de Kinderbescherming*. Utrecht: Verwey-Jonker Instituut.
- Steunpunt Huiselijk Geweld West-Brabant. (z.d.). *Herkennen van seksueel geweld*. Geraadpleegd op 19 februari 2014, van <http://www.huiselijkgeweldwb.nl/seksueelgeweld/professionals/herkennenseksueelgeweld>
- Stichting Ambulante Fiom, Rutgers Nisso Groep, & TransAct. (2006). *Aanpak van seksueel geweld in Nederland. Stand van zaken & aanbevelingen voor beleid, onderzoek, preventie en hulpverlening*. Notitie Stichting Ambulante Fiom, Rutgers Nisso Groep & TransAct.
- Ten Berge, I. (2008). *Instrumenten voor risicotaxatie in situaties van (vermoedelijke) kindermishandeling: Notitie op verzoek van de MOgroep jeugdzorg*. Utrecht: Nederlands Jeugdinstituut.
- Turnell, A., & Edwards, S. (2009). *Veilig opgroeien. De oplossingsgerichte aanpak Signs of Safety in jeugdzorg en kinderscherming*. Houten: Bohn Stafleu van Loghum.
- Veldkamp. (2012). *Samenvatting onderzoek meldcode huiselijk geweld en kindermishandeling. Voormeting onderzoek meldcode huiselijk geweld en kindermishandeling ministerie VWS*. Rapportnummer P5487 VWS. Amsterdam: Veldkamp.
- Wolzak, A. (2009). *Kindermishandeling: signaleren en handelen*. Utrecht: Nederlands Jeugdinstituut.

Bijlage 2. Uitgewerkte interviews

Zie bijgevoegde CD.

Bijlage 3. Gelabelde en gefragmenteerde interviews

Zie bijgevoegde CD.

Bijlage 4. Topiclijst interviews raadsonderzoekers

Deelvraag 3: Hoe gaan raadsonderzoekers in de praktijk om met de huidige werkwijze van de Raad voor de Kinderbescherming omtrent het signaleren en bespreekbaar maken van seksueel misbruik bij cliënten?

Introductie

- Kort voorstellen
- Doel van onderzoek
- Toestemming voor opname
- Uitleg privacy/anonimiteit
- Duur interview

Achtergrondinformatie respondent

- Geslacht: man/vrouw
- Aantal jaar werkzaam bij de Raad:
- Functie en eventuele eerdere/andere functies:

Start opname

Seksueel misbruik

Wat zijn volgens u signalen van seksueel misbruik?

Hoe signaleert u seksueel misbruik?

Hoe gaat u om met signalen van seksueel misbruik?

Hoe bespreekt u seksueel misbruik met cliënten?

Huidige werkwijze

Wanneer er instrumenten of methodieken genoemd worden, doorvragen hoe deze gebruikt worden.

Wat is volgens u de werkwijze binnen de Raad omtrent het omgaan met het signaleren en bespreken van seksueel misbruik bij cliënten wanneer daar vermoedens voor zijn?

Hoe gebruikt u deze werkwijze?

Bent u op de hoogte van wat er binnen de Raad beschikbaar is aan informatie omtrent het handelen rondom seksueel misbruik?

Hoe gebruikt u deze informatie?

Heeft u vanuit de Raad handreikingen gekregen over het signaleren van seksueel misbruik bij cliënten? Bijv. signalenlijsten, risicofactoren, enz.

Hoe gebruikt u deze handreikingen?

Heeft u vanuit de Raad handreikingen gekregen over het bespreekbaar maken van seksueel misbruik bij cliënten? Bijv. aanwijzingen hoe een gesprek met ouder en/of kind aan te gaan.

Hoe gebruikt u deze handreikingen?

Maakt u gebruik van de methode Signs of Safety? Zo ja, hoe? Hoe helpt u dat? Hoe ervaart u dat?

Voor elk raadsonderzoek vindt er een MDO plaats met o.a. een gedragsdeskundige.

Hoe wordt er in een MDO aandacht besteed aan het signaleren en bespreken van seksueel misbruik bij cliënten als daar aanleiding voor is?

Hoe wordt er in een MDO aandacht besteed aan het signaleren en bespreken van seksueel misbruik bij cliënten als daar geen aanleiding voor is?

Wat is hierin de rol van de gedragsdeskundige volgens u?

Reflectie

Welke ervaringen hebt u met het signaleren en bespreekbaar maken van seksueel misbruik in het raadsonderzoek?

Hoe ervaart u de manier waarop er binnen de Raad omgegaan wordt met het signaleren en bespreken van seksueel misbruik bij cliënten?

Bent u tevreden over deze werkwijze?

Wat zijn volgens u pluspunten van deze werkwijze, wat gaat er goed?

Wat zijn volgens u minpunten van deze werkwijze, waar heeft u zorgen over?

Hoe kijkt u terug op uw handelen in situaties rondom het signaleren en bespreken van seksueel misbruik bij cliënten?

Bent u tevreden over uzelf in deze situaties?

Bent u tevreden over uw handelswijze in deze situaties?

Persoonlijk handelen

Maakt u gebruik van andere hulpmiddelen naast wat er binnen de Raad beschikbaar is wat betreft het signaleren en bespreken van seksueel misbruik bij cliënten? Zo ja, welke?

Hoe ervaart u deze andere werkwijzen?

Heeft u (bijv. vanuit uw opleiding of cursussen o.i.d.) specifieke kennis over het signaleren en bespreken van seksueel misbruik? Zo ja, welke?

Welke rol speelt deze kennis in uw werk bij de Raad als het gaat om het signaleren en bespreken van seksueel misbruik bij cliënten?

Eventuele gebreken in de huidige werkwijze

Welke belemmeringen ervaart u bij het signaleren en bespreken van seksueel misbruik bij cliënten?

Zijn er volgens u punten die verbeterd kunnen worden wat betreft de werkwijze van de Raad rondom het signaleren en bespreekbaar maken van seksueel misbruik bij cliënten door raadsonderzoekers?

Zijn er zaken die u mist in de huidige werkwijze?

Zo ja, heeft u een concreet voorbeeld van wat volgens u niet werkt in de huidige werkwijze?

Zijn er punten in de huidige werkwijze waar de Raad volgens u meer aandacht aan zou moeten besteden? Zo ja, welke?

Indien de geïnterviewde bevestigend antwoord op de bovengenoemd vragen over eventuele gebreken in de werkwijze, stellen we de volgende vragen over eventuele verbeteringen:

Heeft u ideeën voor verbetering van de huidige werkwijze?

Heeft u een concreet voorbeeld van wat volgens u werkt in situaties waarin seksueel misbruik speelt bij cliënten in raadsonderzoeken?

Richting afsluiting

Heeft u nog toevoegingen op wat er al gezegd is?

Heeft u verder nog vragen?

Afsluiting

Bijlage 5 Topiclijst interviews deskundigen

Deelvraag 4: Hoe kunnen raadsonderzoekers signalen en vermoedens van seksueel misbruik bij cliënten signaleren en bespreken volgens deskundigen en tot welke aanbevelingen leidt dit?

Introductie

- Kort voorstellen
- Doel van onderzoek
- Toestemming voor opname
- Uitleg privacy/anonimiteit
- Duur interview

Achtergrondinformatie respondent

- Geslacht: man/vrouw
- Leeftijd:
- Aantal jaar werkzaam bij de Raad:
- Functie en eventuele eerdere/andere functies:

Start opname

Huidige werkwijze

Wat is uw indruk van de werkwijze van de Raad wat betreft het signaleren en bespreken van seksueel misbruik bij cliënten door raadsonderzoekers?

Wat vindt u daarvan?

Wat is uw indruk van hoe raadsonderzoekers deze werkwijze gebruiken?

Hoe ervaart u deze werkwijze en de uitvoering daarvan door raadsonderzoekers?

Wat zijn volgens u pluspunten van deze werkwijze, wat gaat er goed?

Wat zijn volgens u minpunten van deze werkwijze, waar heeft u zorgen over?

Signaleren

Hoe kunnen raadsonderzoekers volgens u signalen van seksueel misbruik bij cliënten signaleren in raadsonderzoeken?

Hoe komt dit terug in de werkwijze van de Raad?

Hoe zou dit terug moeten komen in de werkwijze van de Raad?

Andere werkwijzen:

Bent u bekend met andere werkwijzen wat betreft het signaleren van seksueel misbruik bij cliënten? Zo ja, welke?

Hoe kan de Raad (elementen uit) deze werkwijzen gebruiken?

Eventuele gebreken in de huidige werkwijze:

Zijn er volgens u punten die verbeterd kunnen wat betreft het signaleren van seksueel misbruik bij cliënten door raadsonderzoekers?

Zijn er zaken die u mist in de huidige werkwijze?

Zo ja, heeft u een concreet voorbeeld van wat volgens u niet werkt in de huidige werkwijze?

Zijn er punten in de huidige werkwijze waar de Raad volgens u meer aandacht aan zou moeten besteden?

Eventuele verbeteringen:

Heeft u ideeën voor verbetering van de huidige werkwijze?

Heeft u een concreet voorbeeld van wat volgens u werkt in de huidige werkwijze?

Als u het voor het zeggen had, wat zou dan volgens u de beste manier zijn om om te gaan met het signaleren van seksueel misbruik bij cliënten in raadsonderzoeken?

Bespreken

Hoe kunnen raadsonderzoekers volgens u signalen en vermoedens van seksueel misbruik bij cliënten bespreken in raadsonderzoeken?

Hoe komt dit terug in de werkwijze van de Raad?

Hoe zou dit terug moeten komen in de werkwijze van de Raad?

Andere werkwijzen:

Bent u bekend met andere werkwijzen wat betreft het bespreken van seksueel misbruik bij cliënten? Zo ja, welke?

Hoe kan de Raad (elementen uit) deze werkwijzen gebruiken?

Eventuele gebreken in de huidige werkwijze:

Zijn er volgens u punten die verbeterd kunnen worden wat betreft het bespreekbaar maken van seksueel misbruik bij cliënten door raadsonderzoekers?

Zijn er zaken die u mist in de huidige werkwijze?

Zo ja, heeft u een concreet voorbeeld van wat volgens u niet werkt in de huidige werkwijze?

Zijn er punten in de huidige werkwijze waar de Raad volgens u meer aandacht aan zou moeten besteden?

Eventuele verbeteringen:

Heeft u ideeën voor verbetering van de huidige werkwijze?

Heeft u een concreet voorbeeld van wat volgens u werkt in de huidige werkwijze?

Als u het voor het zeggen had, wat zou dan volgens u de beste manier zijn om om te gaan met het bespreken van seksueel misbruik bij cliënten in raadsonderzoeken?

Richting afsluiting

Heeft u nog toevoegingen op wat er al gezegd is?

Heeft u verder nog vragen?

Bijlage 6. Labels interviews raadsonderzoekers

Deelvraag 3: Hoe gaan raadsonderzoekers in de praktijk om met de huidige werkwijze van de Raad voor de Kinderbescherming omtrent het signaleren en bespreekbaar maken van seksueel misbruik bij cliënten?

Labels:

- Signaleren van seksueel misbruik
 - ⇒ Signalen van seksueel misbruik
 - ⇒ Hoe raadsonderzoeker signaleert
- Bespreken van seksueel misbruik
 - ⇒ Hoe raadsonderzoeker seksueel misbruik bespreekt
- Huidige werkwijze van de Raad
 - ⇒ Werkwijze signaleren
 - ⇒ Werkwijze bespreken
 - ⇒ Signs of safety (Signs of Safety)
 - ⇒ MDO en gedragsdeskundige
- Andere werkwijzen
- Visie raadsonderzoeker
 - ⇒ Over huidige werkwijze
 - Positieve aspecten huidige werkwijze
 - Negatieve aspecten huidige werkwijze
 - ⇒ Over signaleren en bespreken van seksueel misbruik in het algemeen

Bijlage 7. Labels interviews deskundigen

Deelvraag 4: Hoe kunnen raadsonderzoekers signalen en vermoedens van seksueel misbruik bij cliënten signaleren en bespreken volgens deskundigen en tot welke aanbevelingen leidt dit?

Labels:

- Huidige werkwijze signaleren
 - ⇒ Beschrijving volgens geïnterviewde
 - ⇒ Mening
 - Positieve aspecten volgens deskundige
 - Negatieve aspecten volgens deskundige
- Huidige werkwijze bespreken
 - ⇒ Beschrijving
 - ⇒ Mening
 - Positieve aspecten volgens deskundige
 - Negatieve aspecten volgens deskundige
- Aanbevelingen omtrent signaleren
- Aanbevelingen omtrent bespreken